

Crkvena kulturna dobra *analecta*

7

Nadbiskupija zagrebačka

Ured za kulturu
i crkvena kulturna dobra

2009.

TEMA BROJA:

JEDINSTVENI HRVATSKI PASTORALNI
POTHVAT U RAZDOBLJU
KOMUNIZMA: »DOMUS-ECCLESIA«
ILI »STAN-CRKVA«

Iz sadržaja:

- › Muzej suvremene umjetnosti
- › »Kamo je nestao čovjek - duhovno biće«
- › Predstavljamo vam: Ana Guberina, Zvonimir Šepat, Krešimir Tičić
- › Kulturna događanja u Zagrebačkoj nadbiskupiji u 2009. godini
- › Prenosimo: Papin susret s umjetnicima u Sikstinskoj kapeli
- › Grob bl. Alojzija Stepinca, Meštrovićev spomenik kardinalu i Blaženikov muzej

Ljubljana

Vukomerc

Dubrava

Godišnjak Ureda za kulturu i crkvena
kulturalna dobra Zagrebačke nadbiskupije

Izdavač / Issuing Body

Zagrebačka nadbiskupija
Nadbiskupski duhovni stol,
Ured za kulturu i crkvena kulturalna dobra

Glavni urednik / Editor

JURAJ KOLARIĆ

Odgovorni urednik / Editor in Chief

VLADIMIR STANKOVIĆ

Izvršni urednik / Managing Editor:

NEDJELJKO PINTARIĆ

Uredničko vijeće / Editorial Board:

MILJENKO DOMIJAN, MIJO GABRIĆ, JURAJ KOLARIĆ, NEDJELJKO
PINTARIĆ, VLADIMIR STANKOVIĆ, IVAN ŠAŠKO, STANKO ŠPOLJARIĆ,
STJEPAN VEČKOVIĆ

Adresa uredništva / Address:

Ured za kulturu i crkvena kulturalna dobra
JURAJ KOLARIĆ, PREDSTOJNIK
TOMISLAV PLUKAVEC, TAJNIK
10 001 Zagreb, Kaptol 31, pp 553
tel. ++385/ 1/ 48 94 846; 49 20 308
E-mail: kulturalna-dobra@zg-nadbiskupija.hr

Tisak / Printed by:

Grafika MARKULIN, Lukavec

ISSN 1334-2452

Rukopisi, fotografije i knjige dostavljeni uredništvu se ne vraćaju
Potpisani tiskani prilozi odražavaju mišljenje autora, a ne uredništva.

Crkvena
kulturalna
dobra
analecta

ISSN 1334-2452
UDK 262

Godišnjak Ureda za kulturu i crkvena kulturalna
dobra Zagrebačke nadbiskupije

1

Crkvena
Kulturalna
Dobra
Analecta

7

GOD. 7 (2009)
STR. 1-128
ZAGREB

CRKVENA KULTURNA DOBRA – ANALECTA

KAZALO

RIJEČ UREDNIKA	3
-----------------------------	---

TEMA BROJA:

VLADIMIR STANKOVIĆ:

Jedinstveni hrvatski pastoralni pothvat u razdoblju komunizma: »domus-ecclesiae« ili »stan-crkva«	9
--	---

JURAJ KOLARIĆ:

Iz bilježnice Josipa Ladike, »Umjesto vijenca«.....	19
---	----

AKTUALNA TEMA:

MILAN BEŠLIĆ:

Muzej suvremene umjetnosti	21
----------------------------------	----

Dopis čitatelja u povodu otvorenja Muzeja suvremene umjetnosti:

»Kamo je nestao čovjek – duhovno biće?«	30
---	----

PREDSTAVLJAMO VAM...

STANKO ŠPOLJARIĆ:

Sakralni opus Ane Guberine.....	35
---------------------------------	----

STANKO ŠPOLJARIĆ:

Zvonimir Šepat, kipar	38
-----------------------------	----

JOSIP SANKO RABAR:

Sakralni opus Krešimira Tičića	41
--------------------------------------	----

DOGAĐANJA:

Kronologija Ureda za kulturna dobra
Zagrebačke nadbiskupije 55

Kulturna događanja u Zagrebačkoj nadbiskupiji
u 2009. godini 69

PRENOSIMO:

Papin susret s umjetnicima u Sikstinskoj kapeli,
21. studenoga 2009. 87

DODATAK:

S. LINA SLAVICA PLUKAVEC:

Grob bl. Alojzija Stepinca, Meštrovićev spomenik
kardinalu i Blaženikov muzej 95

PISMA ČITATELJA:

Osvrt na članak *Popularnost svetaca sjeverozapadne
Hrvatske* (CKD 6) 121

Adrese ustanova za zaštitu i obnovu kulturnih dobara
u Republici Hrvatskoj 123

RIJEČ UREDNIKA

Apostolski nuncij Svete Stolice u Republici Hrvatskoj mons. Mario Roberto Cassari obznanio je 5. studenoga 2009. u zagrebačkoj katedrali da je papa Benedikt XVI. utemeljio dvije nove biskupije u Hrvatskoj, čija su područja dosad pripadala Zagrebačkoj nadbiskupiji: Sisačku i Bjelovarsko-križevačku biskupiju. Sisačkim biskupom imenovao je mons. Vladu Košića, a bjelovarsko-križevačkim mons. Vjekoslava Huzjaka. Uredništvo *CKD-a* zamolilo je nove ordinarije da svom kleru i nadalje omoguće primanje godišnjaka *CKD*, časopisa za kul-

Mons. Vlado Košić

turu i crkvenu umjetnost Zagrebačke nadbiskupije i metropolije. Kako je ranije takvu odluku donio i mons. Josip Mrzljak, varaždinski biskup, godišnjak *CKD* ostaje tako i nadalje jedino i glavno glasilo za kulturu, kršćanski svjetonazor i crkvenu umjetnost namijenjen kleru i vjernicima Zagrebačke metropolije. Pretplata za godišnjak *CKD* podmiruje se iz župnih blagajni, a uredništvo moli župnike, upravitelje župa i svećenike, da, ako

žele primati više primjeraka godišnjaka *CKD*, o tome izvijeste Uredništvo.

Mons. Vjekoslav Huzjak

Tema ovog broja godišnjaka *CKD* vrlo je zanimljiva i predstavlja jedno od najtežih razdoblja novije povijesti Katoličke Crkve kod Hrvata. Zbog komunističke represije bilo je u razdoblju Drugoga vatikanskog sabora i nakon njega vrlo teško, ako ne i nemoguće, graditi nove crkve i pastoralne centre. Obnova Crkve proklamirana na koncilu, a posebice njezina liturgijska reforma, našla se pred nesvakidašnjim izazovima, jer je obnova starih i stvaranje novih liturgijskih prostora

bilo onemogućeno. Nove i prostrane gradske četvrti sa stotinama tisuća vjernika, posebice u Novom Zagrebu, nisu imale nijednu crkvu. Za vjernike u novim naseljima trebalo je sagraditi nove sakralne objekte, a komunističke vlasti to nisu dopuštale. Ali i ovdje je ljubav prema Bogu i Crkvi pobijedila. Ljubav je naime uvijek dovitljiva! Budući da se do lokacijskih i građevinskih dozvola nije moglo doći rodila se zamisao da se postojeći ili kupljeni stanovi pretvore u crkve! Tako je nastao pojam i fenomen »domus-ecclesia« ili »stan-crkva«. O tom jedinstvenom pothvatu u svijetu, u razdoblju komunističkog režima ili o »hrvatskom liturgijskom eksperimentu pokoncilske Crkve« govorilo se u cijelom katoličkom svijetu. O tom hrvatskom pothvatu izvješćuje u godišnjaku *CKD* sudionik tih događanja mons. Vladimir Stanković. Vjerujem da će ovaj prilog čitatelji pročitati s velikim zanimanjem, a bilo bi nam drago da svoja iskustva o tim događanjima dostave uredništvu godišnjaka *CKD*. Međutim za svaku kupovinu »stan-crkve« trebalo je namaknuti i financijska sredstva. Pomoć koja je stizala iz inozemstva Hrvatskom caritasu nije bila dostatna za realizaciju tog projekta. Zagrebački nadbiskup Franjo Šeper sa svojim suradnicima došao je na zanimljivu zamisao da se od vjernika skupljaju novčani darovi preko akcija nazvanih Fond pape Ivana XXIII. za gradnju crkava. Akcija je nazvana i »Umjesto vijenaca na grob«. Vjernici su umjesto da na grobove svojih preminulih stavljaju cvijeće i vijence stavljali posebno tiskane kartone koje su kupovali u crkvama i župnim uredima. Takvi su se »vijenci« nosili u povorkama prema grobljima i na sprovodima kao demonstracija hrvatskih vjernika tadašnjim komunističkim vlastodržcima da se Katoličku Crkvu ne može uništiti uskraćujući joj potrebna mjesta okupljanja. Cijelu tu akciju uspješno je provodio popularni katolički tjednik *Glas Koncila*.

U rubrici **Aktualna tema** autor Milan Bešlić, pod naslovom *Muzej suvremene umjetnosti (MSU)*, govori o realizaciji i sadašnjem stanju

MSU-a, koji je u Zagrebu bio svečano otvoren 11. prosinca 2009. Hrvatska vjerska i katolička javnost je očekivala da će MSU, u čiju dugogodišnju izgradnju su

bila utrošena velika materijalna sredstva, predstaviti i umjetnička djela kršćanskog nadahnuća, ali je to izostalo. Dapače, MSU predstavlja mjesto gdje je prešućeno hrvatsko sakralno stvaralaštvo. Zbog toga smo vrijednom tekstu M. Bešlića o MSU-u dodali i mišljenje jednog vjernika o tom problemu.

Rubrika **Predstavljamo vam** vrlo je bogata i obrađuje sakralni opus troje hrvatskih suvremenih umjetnika: sakralni opus slikarice Ane Guberine, umjetnička djela kipara Zvonimira Šepata i sakralna ostvarenja arhitekta, književnika i redatelja Krešimira Tičića. Prikazuje sakralnih opusa tih

umjetnika zahvaljujemo našim suradnicima: Stanku Špoljariću i Josipu Sanku Rabaru.

Uz rubriku **Događanja**, u kojoj redovito iznosimo kronologiju Ureda za kulturna dobra te kontakte Ureda s relevantnim kulturnim institucijama i osobama iz crkvenog, društvenog i javnog života Hrvatske, odlučili smo u prikazu *Kulturna događanja u Zagrebačkoj nadbiskupiji* opisati najznačajnija kulturna zbivanja koja je tijekom godine pratio, zapisivao i ocjenjivao *Glas Koncila*.

Susret pape Benedikta XVI. s umjetnicima održan je 21. studenoga 2009. u Sikstinskoj kapeli u Rimu. Budući da su Papine misli vrlo aktualne za sadašnji dijalog između kulture i vjere, donosimo ih u rubrici **Prenosimo**.

Naša redovita suradnica s. Lina Slavica Plukavec opisuje u rubrici **Dodatak** početak procesa beatifikacije

i crkvene umjetnosti da nam pišu u svojim prilozima i sugestijama pridonese obogaćenju godišnjaka *CKD*, a time i što većem upoznavanju naše kulturne javnosti s hrvatskom crkvenom i sakralnom baštinom.

bl. Alojzija Stepinca, donosi ikonografske osobitosti groba blaženika, zatim spomenika blaženiku Ivana Meštrovića te blaženikov muzej u kuli Nebojan nadbiskupske palače. Taj prikaz predstavlja uvod u sljedeći osmi broj godišnjaka *CKD-a* (2010.), koji će biti posvećen likovnom stvaralaštvu nadahnutom likom bl. Alojzija Stepinca, a u povodu 50. obljetnice njegove smrti.

U rubrici **Pisma čitatelja** donosimo osvrte čitatelja na pisanje godišnjaka *CKD*. U tom smislu pozivamo sve ljubitelje i poznavatelje sakralne

Juraj Kolarić,
glavni urednik

VLADIMIR STANKOVIĆ

JEDINSTVENI HRVATSKI PASTORALNI POTHVAT U RAZDOBLJU KOMUNIZMA: »DOMUS-ECCLESIA« ILI »STAN-CRKVA«

1. Pastoralni eksperiment započeo je u Zagrebu

U knjizi *Franjo Šeper – Mudročću protiv jednoumlja*, Zagreb, 2009. Miroslav Akmađa na str. 250. kaže: »O izgradnji novih crkava kardinal Šeper je u razgovoru za Glas Koncila, od 13. lipnja 1965., kazao da se problem nedostataka crkava nastoji riješiti kupovanjem obiteljskih kuća i njihovim preuređenjem u kapele.« Autor na više mjesta dosta opširno

»Domus-ecclesia«u Sopotu

opisuje što je sve Katolička Crkva, a posebno Zagrebačka nadbiskupija, poduzimala kod tadašnjih vlasti da dodijele lokaciju i građevinsku dozvolu za gradnju novih crkava. Budući su vlasti podizanje novih vjerskih objekata u Zagrebu i drugim gradovima promatrale kroz ideološke naočale, takve se gradnje gotovo načelno nisu dozvoljavale, ili vrlo rijetko. A kako su Zagreb i drugi gradovi zbog urbanizacije naglo porasli, a ti su novi građani bili pretežno katolici, Crkva se nekako morala pobrinuti za njihovu pastorizaciju a osobito katehizaciju djece. Zato se prišlo alternativnim rješenjima, koja su išla u dva smjera: najprije kupovanjem obiteljskih kuća u gradskim četvrtima, gdje su one još postojale, a kasnije nabavljanjem stanova u velikim stambenim blokovima i njihovim preuređenjem u kapele koje su postale i župne crkve. Tim se akcijama započelo za vrijeme nadbiskupovanja Franje Šepera, a nastavilo se i za vrijeme Franje Kuharića, koji je na prigovor tadašnjih vlasti da je to nezakonito mirno odgovorio: »Dajte nam živjeti zakonito, pa nećemo morati nezakonito.«

Iako u krugovima tadašnjih kaptolskih struktura nije vladala sklonost takvim rješenjima, jer su neki grmjeli: »Pa nećemo valjda dragog Isusa zatvarati u neke sobičke«, Šeper se priklonio mišljenju mlađeg klera – osobito skupine oko Glasa Koncila – koji je tražio nove putove. Oni su svojim predstavnikom i istomišljenikom smatrali Vladimira Stankovića, od travnja 1963. do rujna 1968. nadbiskupskog tajnika, kojemu je F. Šeper povjerio taj eksperiment, a on je neformalnog saveznika našao u isusovcu Anti Kataliniću, koji je na vlastitu inicijativu obilazio zagrebačka predgrađa, pregledavao u novinama oglase o prodaji kuća i o tome izvještavao Vladimira Stankovića. Nakon još drugih, ali na neki način konspirativnih izviđanja, tajnik je o svemu izvijestio nadbiskupa, koji je za svaki pojedini slučaj morao dati zeleno svjetlo. Ne znajući tko su vlasnici kuća i na kakav će prijam naići, njih su dvojica išli u civilu i tek nakon pogodbe pokazali su otvorene karte. Ipak, u kupoprodajnom ugovoru nije se smjelo staviti da kuću kupuje katolička župa, jer nadležne vlasti ne bi odobrile gruntovni prijenos, nego se navelo neke fizičke osobe, najčešće časne sestre, koje su kasnije prve uselile u dotičnu kuću. A plan je bio sljedeći: časne sestre nekoliko mjeseci tamo samo stanuju; onda im otvaramo kućnu kapelicu, u koju na misu pomalo dolaze i starije susjede; onda u toj kući rušimo neki pregradni zid i proširujemo kapelicu; počinju dolaziti i djeca, uvode se redovite mise i počinje s vjeronaukom. Točno se tako odvijao scenarij na Rudešu, u Topolnici br. 6, gdje smo s tim eksperimentom započeli i gdje je kuća kupljena u prosincu 1963. god., i kamo su se uselile sestre milosrdnice u siječnju

1964.; i na Volovčici, u Ludinskoj br. 10, kamo su najprije uselila trojica bogoslova, a onda redovnice klanjateljice Krvi Kristove ujesen 1964. god. Služavke Malog Isusa 1965. uselile su u kupljenu kuću u Retkovcu, Prosinčkih žrtava br. 244. Sve te župe imaju danas svoje prave crkve. Vrlo se brzo uključio u tu akciju župnik u Dubrancu Leopold Tepeš, čiji je brat imao kuću u zagrebačkome Savskom gaju – Trokutu, u Ulici Vlade Prekrata, u kojoj je bila na prodaju jednokatnica s garažom, od koje je postala kapela i sjedište 1964. god. osnovane župe Remetinec, a kamo su brzo došle sestre Kraljice Svijeta. To područje ima danas lijepu novu crkvu Svetih anđela, a nedaleko je u Remetinečkom gaju i nova crkva Majke Božje, blizu Arene. L. Tepešu se ima zahvaliti i podizanje dvije spojene stambene zgrade u Botincu 1969., koje je pretvorio u crkvu, a koju su vlasti dale zazidati i dugo se vodio pravi »rat« između Crkve i države, za vrijeme župnika Josipa Frkina. Ta zgrada još i danas služi kao župna crkva sv. Stjepana prvomučenika.

Trebalo bi pregledati pojedine župne arhive, a posebno one pojedinih ordinarijata, a svakako i tadašnje policijske i one gradskih i republičkih komisija za vjerska pitanja, čime se posebno bavi prof. Akmađa, da bi se dobio točan uvid u otvaranje onoga što nazivamo »stan-crkva«. Neki se podaci mogu naći i u tadašnjim – iako rijetkim – šematizmima, koji su na jedan telegrafski način izvješćivali. Ovdje svakako treba konzultirati Draganovićeve *Šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji* iz 1974. godine. Iako tih podataka ima razasutih po svim biskupijama, ja ću se ovdje ograničiti samo na Zagrebačku, posebice na Grad Zagreb.

- 1) Zagreb – Bezgr. Srce Marijino, Jordanovac 110, župa osnovana 1960., crkva – kapela u podrumu;
- 2) Zagreb, Botinec, sv. Stjepan, Šermanova 15, župa osnovana 1969., crkva – kapela u kući;
- 3) Zagreb, Dubrava, bl. Leopold Mandić, Borska 35, kapela otvorena 1963., u kući;

Župna crkva sv. Stjepana, Botinec

Kapela sv. Lovre Brindiškog, Dubrava

Sv. Leopold Mandić, Ljubljana

Navještenje Gospodinovo, Vrbanj

Majka Božja Lurdska, Čulinec

Bezgrešno začće BDM, Oranice

4) Zagreb, Dubrava, sv. Lovro Brind., Biljanska 9, župa – kapela otvorena u kući 1969., još i danas;

5) Zagreb, Kajzerica, Rođenje Isusovo, IX. Podbrežje 35, župa – kapela u kući 1969.;

6) Zagreb, Kozari bok, Predrag. Krv Isusova, I. odvojak 11, župa – kapela u kući 1965.;

7) Zagreb, Novo Špansko (Prečko), Presv. Trojstvo, župa – kapela u kući 1966.;

8) Zagreb, Remetinec, Majka Božja, Vl. Prekrata 69, župa – kapela u kući 1964.;

9) Zagreb, Retkovec, Sv. Pavao, Prosi-načkih žrtava 244, župa kapela u stam-benoj kući 1965.;

10) Zagreb, Čulinec, dugo kapela u garaži, danas crkva;

11) Zagreb, Rudeš, Sv. Ana, Topolnica 6, župa – kapela 1963, crkva sagrađena 1967.;

12) Zagreb, Sopot, Tijelo Kristovo, Pičmanova, kasnije Zemljakova 2, župa – kapela u stanu do 2008.;

13) Zagreb, Utrina, Sv. Ivan, Mareti-ćeva 6, župa – kapela u stanu;

14) Zagreb, Vukomerec, Muka Isuso-va, Vrsarska 11, župa – kapela u stam-benoj kući.

2. Zagrebački primjer proširio se je na cijelu Hrvatsku

a) Slučaj »crkve štale« u Repušnici

Budući da se političke prilike nisu promijenile i vlasti nisu davale dozvolu za gradnju novih crkava, poslije 1973. godine u cijeloj su se zemlji otvara-

Muka Isusova, Vukomerec

le crkve/kapele u obiteljskim kućama i stanovima velikih zgrada. Nekoliko najpoznatijih: Zagreb, Slobodština, Mije S. Bolšića 15; Zagreb, Travno, Božidara Magovca 167; Zagreb, Dugave, Aleja sv. Mateja 123; Zagreb, Staglišće, Dugoratska 2; Zagreb, Zapruđe, Balokovićeve 57; Zagreb, Ljubljaničica-Voltino, Subotička 15; Zagreb, Vrbani, Listopadska 13; Zagreb, Oranice. Dakle samo u Zagrebu na više od 20 lokacija otvorene su crkve stanovi. A slično se radilo u cijeloj Nadbiskupiji; razumije se, i u svim drugim biskupijama. O tomu našem »eksperimentu« pročulo se i u inozemstvu, a posebno kod Svete Stolice. Naime kako su u to vrijeme započinjali diplomatski pregovori između jugoslavenske vlade i Svete Stolice, koji su završili potpisom »Beogradskog protokola« 25. lipnja 1966., u našu je zemlju više puta dolazio glavni pregovarač mons. Agostino Casaroli, koji je posjećivao i nadbiskupa F. Šepera, a u početku je dolazio inkognito, s kravatom a ne s kolarom. Ja sam dobio

le crkve/kapele u obiteljskim kućama i stanovima velikih zgrada. Nekoliko najpoznatijih: Zagreb, Slobodština, Mije S. Bolšića 15; Zagreb, Travno, Božidara Magovca 167; Zagreb, Dugave, Aleja sv. Mateja 123; Zagreb, Staglišće, Dugoratska 2; Zagreb, Zapruđe, Balokovićeve 57; Zagreb, Ljubljaničica-Voltino, Subotička 15; Zagreb, Vrbani, Listopadska 13; Zagreb, Oranice. Dakle samo u Zagrebu na više od 20 lokacija otvorene su crkve stanovi. A slično se radilo u cijeloj Nadbiskupiji; razumije se, i u svim drugim biskupijama. O tomu našem »eksperimentu« pročulo se i u inozemstvu, a posebno kod Svete Stolice. Naime kako su u to vrijeme započinjali diplomatski pregovori između jugoslavenske vlade i Svete Stolice, koji su završili potpisom »Beogradskog protokola« 25. lipnja 1966., u našu je zemlju više puta dolazio glavni pregovarač mons. Agostino Casaroli, koji je posjećivao i nadbiskupa F. Šepera, a u početku je dolazio inkognito, s kravatom a ne s kolarom. Ja sam dobio

»Crkva štala« u Repušnici

zaduženje da mu malo pokažem Zagreb, pa sam ga poveo i na Rudeš, gdje je u Topolnici još bila kapela u obiteljskoj kući. Jednom sam ga pratio i u Beograd, ali sam bio samo pratnja a nikako pregovarač. Tako je A. Casaroli – kasniji kardinal i državni tajnik – na licu mjesta sam mogao vidjeti s kakvim se pastoralnim problemima, zbog nedozvoljavanja vlasti za gradnju novih sakralnih prostora, Crkva u cijeloj zemlji susreće.

A da je o svemu bio obaviješten i sam papa, vidjelo se koju godinu kasnije u slučaju pokušaja rušenja ne »stan-crkve« nego »štale crkve« u Repušnici kod Kutine. Ovdje citiram tekst koji sam objavio u knjizi *Kardinal Kuharić i hrvatsko iseljništvo – Zapadna Europa* na str. 524, gdje opisujem svoj susret i opširan razgovor u jugoslavenskoj ambasadi pri Svetoj Stolici u Rimu s prof. dr. Zvonimirom Stenekom 4. 12. 1981.: »A što se tiče Repušnice (on se nije pravo sjećao imena) rekao je da je nuncij Cecchini o tome javio Državnom tajništvu u Vatikanu, a ovo je informiralo njega. Nije ništa dalje spomenuo da li je on intervenirao u Beogradu, ali čini se da jest jer po Kutini se na sva usta tih dana pričalo da je zabrana rušenja kapele u Repušnici došla iz Beograda. Ja sam, ukratko, ambasadoru ispričao povijest župe Repušnica i istakao da župa ne može prihvatiti ponuđenu lokaciju 400 m daleko od glavne ceste. Istakao sam kako je značajno i to da je nalog za rušenje kapele u Repušnici potpisao Srbin ing. Korica i da je glavni protivnik gradnje crkve u Repušnici, uz nekoliko partijaca, jedna doseljena Srpkinja koja je sekretar Partije u selu. Nadodao sam kako ljudi znaju da je nedavno u Novoj Gradiški usred grada sagrađena monumentalna pravoslavna crkva, da se sada u Zagrebu gradi džamija, a ovdje u čisto hrvatskom selu ne dozvoljava se podignuti crkvu. Rekao sam mu da sam u onim danima kad se spremalo rušenje kapele u Repušnici rekao savjetniku Republičke komisije za vjerska pitanja Unkoviću: ›Ima se dojam da smo danas mi katolici Hrvati u ovoj zemlji stavljeni na brisani prostor i da po nama svatko može pucati jer smo dani na odstrel.«

Ovdje iznosim kratki historijat te »štale crkve« u Repušnici. Tamo je udovica »teta Kata« kutinskom Župnom uredu, koji je preuzeo njezino doživotno uzdržavanje, 1976. god., darovala sav svoj »grunt«: starinsku drvenu kuću »na trijem« i gospodarsku zgradu s tri prostorije: štala, uvoz i parma za sijeno, s potkućnicom od nekoliko jutara zemlje. Kutinski župnik Željko Slonjšak je od te štale uredio lijepu kapelu, u kojoj je imao mise i katehizaciju za djecu, ali se to pokazalo premalenim, pa je – ne dirajući krov i vanjski izgled cijele zgrade – proširio kapelu i na uvoz i parmu, koju je 1981. god. blagoslovio nadbiskup F. Kuharić, postavljajući za župnika Alojzija Burju. Danas je na tom terenu velika crkva

Kapela, Kozari Bok

sv. Nikole Tavelića, župni stan i katehetska dvorana, a u suradnji s općinom uređeno i novo groblje s mrtvačnicom.

b) Kapela u Kozari boku

No još petnaestak godina ranije, to jest 5. svibnja 1966. stvarno je došlo do rušenja kapele, i to u zagrebačkom naselju Kozari bok, u kojem

je bilo izgrađeno puno kuća, ali sve bez lokacijske i građevne dozvole. Tamo sam ja 1965. godine, uz suradnju poznatog pastoralnog suradnika kod Svete Obitelji Jože Šestaka, kupio obiteljsku prizemnicu, u kojoj je kaptolski franjevac Bernardin Šulj uredio kapelu Predragocjene Krvi Kristove, ali je ona već nakon nekoliko mjeseci postala pretijesna. On se odlučio na relativno malom dvorišnom prostoru podići kapelu, za koju nije ni zatražio građevnu dozvolu, jer je u tom zagrebačkom predgrađu punom blata i lokava ne bi mogao ni dobiti, kao uostalom, što nisu mogle dobiti i sve druge kuće. Gradnja je došla tek do krova, odnosno bili su podignuti samo betonski stupovi. Prof. Zvonimir Akmađa je u knjizi »Franjo Šeper« na 253. str. to ovako opisao: »Općina je odlučila srušiti dotad izgrađeno, što je i učinjeno 5. svibnja 1966. Prigodom rušenja okupilo se oko 200 vjernika, većinom žena i djece, te prosvjedovalo protiv rušenja. Zapovjednik policije pukovnik Jovo Bjelić, uputio je policijsko pojačanje, koje je primjenom sile rastjeralo prosvjednike. Protiv troje prosvjednika podnijete su prekršajne prijave. O navedenim događajima izvjestili su i neki austrijski listovi.« Ja bih tome dodao i ovo: toga je dana kardinal Šeper bio u Rimu i odmah izvijestio nadležne u Vatikanu. Ne treba posebno podsjećati: danas je tamo crkva s velikim samostanom.

To što se u nas poduzimalo prije gotovo pola stoljeća neki – koji se onda ni rodili nisu – možda će podvrgnuti nekoj kritici: zašto ovo, zašto ono, bolje bi bilo ovako, bolje onako, zaboravljajući da se sve to stvaralo u izvanrednim prilikama i da se moralo djelovati brzo i tajno i da je bilo učinjeno što je bilo moguće. No svi znaju da niti u Zagrebu

niti diljem Hrvatske poslije demokratskih promjena 1990., pa sve do danas, ne bi bilo moguće podizati prave crkve i pastoralne centre da se u onim »olovnim vremenima« nije odvažno prišlo tom »eksperimentu« i stvorilo vjerničke zajednice.

3. Pitanje financiranja i gradnje crkava i uloga kardinala Franje Šepera

No ne smije se zaboraviti još jedan nadasve važan čimbenik: pitanje financiranja! Treba reći da su tek za vrijeme Drugoga vatikanskog sabora, kad su biskupi mogli odlaziti u inozemstvo, uspostavljene neke veze s tadašnjim raznim crkvenim humanitarnim ustanovama, koje su u kasnijim desetljećima obilno pomagale ne samo Crkvu u našoj zemlji, nego i sve druge Crkve iza Željezne zavjese. Kao npr.: »Ostpriesterhilfe – Kirche in Not«, »Europaischer Hilfsfonds«, Međunarodni karitas. Nešto malo se dobivalo od hrvatskih iseljenika iz SAD-a. Zatim, tadašnje vlasti su jako ograničavale i legalno dopremanje iz inozemstva u zemlju financijske pomoći Crkvi. Zato je kardinal F. Šeper 23. V. 1965. izdao *Okružnicu o osnivanju Fonda pape Ivana XXIII. za gradnju novih crkava*. Istakavši podatak da je Zagreb poslije I. svjetskog rata prešao 100.000, a u listopadu 1946. ima 267.000 stanovnika, »a danas ima oko pola milijuna stanovnika«, govori o »hitnoj potrebi osnivanja novih župa u gradskim

Fond pape Ivana XXIII.

predgrađima«. Ali »ne raspoložemo nikakvim novčanim sredstvima da toj potrebi udovoljimo. Ne možemo očekivati nikakvu naročitu pomoć od vjernika iz inozemstva... Pozivam vas na veliku akciju sabiranja sredstava za gradnju novih i popravak starih crkvi. U tu svrhu osnivam »Fond pape Ivana XXIII. za podizanje novih župa u Zagrebu«. U taj fond stjecat će se svi darovi i prinosi vjernika a sredstva će se trošiti isključivo za izgradnju crkvi... Sabiranje za Fond pape Ivana počinje u svim crkvama u nadbiskupiji na nedjelju Presv. Trojstva 13. VI. 1965. Naknadno će biti određena još dva dana u godini za ovo sabiranje.« No akcija sabiranja za nove crkve nije se ograničila samo na dvije nedjelje u godini, nego je to postao trajni i to višedesetljetni pothvat zagrebačke Crkve, koji je posebno podupirao Glas Koncila, koji je uveo i stalnu rubriku *Fond pape Ivana XXIII*, odnosno akciju »Umjesto vijenca«, izvještavajući koliko je netko dao (*Bilježnica Josipa Ladike*) za nove crkve neposredno ili za diplomu koja se na sprovodu stavljala na grob, a prilog je išao za taj fond. Zapravo, ta je praksa potrajala nekako sve do 1982. god. Sve do kraja službe nadbiskupskog tajnika sredinom 1968. ja sam osobno raspolagao s tim fondom, a kasnije je to prešlo u redovito poslovanje blagajne Nadbiskupskoga duhovnog stola 1969. Koliko je kardinalu F. Šeperu bilo stalo do gradnje novih crkava, odnosno otvorenja stanova kapela, pokazuje i to da se on nije zaustavio samo na prvom proglasu, nego je o Fondu pape Ivana XXIII. do kraja svog mandata u Zagrebu objavio još nekoliko okružnica. Tako u onoj od 23. rujna 1966. kaže: »Sredstvima koja smo tada sakupili počeli smo rješavati barem djelomično veliki problem duhovne pastve u novim naseljima. Fond pape Ivana XXIII. omogućio je osnivanje župe sv. Pavla u Retkovcu (između Dubrave i Sesveta). Iz toga Fonda djelomično je isplaćena kuća za osnovanu župu Predragocjene Krvi Kristove u Kozari Boku (jugoistočna periferija Zagreba). Kupljena je također i osnovana župa Presv. Trojstva u Španskom (zapadna periferija Zagreba). Iz Fonda Ivana XXIII. kupljena je i adaptirana kuća u Savskom Gaju (jugozapadna periferija), kupljena je i adaptirana za kapelu bl. Augustina Kažotića kuća na Volovčici. Iz toga Fonda gradi se župna crkva u Rudešu i dana je pripomoć za gradnju novih crkvi u Marincima i Budinšćini. Iz tog Fonda dodijeljen je i zajam za popravak nekih crkvenih objekata.« Već 8. prosinca iste 1966. godine F. Šeper piše *Zahvalu za darove*, gdje kaže: »Duboki osjećaj zahvalnosti prožima i mene kao vašeg Pastira, kad primam ponovne dokaze velikuodušnosti i razumijevanja, pa srdačno zahvaljujem svim darovateljima, a posebnim ganućem onim malima i siromašnima koji su više osjetili žrtvu svoga odricanja. Želim vam uputiti novi poticaj za sabiranje za

Novu godinu, koja je također određena kao dan Fonda Ivana XXIII... da shvatimo osnivanje novih duhovnih ognjišta po našim periferijama kao obvezu svoje vlastite savjesti.« A posebno je pismo kardinal uputio samo svećenicima, dajući neke konkretne upute oko sabiranja za Fond. Oko tri tjedna prije objave papinskog dekreta kojim F. Šeper postaje pročelnikom Kongregacije za nauk vjere, on 13. prosinca 1967. svećenicima i vjernicima šalje *Zahvalu za darove za Fond pape Ivana XXIII*, u kojoj ističe: »Ovom prigodom vam izrazujem osobitu zahvalnost za vaše doprinose za FOND IVANA XXIII. i preporučam vašoj dobroti svrhu toga fonda i na Novu godinu. Poznata vam je namjena za koju će biti upotrijebljeni vaši darovi kao što vam je poznato i to da na tu namjenu sakupljamo dvaput godišnje: na blagdan Svih svetih i na Novu godinu. Obraćam se na vas ponovno s pouzdanjem. Znam da mnogi nemaju materijalnih mogućnosti da pomognu Božju stvar kako bi željeli, ali ipak sve vjernike nadbiskupije molim da sudjeluju makar i skromnim darom u otvaranju novih duhovnih središta u našim gradovima. Unaprijed vam svima najtoplije zahvaljujem. Radostan sam da sam na blagdan Bezgrešnog Začeca Bl. Dj. Marije mogao blagosloviti crkvu Sv. Ane u Rudešu, prvu crkvu u Zagrebu sagrađenu nakon rata. Sagrađena je uglavnom sredstvima fonda!« (Vidi u knjizi ŠEPER 1, Zagreb, 1982.)

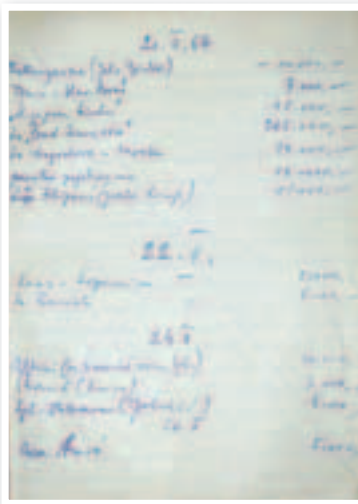
No da tko ne bi pomislio kako Crkva nije poduzimala sva pravna sredstva tadašnje države, pokazuje i to kako je više puta, a posebno 13. lipnja 1965. kardinal F. Šeper uputio dopis Urbanističkom zavodu Skupštine Grada Zagreba u kojem traži da se konačno počne rješavati problem lokacije za nove crkve. Sjećam se da sam tada ja na zemljovidu Zagreba uz taj dopis priložio ucartane lokacije, pa i za Novi Zagreb. Poznato je kako su tadašnje vlasti za cijeli Novi Zagreb kanile dati dozvolu gradnje samo za crkvu Sv. Križa, i to iz interesnih razloga – kao zamjenu za atraktivno građevinsko zemljište, vlasništvo kaptolskih franjevaca, u Savskoj cesti, gdje je kasnije nikla »Zagrepčanka«. Zna se i to da su vlasti u čisto seoskim sredinama, tek tu i tamo, nekako lakše davale dozvole za gradnju, ali i tamo uz svakojake administrativne zapreke i uz protivljenje malobrojnih članova Partije – kako pokazuje slučaj Repušnice. A da bi negdje mjesne vlasti dale i neki financijski doprinos kod takve gradnje, o tome nije bilo ni govora i bili smo sretni ako administrativno nisu za- branjivale prikupljanje pomoći u kućama, što je inače bio čest slučaj.

JURAJ KOLARIĆ

IZ BILJEŽNICE JOSIPA LADIKE »UMJESTO VIJENCA NA GROB. FOND PAPE IVANA XXIII.« *

Tadašnji direktor Glasa Koncila, dr. Josip Ladika, ostavio je dokument – bilježnicu pod naslovom *CARITAS. Fond »Umjesto vijenca«,* u kojem je brižljivo upisivao novčane darove koji su čitatelji *Glasa Koncila* i vjernici dostavljali u uredništvo lista, kako za karitas koji je vodila Jelena Brajša, tako i za akciju »Umjesto vijenca na grob«. Prvi upis nosi nadnevak 1. II. 1967., a zadnji 11. V. 1982. godine. Zanimljivo je navesti da je prvi dar od 25.000 dinara dr. Josipu Ladiki uručio dr. Zlatko Kuntarić, odvjetnik, uz napomenu »na grob dr. Marića«. Direktor Glasa Koncila prosljeđivao je skupljene darove Vladimiru Stankoviću, tadašnjem nadbiskupskom tajniku, a od 1969. godine i nadbiskupu Franji Kuhariću, koji je onda prema potrebi, a putem Nadbiskupskoga duhovnog stola, tim novcem otvarao nove stanove crkve!

Od 1979. godine prispjeli novčani darovi Fonda pape Ivana XXIII. »Umjesto vijenca na grob« upućivali su se preč. g. Franji Ljubetiću, nadbiskupijskom blagajniku.

Korica i prva stranica bilježnice Josipa Ladike

* Uredništvo *CKD-a* zahvaljuje direktoru Glasa Koncila Nedjeljku Pintariću što je omogućio ovaj uvid u ostavštinu dr. Josipa Ladike.

SAŽETAK

Autor, Vladimir Stanković, dugogodišnji tajnik kardinala Franje Šepera i kardinala Franje Kuharića opisuje jedinstveni hrvatski pastoralni i građevinski pothvat u razdoblju komunizma u tadašnjoj Jugoslaviji, kada su se u Zagrebačkoj nadbiskupiji, pri završetku Drugoga vatikanskog sabora, kupovali stanovi u novim gradskim četvrtima i pretvarali u tzv. »domus-eccelesije« ili »stan-crkve«. Komunističke vlasti nisu dopuštale gradnju novih crkava. O tom pothvatu crkve kod Hrvata govorilo se i pisalo u katoličkom svijetu. Novac za kupovinu i adaptaciju stambenih prostora u crkve skupljao se od vjernika u akciju nazvanoj »Fond pape Ivana XXIII. za gradnju crkava – umjesto vijenaca na grob«, u kojoj su vjernici umjesto cvijeća na grobove svojih preminulih stavljali kupljene i slikovno obrađene »kartone« koje je tiskao katolički tjednik *Glas Koncila*. Tom je akcijom u Zagrebu i izvan Zagreba bilo podignuto oko dvadeset crkava.

ABSTRACT

The author, Vladimir Stanković, long standing secretary of Cardinal Franjo Šeper and of Cardinal Franjo Kuharić, describes a unique Croatian pastoral and architectural project of the Communist era in former Yugoslavia. The project was conceived and carried out by the end of the Second Ecumenical Council, when the Archdiocese of Zagreb used to buy apartments in the newly created neighbourhoods, and turn them into so-called *domi-ecclesiae* or *apartment-churches*. Then, the Communist authorities did not allow the new churches to be built. At the time, that endeavour was much talked and written about. The funds for the purchase of apartments and their conversion into churches were made available by *The Pope John XXIII Fund*, through a fund-raising campaign, when many a faithful used to give contributions to the Fund by buying contribution certificates, printed by the Catholic weekly »Glas Koncila«, and laying them at the tombs of their loved ones. During that campaign some twenty churches were built in Zagreb and in its vicinity.

MILAN BEŠLIĆ

MUZEJ SUVREMENE UMJETNOSTI

Napokon je, nakon dugog i ne baš strpljivog čekanja Muzej suvremene umjetnosti, ipak, uspio otvoriti svoja vrata hrvatskoj kulturnoj javnosti i prezentirati u intrigantno koncipiranoj izložbi svoj bogati fundus suvremene umjetnosti, odnosno jedan njegov dio. Ali nije li tim činom ujedno otvorio brojne i oštre polemike, koje se još nisu stišale, iako je od tog događaja prošla gotovo cijela jedna godina?! Među brojnim, često i polemički intoniranim komentarima povjesničara umjetnosti, muzeologa, likovnih kritičara, arhitekata, književnika i drugih intelektualaca i djelatnika u kulturi koji su svojim opservacijama analizirali taj događaj

Muzej suvremene umjetnosti

primjećujemo ne samo njihovu učestalost već i različitost, s često vrlo oprečnim i radikalno suprotstavljenim stajalištima. Ovdje međutim pod pojmom događaj prvenstveno podrazumijevamo arhitektonsko rješenje MSU-a te izložbu nazvanu *Zbirka u pokretu*, koja prezentira djela u recentnom izboru iz vlastitog fundusa. Trebamo li reći da ovom događaju nije nedostajalo i drugačijih opaski i pamfleta u različitim medijima, što najbolje potvrđuje njegov veliki društveni i medijski odjek te napose da na osnovu tih ali i drugih relevantnih pokazatelja možemo bez pretjerivanja konstatirati ta njegova obilježja kao nedvojbene vrijednosti s povijesnim konotacijama. Upravo stoga i pretpostavljamo da ne treba naglašavati da su ga s naročitom pozornošću prihvatili likovni umjetnici i srodne institucije, galerije i muzeji u domovini i izvan nje, otvarajući svoj prostor za razmjenu izložbi, kao i drugim oblicima suradnje, potvrđujući i učvršćujući njegovo međunarodnu reputaciju.

Ipak, možemo primijetiti da su među tolikim komentarima i kritičkim prosudbama u esejima i člancima pisanim u novinama i stručnim časopisima, kao i u elektroničkim medijima »otvarane« i druge teme, među kojima su se dvije po fokusiranju interesa naročito izdvojile, jer se o njima naime najviše pisalo i najglasnije govorilo. Prva je otvorila »novu« temu s polustoljetnom »bradicom«, a odnosi se na onu urbanističku »problematiku«, tj. na »zgužvani« prostor kojega obično nazivamo Novi Zagreb, a valjalo bi reći tzv. Novi Zagreb, jer se naime ne zna točno što je to s druge strane rijeke Save, kao što se još manje zna zašto za jedan grad tako često koristimo dva različita naziva? A isto tako se ne znaju ni poveznice s njegovom povijesnom jezgrom, s mentalnim i stilskim obilježjima stanovništva stoljećima oblikovanog na srednjoeuropskim vrijednostima u specifično agrarni »štih«, koji pak od tog »novog grada« nije podijeljen samo rijekom, već i nepremostivom urbanističkom i mentalnom provalijom. Upravo je tu staru temu, koja ne prestaje generirati različita rješenja, od onih idealiziranih i utopističkih do onih posve »funkcionalnih«, nanovo, rekli bismo, tu raznovrsnost ideja i projekata s novim polemičkim zamahom »isprovociralo« Franićevo rješenje MSU-a, duboko zasijecajući u taj ranjivi prostor, odnosno, njegov urbanistički kontekst.

Druga tema je izazvala možda još više polemike, jer je ta još oštrije problematizirala autorsku koncepciju Milovac – Beroš, dakle izložbu kojom su, kao prvom u najavljenom nizu izložbi, dvoje uglednih kustosa MSU-a nastojali iščitati suvremenu umjetnost na djelima iz vlastitog fundusa. Međutim obje su teme unatoč svim pohvalama i zamjerkama (i medijski!) promovirale MSU kao instituciju koja je dobro došla hrvat-

skoj umjetnosti i kulturi, ne samo u reprezentativnom zdanju arhitekta Igora Franića, već i po tome jer je počela »proizvoditi« osim intrigantnih umjetničkih događaja i polemiku kao kreativni čin.

Stoga smo s ravnateljicom MSU-a Snježanom Pintarić i razgovarali, kako bismo naše čitatelje upoznali s tom iznimno važnom institucijom za hrvatsku kulturu, s njezinim prvim, a sve je izglednije i sigurnim koracima.

Snježana
Pintarić

CKD: Godinama je trajala gradnja MSU-a u Zagrebu, koju je s velikim zanimanjem pratila hrvatska kulturna javnost i s neskrivenim oduševljenjem pozdravila njegovo svečano otvorenje. Pretpostavljamo da financijske poteškoće nisu bile male te da su i drugi razlozi utjecali na dinamiku gradnje. S kojim ste se problemima »susretali« svih tih godina, od prvotne zamisli do samog otvorenja nove zgrade, odnosno sada nove institucije, Muzeja suvremene umjetnosti, koji je od iznimnog značenja za hrvatsku umjetnost i kulturu?

S. PINTARIĆ: Pitanje koje ste mi postavili obuhvaća doista dugo razdoblje, naime još je 1999. godine bio raspisan natječaj i teško ću se prisjetiti svih problema koji su pratili izgradnju muzeja! Bilo je puno uzbudljivih i neočekivanih trenutaka i puno više izmišljenih situacija i afera negoli stvarnih problema. Prigovaralo se npr. zašto nije raspisan međunarodni arhitektonski natječaj, zašto nisu pozvane svjetske zvijezde arhitektonске scene, zatim se prigovaralo lokaciji, tj. Novom Zagrebu, kao lokaciji udaljenoj od centra, često su se postavljala pitanja u javnosti

ima li Muzej dovoljno eksponata za buduću zgradu itd., itd. Imali smo i zastoj u izgradnji 2008. godine, zbog nedostatka sredstava, i te je godine bilo teško organizirati aktivnosti jer je Muzej bio zatvoren za izložbe i jer nismo imali dovoljno prostora za smještaj i restauraciju građe, a planirali smo otvaranje još 2007. Ipak, nikada nisam sumnjala u realizaciju tog projekta, a najteže mi je bilo boriti se s negativnim emocijama i pesimističnim stavovima poput »taj muzej nikada neće biti završen«. Evo i zadnjih mjeseci javljaju se kritičari koji bi htjeli kritizirati ali nemaju baš jake argumente; govore o fasadi koja im se ne sviđa, zatim o nekom plinu za gašenje požara koji uopće nemamo i sl. Retrospektivno gledajući, razočarana sam nivoom kritičkog diskursa s kojim sam se susretala svih tih godina u situaciji, u kojoj smo mi u Muzeju kontinuirano istovremeno radili, i na čuvanju građe, i na njezinoj prezentaciji, i na novim akvizicijama, i na međunarodnoj promociji, a sve u takoreći nemogućim uvjetima.

CKD: Autor nove zgrade MSU-a je Igor Franić, čije je rješenje izazvalo brojne i različite komentare u stručnoj i kulturnoj javnosti. Kako je nova zgrada »primljena« u urbanističkom kontekstu i da li njezini unutrašnji prostori uspješno funkcioniraju i »odgovaraju« potrebama institucije?

S. PINTARIĆ: Upravo je izbor projekta arhitekta Igora Franića za mene cijelo proteklo desetljeće predstavljao važnu uporišnu točku, na kojoj sam temeljila svoje nade i uvjerenja u pozitivan ishod te velike urbanističke, arhitektonske i muzeološke avanture. Projekt smo izabrali nakon pomnih i dugotrajnih pregleda, analiza i diskusija svakog pristiglog projekta i pred kraj žiriranja postajalo je jasno da Franićev projekt najviše odgovara zadanom muzeološkom programu i urbanističkoj situaciji. Nakon što šest mjeseci radimo u novoj zgradi u potpunosti smo zadovoljni funkcionalnim rasporedom prostorija, a posjetitelji su vrlo dobro prihvatili zgradu. Lokacija se pokazala odličnom, jer je prometna povezanost izvrsna. Stanovnici Novog Zagreba čestitaju nam što smo Muzej doveli u Novi Zagreb, a veze s centrom su fantastične – svaki čas voze autobusi i tramvaji. Vrlo sam bila sretna što je ZET reagirao na našu zamolbu i nekoliko dana prije samog otvorenja nazvao autobusne i tramvajske stanice Muzej suvremene umjetnosti. Zbog turista moramo još poraditi na prometnoj signalizaciji. Unutrašnje prostore Muzeja, osim za izložbenu djelatnost, koristimo za cijeli niz događanja najraznorsnijih sadržaja i sve to odlično funkcionira – prostori su fleksibilni i poprimaju svaki put novi izgled, bilo tek novim razmještajem namještaja, bilo izgradnjom povremenih zidova. Kazalištarci hvale našu polivalentnu dvoranu »Gorgonu«, tako da je i ona zaživjela u svojoj namjeni.

Noć muzeja privukla je brojne posjetitelje

CKD: Fundus MSU-a stvaran je desetljećima i zacijelo je jedan od najcjelovitijih fundusa suvremene, i, ne samo nacionalne umjetnosti pa stoga i potiče veliko zanimanje javnosti za njegovim bogatim, a i različitim sadržajima. Koji je njegov vremenski raspon, i koliki mu je estetski odnosno, umjetnički opseg u brojnosti autora i njihovih izraza?

S. PINTARIĆ: Povijest počinje 7. prosinca 1954., kada je odlukom Narodnog odbora Grada Zagreba utemeljena Gradska galerija suvremene umjetnosti. U vrlo kratkom vremenu to je postalo referentno mjesto za izlaganje, ali i za skupljanje suvremene umjetnosti. Muzej svoj današnji naziv nosi od 13. svibnja 1998. godine. Promjena imena u tom je trenutku bila iznimno važna za buduće razvojne planove, jer je preimenovanje institucije u muzej značilo ujedno i priznanje dosadašnjeg rada i otvaranje puta projektima za izgradnju nove zgrade. Po osnutku Gradska galerija dobila je prostor na Jezuitskom trgu 1 te joj je predano 123 djela koja su prije bila kupljena za Galeriju. Bilo je mnogo promjena organizacijske strukture, ali to nije znatno utjecalo na formiranje fundusa muzeja. Osim tih organizacijskih promjena dolazilo je do promjena i u zbirkama i odjelima. No danas zbirke MSU-a obuhvaćaju 4354 djela hrvatskih i stranih umjetnika, upisanih u jedinstvenu inventarnu knjigu. U fundusu je oko 60 posto stranih i 40 posto domaćih autora. Prikup-

ljena djela, bilo otkupljena bilo darovana, nastala su pretežito nakon 1950. godine, iako Muzej posjeduje i djela s kraja 19. st. Među starijim radovima izdvaja se slika »Pafama« Josipa Seissela iz 1922., koja je postala zaštitnim znakom Muzeja.

Fundus je podijeljen u sljedeće zbirke: Zbirka slikarstva, Zbirka skulpture i instalacija, Zbirka filma i videa, Zbirka fotografije, Zbirka crteža i radova na papiru i Zbirka medijske umjetnosti. Osim toga Muzej skrbi za Zbirku Benka Horvata, donaciju svestranog kolekcionara, koja sadrži 611 predmeta (grafika, slika, arheološkog materijala); Zbirku Vjenceslava Richtera i Nade-Kareš Richter, sa 182 predmeta (slika, skulptura, grafika i privatnom arhivom arhitekta Richtera) te kućom i parkom skulptura; donaciju Josipa Seissela i Silvine Seissel, sa 1368 Seisselovih radova; za fotografski arhiv Toše Dapca u prostoru samog atelijera, s 252 880 negatifa, fotografija i ostalih predmeta; Atelijer Kožarić, fascinantnu zbirku od 6000 predmeta.

Muzej suvremene umjetnosti nastojao je od samih početaka promovirati novu i drukčiju umjetnost, pratiti suvremena kretanja i na domaćoj i na inozemnoj likovnoj sceni te u skladu s time stvarao je svoje zbirke i razvijao djelatnost.

CKD: Autori novog postava, Nada Beroš i Tihomir Milovac, pod nazivom Zbirka u pokretu predstavljaju dio bogatog fundusa MSU-a. Koja je osnovna značajka njihove koncepcije?

S. PINTARIĆ: U novom Muzeju suvremene umjetnosti predstavljamo izbor djela iz zbirki, oko 600 radova. Tim izborom pokazujemo svega pet posto cjelokupne umjetničke građe koju posjeduje Muzej. Umjesto imperativa velikih brojki i diktata *od svega pomalo*, kolege Beroš i Milovac odlučili su se za novi, otvoren, ali istodobno i veoma fokusiran pristup prezentaciji muzejskih zbirki. Temeljna pretpostavka na kojoj smo zasnovali pojam *zbirki u pokretu* polazi od činjenice da su današnji muzeji suvremene umjetnosti multiprogramske ustanove, koje djeluju u specifičnom društvenom kontekstu, a namijenjene su najširem krugu korisnika. Nastojao se izbjeći normativ povijesti umjetnosti koji je razdoblje 20. stoljeća podijelio u pokrete i stilove. Sama podjela građe u pet velikih cjelina unutar te velike izložbe Zbirke u pokretu na neki način daje do znanja kako nije nužno da publika koja dođe u muzej zna baš sve o suvremenoj umjetnosti, pokretima i zbivanjima u 20. stoljeću. Bilo nam je bitno da publika samostalno otkriva što je to značajno u tim umjetničkim djelima. Upravo stvaranje tih susjednih odnosa djela koja ni po formi niti po vremenu nastanka ne spadaju skupa, ali imaju zajednički konceptualni nivo, pokušava sugerirati publici da upotrijebi vlastiti svje-

tonazor i vlastito iskustvo, da na taj način prepozna neke od elemenata značenjskih, simboličkih vrijednosti unutar umjetničkih djela.

Predstavljanje muzejskih zbirki, povremene izložbe, performansi, akcije i druge izvođačke umjetnosti (kazalište, ples, glazba), predavanja i brojni drugi oblici edukacije tako postaju integralni dio multiprogramске ustanove.

CKD: Što sve sadrži Fundus MSU-a? Kojom dinamikom i u kojim koncepcijama će se predstavljati njegovi raznovrsni sadržaji?

S. PINTARIĆ: Zbirke su nastajale otkupima i donacijama, rastući usporedno s umjetničkim pojavama u proteklih pedesetak godina. U otkupnoj politici muzeja veliku važnost imale su i donacije, koje danas čine nešto manje od polovice ukupnog broja upisanih djela. Mnogo je radova stiglo u fundus zahvaljujući ustaljenoj praksi iz 1960-ih i 1970-ih godina, prema kojoj su umjetnici darovali djelo nakon izložbe u Muzeju.

Kao dio otkupne politike važno je spomenuti i praksu dodjele Nagrade Muzeja. Tako su se otkupljivala djela prema odluci stručnjaka s raznih likovnih događanja. No nakon što je kompanija T-HT prepoznala MSU kao strateškog partnera u kulturi, godine 2007. utemeljena je *T-HT nagrada@msu.hr*, kojom je Muzej stekao sigurna stalna sredstva za otkup djela iz recentne produkcije.

Kako najbolje reagirati na ono što se događa u umjetnosti danas, vjerojatno je najteža muzeološka zadaća uopće. Biti aktualan, ne podleći izazovima trenutnog efekta, mode, vremena, nego u novoj pojavi na umjetničkoj sceni prepoznati vrijednost koja će trajati, puno je odgovorniji zadatak od primjerice kupovanja provjerenih vrijednosti na dražbama zvučnih aukcijskih kuća. A MSU nikada nije kupovao na dražbama, nego je uporno od samih početaka tražio nove umjetničke pojave i osobnosti, umjetnice i umjetnike koji postavljaju pitanja, reagiraju na događaje, istražuju, donose nove oblike umjetničke prakse. Zahvaljujući takvom pristupu stvoren je fundus koji se uvelike razlikuje od ostalih zbirki suvremene umjetnosti u hrvatskim muzejima, i to ponajprije zbog specifične i iscrpne zaokruženosti pojedinih tematskih i stilskih cjelina, kao i zbog svojega međunarodnog značenja. Muzeološka koncepcija zbirki u pokretu karakterizira fleksibilni okvir, neprestanu spremnost na promjenu, mogućnost premještanja, uvećavanja ili umanjivanja pojedinih cjelina. Zbirke u pokretu imaju privremeni karakter, podjednako na vremensko-prostornom, fizičkom i mentalnom planu, jer će se pojedine cjeline/grupe i djela u njima sukcesivno zamjenjivati, dodavati, odnosno oduzimati.

CKD: Kako se populariziraju izložbe MSU-a?

S. PINTARIĆ: Naš Odjel za odnose s javnošću prezentira medijima i posjetiteljima sve programe koji se događaju u Muzeju. Za velike događaje organiziramo i tiskovne konferencije. Osim toga imamo internetsku stranicu, koja dnevno ažurira vijesti o zbivanjima u Muzeju. Pedagoški odjel pak ima svoju, sve dulju listu korisnika, koji redovito poštom dobivaju obavijesti o radionicama i drugim zbivanjima u Muzeju. Na velikom displeju na južnom pročelju Muzeja kao na krijesnici se izmjenjuju informacije o tekućim izložbama i programima, a to se pokazalo vrlo korisnim načinom komunikacije, jer tako informacije dobivaju prolaznici, ljudi koji se voze tramvajem, pa i vozači.

CKD: Postoji li u Fundusu MSU-a i sakralna tema? I planirate li formirati zbirku sakralne umjetnosti?

S. PINTARIĆ: Prije nekoliko godina odlučili smo podijeliti naše zbirke prema medijima u kojima su radovi nastali, što odgovara načinu našeg rada u Muzeju, tako da danas građu obrađujemo u zbirkama slikarstva, skulpture, filma i videa, fotografije i medijske umjetnosti. Radovi sakralne tematike uključeni su sukladno tome u sve zbirke. Npr. u zbirci skulpture ističu se radovi veoma različitih autora, od *Skice za pietu* Antuna Augustinčića do *Golgote* konceptualnog umjetnika Josipa Stošića i jedne od naših najnovijih akvizicija – bareljefa velikog formata istaknuta mladog umjetnika Tomislava Buntaka *Pred vratima novog*

Damir Fabijanić, Plodovi zla

*Jeruzalema dječak Isus i anđeli čuvari igraju nogomet, iz 2008. godine. Ipak najviše sakralnih motiva nalazimo u zbirci slikarstva – od *Golgote* Marijana Trepšea iz 1920., Emanuela Vidovića i njegova prekrasnog *Interijera s božićnim drvom* iz 1942. godine i *Procesije* Ivana Generalića iz 1937., do radova Ante Jerkovića *Tantum ergo sacramentum* iz 1991. i *Hrvatske Sikstine* Borisa Demura iz 1994. Fotograf Damir Fabijanić nedavno nam je donirao seriju fotografija *Plodovi zla*, na kojima su*

centralni motiv sakralni spomenici devastirani tijekom Domovinskog rata obogativši na najbolji način zbirku fotografije tematikom koju nismo imali u dovoljnom broju zastupljenu u fondusu.

CKD: Kakva je suradnja MSU-a s drugim institucijama i suradnicima, onima iz zemlje, te napose onima iz svijeta. Naime nužno je da MSU bude i zanimljiva i značajna adresa u međunarodnom kontekstu?

S. PINTARIĆ: Upravo ovih dana otvorili smo veliku izložbu britanskih umjetnika Gilberta i Georgea, koju smo realizirali u suradnji s *British Councilom* iz Zagreba i Londona, a neposredno prije te izložbe prezentirali smo suradnju između našeg muzeja i Muzeja u Bochumu na izložbi *Par lijevih cipela i Muzej u Muzeju*. Mi smo se prošle godine predstavili u Njemačkoj izborom plakata iz naše zbirke, dok je bohumski muzej odlučio kod nas prikazati izbor iz svoje zbirke fotografije. Vrlo dobro surađujemo i sa slovenskim institucijama, pa ćemo tako najesen održati dvije izložbe: *Slovenski crtež i Edvard Zajec*, a mi odlazimo u Maribor s izložbom *BIT International*, s djelima rane kompjutorske umjetnosti. Jako mi je drago da mogu reći da su kolege iz Slovenije pokazali velik interes za naš Muzej, tako da nas je posjetilo Ministarstvo kulture Slovenije, Grad Ljubljana, muzealci iz Moderne galerije u Ljubljani i Umjetničke galerije u Mariboru. S Modernom galerijom Ljubljana, Muzejom suvremene umjetnosti iz Novog Sada i Muzejom moderne umjetnosti iz Varšave radimo na projektu digitalizacije zbirke konceptualne umjetnosti, za što dobivamo potporu iz Europske Unije. Neki dan posjetio nas je ravnatelj Muzeja »Ludwig« iz Budimpešte i vjerujem da ćemo i s njima sljedeće godine započeti razmjenu umjetnika i kustosa. Svakodnevno primam pisma i prijedloge za suradnju, tako da se na tom području uopće ne osjeća recesija. Naravno da surađujemo i sa svim zagrebačkim muzejima, koji su nam pomagali i u otvaranju Muzeja, s Muzejskim dokumentacijskim centrom i nizom ostalih nemuzejskih organizacija, poput *Eurokaza*, Zagrebačkog kazališta mladih, Udruge »Dodir«, Volonterskog centra i mnogih drugih.

DOPIS ČITATELJA U POVODU OTVORENJA MUZEJA SUVREMENE UMJETNOSTI U ZAGREBU

KAMO JE NESTAO ČOVJEK – DUHOVNO BIĆE?

Često gledam na HRT-u emisiju *Pola ure kulture*, uporno se nadajući da će bar jednom u toj emisiji biti riječi i o kulturi u Crkvi. Prema toj emisiji, i drugim medijima, u crkvama se ništa kulturno ne događa, crkve su kulturna ledina, svećenici nekulturni barbari koji ruše bez dozvola stare zidove, mijenjaju stara vrata, i stavljaju u stoljetne zgrade grijanje i zahod s vodom. U nečijim glavama sve nove crkve su virtualne, zapravo, ne postoje ili su suvišne, svi arhitekti koji su ih projektirali nepismeni i svi umjetnici koji su stvarali slike, kipove i slikane prozore samouki su naturščici. Prema toj emisiji ne postoji niti crkvena glazba niti 13 stoljeća stara kulturna baština.

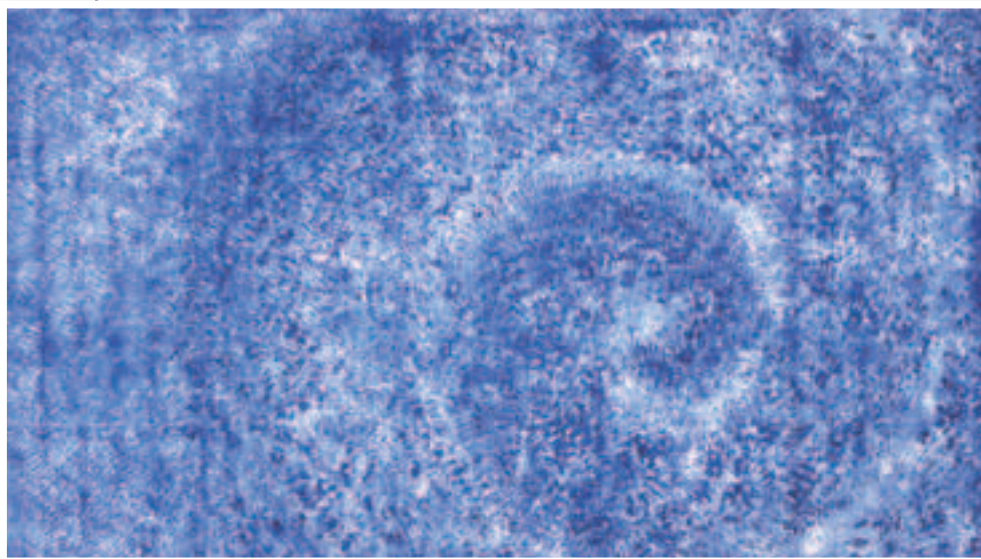
I sada zamislite, voditeljicu te emisije, gospođicu simpatičnu i šarmantnu Branku Kamenski proglasili su ultrakonzervativnom i počeli je napadati u medijima nakon što je objavila prilog o crkvi u Udbini. Tako je sada moram braniti, a branim je posebno nakon što je otvoren Muzej suvremene umjetnosti u Zagrebu (MSU).

Odmah po otvorenju počoh prošetati MSU-om. Zanimalo me je za što su to porezni obveznici Grada Zagreba i Lijepe Naše izdvojili 400 milijuna kuna. Zanimalo me je ima li u suvremenoj umjetnosti i vjerskih tema.

Zgrada je izvana skladna, lijepa toliko da je dostojna vremena u kojem je stvorena. Goli glatki beton, nesugestivan okoliš. Duhovita je animacija zapadne staklene fasade, pa izvana imate imaginaciju da se ljudi kreću po unutrašnjosti. Tu animaciju čine veliki diodni ekrani iza fasadnih stakala. No koliko se ljudi kreće, to je pitanje.

Sadržaj stalne izložbe: zahodske školjke, kotlići, goli mrtvaci s oslikanim krvavim žilama, stari zahrđali *Renault 4* na boku, gola žena koja mokri aluminijsku mokraću, goli, oronuli, ružni muškarci hodaju po turskoj kupelji itd. Nađoh i dvije religiozne tvorevine »naših« umjetnika. Jedna je rugalica petorici »Big Brothera«: muškarac kleči pred pet svjetskih parlamenata, pet »hramova« kapitalizma ili boljševizma. Druga je rugalica kršćanstvu, naš autor, ne bih mu spomenuo ime, načinio je

Boris Demur, Hrvatska Sikstina

veliku sliku: *Pred vratima Novog Jeruzalema dječak Isus i anđeli čuvari igraju nogomet*. Na slici Isus nije dječak nego odrastao muškarac, svi goli, s vidljivim spolovilima, a na vrhu slike lik Presvetog Sakramenta. Užasnua sam se i od tada posebno zavidim braći muslimanima, jer oni ne bi dopustili takvo svetogrđe svojih svetinja. Po Isusu se smije pljuvati u ime neke umjetničke slobode.

Ne bih nabrajao dalje, ali u tom »hramu« današnje umjetnosti ima i tobogan, atrakcija za djecu, pa roditelji s djecom jure kroz te ružne i prostačke »instalacije« tražeći tobogan. No on je odmah po otvorenju lokotima zaključan.

Sjetih se jednog od najvećih povjesničara umjetnosti, E. H. Gombricha, koji reče: »Umjetnost sama po sebi zapravo ne postoji. Postoje samo umjetnici.« To je dakle muzej suvremenih umjetnika. F. W. J. Schelling je tvrdio da je umjetnost najviši stupanj čovjekove duhovne djelatnosti. Ako je MSU slika najvišeg stupnja duhovne djelatnosti današnjih umjetnika, onda se moramo pitati: »Kamo je nestao čovjek – duhovno biće?« Nadrealisti su pod dojmom Sigmunda Freuda tvrdili da budan razum nikada ne može proizvesti umjetnost. Samo nerazum može dati umjetnost. Pisci poput Coleridgea i De Quinceya su namjerno eksperimentirali s drogom kako bi istjerali razum. Zato su i rezultati te umjetnosti često monstruozni. Čast iznimkama, ali u MSU-u se ne možete oteti dojmu droge i seksa. Zamislite kako bi izgledala umjetnost Leonarda da Vincija da je stvarao *Mona Lisu* bez razuma!

Znam da će biti napada na ovaj tekst, kao da sam konzervativac, primitivac, nestručnjak. Doduše, nisam povjesničar umjetnosti, ali sam obrazovan čovjek. Kada su kritičara Jovana Skerlića napadali kako može pisati kritike a da sam nije ništa umjetnički stvorio, odgovorio je: »Nisam kokoš i ne mogu snijeti jaje, ali razlikujem dobro jaje od mućka.« I ja poput Skerlića imam pravo reći gdje vidim mućak.

Stvorena je legenda da su svi veliki umjetnici uvijek u svoje doba bili odbacivani i ismijavani, i stoga se javnost danas ne usudi reći kritike novim umjetnostima, nego čini napore da se ne ruga ničemu i ništa ne odbija. Osim toga danas niti jedan industrijalac ne želi riskirati da ga se označi »konzervativnim«. On ne samo da mora ići ukorak s vremenom, već se to mora vidjeti u javnosti, a jedan od načina da to postigne jest da ukrasi svoju sobu za sastanke djelima najnovije mode, što revolucionarnijima to bolje, makar to nitko ne razumije. Usudio bih se reći da se nitko ne usudi reći da je car gol. Kultura je gola, dapače dio postava MSU-a bih nazvao kulturnom masturbacijom.

I na kraju malo usporedbi: Kada sam prije dvije godine obilazio »Eremitage« u Sankt Peterburgu, gdje posjetitelji idu redom sobama, koje slijede povijesni tijek umjetnosti, neopisiva je gužva, sve do, uključivo, impresionista. Nakon tih soba, kad uđete u prostore moderne umjetnosti, posjetitelji jure prema izlazu kao da ih netko goni. Mislim da ih goni praznina u odnosu na ono što su maločas vidjeli.

Toga sam se sjetio obilazeći MSU. Da nema ondje Murtića, Džamonje, Bućana, Glihe i još nekoliko naših »modernih klasika« duhom nadahnutih, duša bi mi se potpuno ispraznila. Gdje nisu najniže strasti, ondje su neke zafrkancije, tehničke dosjetke i zaglupljivanje gledatelja. Ima i dobrih uzoraka za zavjese i tapete. Pita sam se, kad bih bio bogat, koji bih od odvih izložaka stavio u svoj dom. Jedino od Borisa Demura *Hrvatsku Sikstinu*. Izlazeći iz MSU-a poželio sam otići nekamo na dobru izložbu suvremenog dizajna ili izložbu umjetničke ili reportažne fotografije. Ondje mi se duša obogati, postane puna osjećaja, ideja, utka se u sudbinu svijeta, u muke genija i malog čovjeka.

Četiristo milijuna kuna potrošeno je za MSU. Za polovicu toga novca mogla se je obnoviti cijela zagrebačka katedrala, skinuti trajno skele s njene fasade i sagraditi nova zgrada (2800 m²) za Riznicu zagrebačke katedrale. A što bi to značilo za kulturu Zagreba i Hrvatske? Bilo bi to ne »polu ure kulture« nego »10 stoljeća hrvatske kulture«. Riznica zagrebačke katedrale sadržava neprocjenjivo kulturno blago, koje se u Zagrebu skupljalo i pomno čuvalo deset stoljeća. Ona se ubraja među najbogatije riznice u Europi i jedna je od rijetkih koje nemaju svoj pro-

Iz riznice Zagrebačke katedrale

stor izložen javnosti. Stanite bilo koji dan pred katedralu i pred MSU i brojite posjetitelje turiste.

U jednom danu u ljetnim mjesecima katedralu posjeti više turista nego u mjesec dana MSU. Možda su sada, nakon sagrađenog »golog cara«, na redu obnova katedrale i gradnja riznice?!

Nisam protiv MSU-a, nego me razočarala postava, razočarao me ništavan povrat za ono što je u muzej uloženo. Programi u kulturi morali bi imati svoju ljestvicu vrednota i stavljati stvari na svoje mjesto. MSU nije Bilbao. Želimo ući u Europu; koliko će godišnje Europljana pohoditi MSU a koliko zagrebačku katedralu? Brojite! Ima li tko viziju hrvatske kulture dalje od Bundeka?

(podaci o autoru poznati uredništvu)

SAŽETAK

U Zagrebu je potkraj 2009. godine bio otvoren Muzej suvremene umjetnosti (MSU), koji se dugo gradio, a hrvatska vjernička i katolička javnost očekivala je njegovo otvorenje s razumljivom nestrpljivošću i zanimanjem. Katolička Crkva u Hrvatskoj ponosi se naime svojom sakralnom baštinom, ali i umjetničkim djelima zavidne vrijednosti suvremenih hrvatskih slikara i kipara. Međutim, na opće iznenađenje, u Muzeju suvremene umjetnosti nije izloženo ni jedno djelo iz fundusa sakralne umjetnosti MSU-a. Autor članka Milan Bešlić opisuje izgled i funkcionalnost MSU-a i spominje »usklađena« sakralna djela, iznosi mišljenje ravnateljice MSU-a Snježane Pintarić o fundusu MSU-a, koje je puno pohvala o koncepciji muzeja. Međutim pisma čitatelja uredništvu CKD-a govore o »prešućenome sakralnom stvaralaštvu« u Muzeju suvremene umjetnosti.

ABSTRACT

After long years of construction, the Museum of the Contemporary Art (MSU) in Zagreb was opened by the end of 2009. The Croatian believers and the Catholic public expected the opening of the Museum with an understandable impatience and curiosity. Namely, the Catholic Church in Croatia is proud of its sacral heritage and of the artistic works of the enviable quality by Croatian painters and sculptors. However, the opening took everyone by surprise, as the Museum did not exhibit even a single work from its own massive collection of sacral works. The author, Milan Bešlić, describes the appearance and functionality of the Museum and mentions »stored« works of sacral arts. He also refers to the opinion of Mrs Pintaric, the Museum's director, on the Museum's art collection and to her praise to the Museum general artistic concept. However, the readers' letters to the editor of the Church Cultural Property (CKD) speak of the »suppressed sacral creative works« which are stored in the Museum.

STANKO ŠPOLJARIĆ

SAKRALNI OPUS ANE GUBERINE

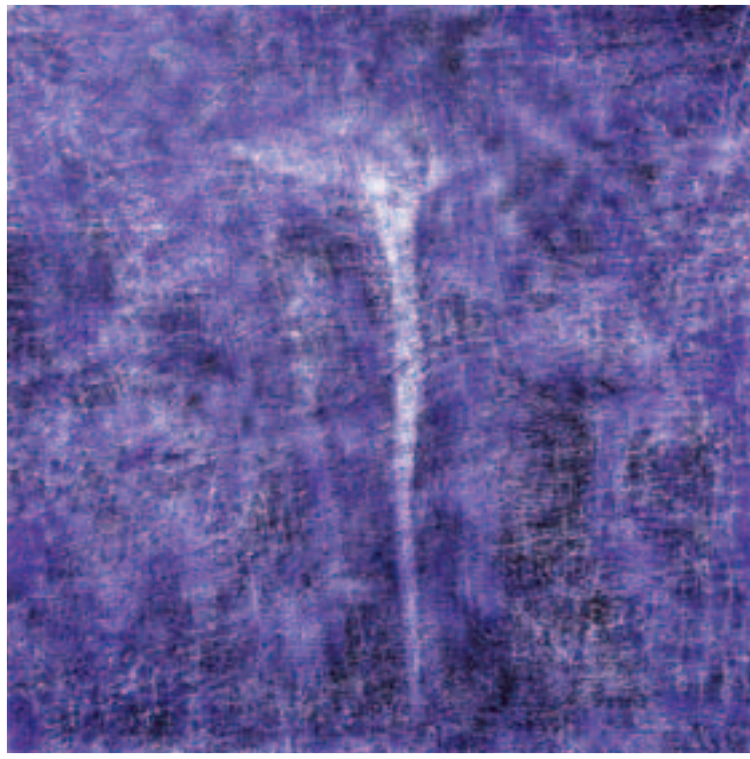
Ana Guberina, živi i radi u Zagrebu. Gimnaziju je polazila u Splitu i Zagrebu. U periodu od 1980. do 1890. Živi u Zürichu, Parizu, Marseilleu, Los Angelesu i Hamburgu, gdje studira i bavi se dizajnom. Godine 1996. diplomirala je slikarstvo na privatnoj akademiji u klasi prof. Dina Trtovca u Zagrebu. Usavršavala se u majstorskoj radionici prof. M. Roec-

ke u Hamburgu. Od 1990. više puta studijski boravila u SAD-u i Parizu. Izlagala je na brojnim samostalnim i skupnim izložbama u zemlji i inozemstvu. Dobitnica je nagrade »Pasijska baština« 2002. Muzeja Mimara u Zagrebu. Djela joj se nalaze u poznatim galerijama i privatnim zbirkama. Članica je HDLU-a i CIVA-e (Christians in the Visual Arts).

Ana Guberina, »Veronikin rubac«

U slikarskom opusu Ane Guberine sakralni motivi zauzimaju izuzetno važno mjesto. Kako u djelima vezanim uz uprizorenja kršćanske ikonografije, tako i djelima tek asocijativne figurativnosti, koja sadržajnim slojem ulaze u misaonost teologije. Anino slikarstvo odraz je njezinog vjerskog uvje-

Ana Guberina, »Isus umire na križu«

renja te je samo stvaranje i svojevrstna molitva. Svaku scenu opisanu u evanđelju duboko doživljava te u nju upisuje sva pitanja koja joj se kao vjernici otvaraju. Kloni se ilustrativnog, pretjerane opisanosti, već daje onu unutrašnju dimenziju motiva, slikarstvom upućenim transcendentnomu. Kristov kalvarijski hod u slijedu uvjerljive likovne

interpretacije Ana Guberina snagom slikarske potresnosti dovela je do naglašena ekspresionističkog izričaja. Koncentrirala se na nekoliko postaja, samu scenu raspeća, motiv piete i originalno koncipirana prizora Veronikinog rupca. I ostale postaje sastavnica su Aninog interesa u ciklusu otkupljenja, no spomenute su dominante u slijedu slikarskog uprizorenja Kristova golgotškog martirija. Odabrala je paletu korizmno ljubičastog ili plavog te je vrlo odnjegovanim tonskim pomacima ispunita površinu kromatikom meditativnog. Ana Guberina bojom je stvorila napetost oblika u prizoru označenom aureolom, ali i krhkošću tjelesnog. Treptaji svjetla te simboličnost žutog likovni su elementi u ugodajnosti duhovnog, snažnog osobnog viđenja motiva žrtve. Ekspresijom forme lik Krista dobiva novu produhovljenu tvarnost, prenijetu na ukupnost prostora slike. Dokinućem realističnog prigušena je izvanjska čitkost, ali je produbljena sama sadržajnost.

U slutnji Kristovog lica na Veronikinom rupcu to se posebno osjeća. Iz lagane vibrantnosti plohe slike izrasta lice, naznačenog smiraja, s tragovima muke. Sveto lice silne plemenitosti i ljubavi spram čovjeka.

Ana Guberina prati Isusa na putu križa, dajući mu i svjetlost i fizičku nemjerljivost, proslavljenost, ostvarenu uskrsnim jutrom. Lice je slikarski građeno usitnjenim fasetama, koje se neprimjetno stapaju s fondom slike, nebeskim krajolikom. U neprekidnom traganju za duhovnom ljepotom, obogaćenim darovanim talentom, Ana je stvorila respektabilni opus svojevrsnog slikarskog intimizma sa snagom univerzalnog. U posvajanju značajki apstraktne slike vodilja joj je također duhovnost čovjeka i njegov dijalog s Bogom. U prostorima ne predmetnog otvara se duša. Mrlje, crte, plohe, izrasle na emotivnosti vjerskog predanja iskreni su i likovno uvjerljiv govor o radostima, pitanjima, možda i sumnjama. U želji da umjetničko djelo nastaje na slavu Božju.

Ana Guberina već niz godina predstavlja posebnu vrijednost u modernoj hrvatskoj sakralnoj umjetnosti (uz koju treba visoko valorizirati i njezine pejsaže), poštuje u slobodi interpretacije i iskustva tradicije, uspjevši izgraditi svježinom suvremenog senzibiliteta poetiku prepoznatljivog rukopisa.

SAŽETAK

Autor teksta, poznati hrvatski likovni kritičar Stanko Špoljarić, opisuje i valorizira sakralni opus slikarice Ane Guberine. Djela umjetnice odražavaju njezino vjersko uvjerenje pretočeno u ekspresionistički likovni izražaj. Fascinantan je umjetničin ikonografski pristup križnom putu i njezino uprizorenje golgotškog martirija, u kojem se ističe lik Krista i Veronikin rubac. Ana Guberina predstavlja u modernoj Hrvatskoj sakralnoj umjetnosti posebnu vrijednost, zbog koje je potrebno valorizirati i njezine vrlo uspješne pejsaže.

ABSTRACT

The author of the text, a well known Croatian art critic, Stanko Špoljarić, describes and evaluates the sacral opus of the painter Ana Guberina. Her works show her religious conviction expressed in an expressionist visual presentation. The painter's iconographic approach to Way of the Cross and her presentation of the Golgotha Martyrdom, with the pronounced image of Christ and the Veil of Veronica, are rarely fascinating. As the works of Ana Guberina have a special value for the Croatian sacral art, her very successful landscapes should be also carefully evaluated.

STANKO ŠPOLJARIĆ

ZVONIMIR ŠEPAT, KIPAR

Zvonimir Šepat

Zvonimir Šepat rođen je u Zagrebu 10. listopada 1951. godine. U rodnom gradu završava školu primijenjene umjetnosti, 1971. godine. Svoj slikarski talent razvijao je poznanstvom i druženjem s izuzetnim crtačem i slikarom Andrijom Maurovićem, autorom sjajnih i popularnih stripova, koji su također pridonijeli Šepatovu likovnom formiranju. Susreti s Maurovićem obogaćivani saznanjima o formalnim značajkama slike trajali su gotovo deset godina, sve do 1980. godine, gotovo neposredno prije majstorove smrti. U tom periodu Šepat je diplomirao na Pedagoškoj akademiji u Zagrebu, u klasi Mladena Veže. Kasnije, 1985. godine, diplomira i na Pedagoškom fakultetu u Rijeci, u klasi Josipa Diminića.

S istinskim entuzijazmom obavlja svoj pedagoški rad u školama više od 20 godina, razvijajući kod djece osjećaj za lijepo, približavajući im vrijednosti umjetničkih djela, potičući da sama nalaze svoje kreativne likovne potencijale. Ljubav prema djeci potiče ga na pisanje i ilustriranje slikovnica – »Pužek« i »Pužek u Zagrebu«. U svom profesionalnom djelovanju bavio se i grafičkim dizajnom. Uz izložbe u Hrvatskim gradovima samostalno je izlagao u Belgiji, Francuskoj, Bugarskoj i Njemačkoj. Član je HDLU-a i LIKUM-a.

Zvonimir
Šepat,
»Ja sam
put,
istina i
život«

Zvonimir Šepat publici je uglavnom poznat po slikarskoj dionici svog opusa. U njoj prevladava krajolik juga, premda su i sakralni motivi sastavnica njegovog umjetničkog izričaja. Kiparstvo je prividno bilo u pozadini, no ostvarenja u sakralnim prostorima (u zagrebačkim crkvama Sv. Kvirin i Sveta Mati Slobode) te sjajna, i obimom bogata izložba, retrospektivnog karaktera, u Glijptoteci HAZU-a označili su Šepata osebujnim kiparom biblijske inspiracije, uvjerljivosti umjetničkog čina u djelima sinteze klasične estetike i suvremene interpretacije forme. Sraslosti načina vidljivih u radovima relativne realistične marnosti i onima približavanja asocijativnosti figurativnog s dubokim razumijevanjem i doživljavanjem sadržaja, opredmećenim u kamenu, terakoti (bronci), drvetu. U svakom materijalu osjetio je bit njegove strukture te je majstorstvom ruke oblikovao površinu i volumen skulpture, otvoriši ili zaglađujući epidermu u načinu sukladnom promišljenoj ideji i njenoj likovnoj provedbi. U rasponu kristoloških scena Šepat je težište stavio na Kristov križni put, s originalnim rješenjima figurativne strane prikaza, često naglašenog vertikaliteta. Kristovo lice prekriveno je velom kao znakom drugačije tjelesnosti prema doživljaju duhovnog. Mekoćom draperije, ornamentalnošću obrisnih linija, razvedenošću užljebljenja na njoj, suptilnim mijenama svjetla ublažava se oporost zemnog te figura, a poglavito lice, i uz sačuvanu anatomsku uslovljenost, svojom novom taktilnošću ulaze u prostore vječnosti. S ozarenošću božanskog, mističnog u stanjima stvarnog i simboličnog svjetla. Mramor u svojoj bjelini trajanje je vrijednosti iskonske ljepote, orijentir edenskog predznaka, isječak

Zvonimir Šepat, »Slavno uskrснуće«

stijene koji prihvaća i širi svjetlosne silnice u djelima duboke religioznosti. U isklesanom kamenu sugeriraju se slojevi, jer ispod metafizičke koprene postoji lice. Punina lica. A Šepat se često zaustavlja na detalju te primjerice trnova kruna na ekspresivno pokrenutoj kipar-

skoj tkanini postaje sukus golgotske drame. Minuciozno je izvedena kao točka sabiranja u kompozicijama dramatske napetosti. U liričnosti svjetla. Prisustvom božanske ljubavi u čovjeku. Poradi toga i motiv euharistije putem pročišćenosti (produhovljenosti) forme čest je Šepatov motiv. Bitna odrednica unutar tema kršćanske ikonografije, njihovom povezivanju i u scene složenijeg scenarija, s potrebitom mjerom ilustrativnog, uz koju uvijek postoji ljepota i snaga poruke. U brojnim crtežima sakralnog karaktera Šepat donosi treptaj formi, usitnjenim spletom linija stvoreno je gusto tkivo oblika, segmenata krajolika, arhitekture i figura suprotstavljenih bjelini papira. Ponovo svjetlo i nada. U ostvarenjima crtačke i kiparske zrelosti Zvonimir Šepat i njegova sakralna dimenzija opusa istinski je doprinos modernoj hrvatskoj umjetnosti.

SAŽETAK

Autor Stanko Špoljarić u svom članku predstavlja opus kipara i slikara Zvonimira Šepata, zadržavajući se na njegovim kiparskim ostvarenjima u zagrebačkim crkvama Sv. Kvirin i Sveta Mati Slobode te u Gliptoteci HAZU-a. Zvonimir Šepat je kipar biblijske inspiracije. U svojim ostvarenjima crtačke i kiparske zrelosti umjetnik svojim sakralnim opusom pridonosi afirmaciji moderne hrvatske umjetnosti.

ABSTRACT

Author Stanko Špoljarić presents in his article the works of sculptor and painter Zvonimir Šepat, concentrating on his sculptural works in Zagreb churches of St Quirinus and of Our Lady of Liberty, and in the Glyptothèque of the Croatian Academy of Science and Arts. Šepat is a sculptor of biblical inspiration. By his works, which are result of his artistic maturity, Šepat gives an invaluable contribution to the Croatian modern art.

JOSIP SANKO RABAR

SAKRALNI OPUS KREŠIMIRA TIČIĆA

Krešimir Tičić

Krešimir Tičić, arhitekt, scenograf, književnik i redatelj, prvi je uveo mjuzikl kao kazališni oblik među vjernike katolike u Hrvatskoj. Rođen u Zagrebu 1948., završio je realnu gimnaziju u Kušlanovoj i godine 1974. diplomirao arhitekturu na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Već kao student pokazivao je interes za kazališnu scenografiju. Kao arhitekt radi od 1976. na brojnim i vrlo raznolikim projektima: od stambenih građevina, tržnica, tvornica, ureda i zdravstvenih ustanova, do škola, samostana, sakralnih objekata, duhovnih centara i kazališta. Veći dio

1988. godine proveo je na stručnom usavršavanju u Beču.

Mjuzikli kršćanskog nadahnuća

Prava su rijetkost navjestitelji radosne vijesti koji su ujedno i dobri pisci. Kronični je nedostatak takvih talenata u Hrvata, što je posljedica stoljetne, sustavno smišljene kulturne politike, zahvaljujući kojoj smo gubili Andriće, a dobivali kičere skučenih obzorja. To nam je ušlo u naviku, pa smo još uvijek maćehinski raspoloženi prema umjetnicima u kojih je talent dvostruk, duhovan i umjetnički umah.

Pionir hrvatskog mjuzikla kršćanskog nadahnuća Tičić shvaćao je svoj volonterski rad na razvoju katoličke scene kao laički apostolat. Tičić nije samo pisao tekstove za mjuzikle. On je bio i organizator, inicijator u svakom smislu te riječi, probijao je led raznih vrsta i debljine kore. Poticao je, skupljao ljude, pisao, režirao i gradio scenografiju, sve to u vrlo riskantno vrijeme komunističkog totalitarizma, s popriličnom dozom probojnosti i samozatajnog sebedarja. Svim predrasudama usprkos – onim golemim izvan Crkve, ali, što je strašnije, onima unutar Crkve. Mnogo je toga njegovo djelo, što se poslije zaboravilo.

Tičić je mjuzikle stvarao zajedno s Marijem Nardellijem, čija ga je glazba već u djetinjstvu oduševila. Nardelli je skladao glazbu, aranžirao, uvježbavao orkestar i soliste, pa čak i dirigirao pri svakoj zagrebačkoj izvedbi. Ako još izuzmemo rad glumaca, tehničara rasvjete i orkestra, Tičić je radio, uglavnom, sve ostalo. Tako su nastali mjuzikli *Mali suci* (1973.), *Sunčana zraka* (1977.), *Dječji vrtić za odrasle* (1979.), *Čarobna prehlada* (1982.) i *Brat Sunce* (1989.).

Scenografija za »Dječji vrtić za odrasle«

Njih su dvojica sjajno spojili talente u izazovni spoj modernosti i tradicije, narodne osebnosti i evanđeoskog univerzalizma. Dubrovačko-zagrebačka sinteza, ne osjećajući međusobnu generacijsku razliku isto ih je navjestiteljsko oduševljenje držao u stvaralačkom suglasju. Nadopunjavajući se, tragali su za novim kulturnim oblicima Kristova svjetla. Nepovoljnim uvjetima usprkos.

Pošto su prije Božića 1973. uvedene redukcije struje, probe *Malih sudaca* u podrumu Samostana Majke Božje Lurdske u Zagrebu održavale su se pod treperenjem pedesetak svijeća. I sve su kasnije mjuzikle radili u skućenim tehničkim uvjetima, bez reklame i javnog oglašavanja. Sekularizacija je »službenom teatru« omogućila da takav rad ignorira.

Krajem 1970. godine zagrebačko kazalište »Komedija« uvodi mjuzikl (*Jalta, Jalta*) u zagrebački kazališni život. Bez ikakvih iskustava u toj glazbeno-scenskoj formi (iskustva nije imalo ni kazalište *Komedija*, ali je imalo društvenu potporu), ali sa žarkom željom da nešto slično zaživi i na katoličkoj sceni, koja djeluje u podzemlju, zajedno s fra Milom Čirkom, Tičić je napisao glazbenu igru *Mir*. Taj pretpokušaj mjuzikla doživio je svoju praizvedbu 23. XII. 1972. o Božiću. Djelo je izvedeno veoma kratko vrijeme, iz već spomenutog razloga, ali zato su ga časne sestre koje su odlazile u misije odnijele u Australiju. Iste je godine Tičić susreo skladatelja Marija Nardellija. Zajedno su napisali prvi mjuzikl kršćanske inspiracije u Hrvatskoj – prigodom Božića, 23. prosinca 1973. izveden je, s mladima iz župe Gospe Lurdske, mjuzikl *Mali suci*.

Uspjeh *Malih sudaca* iznenadio je i same autore. Takav oduševljen prijem publike nije se mogao predvidjeti. Nema valjda župe u Zagrebu u kojoj se taj mjuzikl nije izvodio. Igrali su ga u Rijeci, Splitu, Dubrov-

niku, Osijeku, Sarajevu, Makarskoj, Sinju, Baškoj Vodi, Slavonskoj Požegi. Izvođen je, naravno, samo u crkvenim prostorima, ali i u inozemstvu po katoličkim misijama (München, Stuttgart, Berlin, Frankfurt, Vancouver, San Francisco).

Uspjeh *Malih sudaca* nametnuo je nove zahtjeve radu na katoličkoj pozornici i postavio mnoštvo problema. Od angažiranih oko *Malih sudaca* naime preostali su jedino autori. Razmišljajući o novom djelu, odlučili su se posvetiti suvremenoj problematici domaće Crkve, i tematikom i rječnikom.

Autori Tičić-Nardelli mogli su raditi na mjuziklu tek nakon posla u poduzeću, gdje je često trebalo podosta lukavosti da im neki kolege s posla ne spriječe takav angažman. Usprkos tome okupili su velik ansambl u župi Majke Božje Lurdske i pripravili novi mjuzikl – *Sunčana zraka*. Premijera je bila 30. prosinca 1977., a *Glas Koncila* je tim povodom uz ostalo napisao:

»Ovaj put je ideja autora bila sastaviti ekipu od dobrovoljaca entuzijasta iz raznih zagrebačkih župa... Napominjemo da je ovo prvi pokušaj ovakve vrste gdje inicijativa dolazi od strane laika, a nažalost nije naišla na razumijevanje kod mnogih župnika koji su odbili suradnju... ›Sunčana zraka‹ govori o značenju sv. pričesti za nas kršćane, govori o smislu okupljanja oko zajedničkog stola.« (»Sunčana zraka«, *Glas Koncila*, 22. 1. 1978.)

Ujesen su 1979. Tičić i Nardelli ponovno pokrenuli novi projekt: mjuzikl *Dječji vrtić za odrasle*. Opet u prostorijama župe Majke Božje Lurdske.

I uz probleme i nerazumijevanje mjuzikl *Dječji vrtić za odrasle* doživio je premijeru 24. svibnja 1980. I tom će prigodom o predstavi izvijestiti jedino *Glas Koncila*, premda su sve redakcije katoličkog tiska bile, kao i uvijek, pismeno pozvane.

Prigodom jedne od repriza *Vrtića* novinar *Glasa Koncila* je napisao: »Prepuno gledalište ›Dječjeg sjemeništa‹ na Šalati. Svake večeri oko 1000 gledatelja oduševljeno je prihvatilo mlade izvođače, a vjerujemo i njihovu poruku... Ovo ugodno iznenađenje stavlja pred nas veliko pitanje i obvezu da li ćemo umjeti prihvatiti ove ljude i njihovu poruku i omogućiti im nove nastupe i dati mogućnosti rada na vrelu Evandjelja. Oni su prvi stupili na pozornicu s ovakvim načinom propovijedanja Evandjelja i ušli su u taj posao cijelim srcem.« (»Dječji vrtić za odrasle«, *Glas Koncila*, br. 23., 23. 11. 1980.)

Predstavu je gledao i oduševljeno je pozdravio kardinal Kuharić. Posredovanjem mons. Velimira Čapeka autori *Vrtića* primili su 8. siječnja

BUJDOVOR S PROMICATELJEM SCENE BRČANERIJOD NAJAVIPIHUA RIG, KREŠIMIROM TIČIĆEM

Scensko stvaralaštvo kao laički apostolat

Scensko predstavljanje su odgovornosti predložiti za njegovanje i razvijanje kršćanske misli – opovrgnut je stereotip, koji smatra predstavljanje teatrom. Ili, možda još bolje, predstavljanje kao laički apostolat. Ili možda još bolje, predstavljanje kao laički apostolat. Ili možda još bolje, predstavljanje kao laički apostolat.

Scensko predstavljanje su odgovornosti predložiti za njegovanje i razvijanje kršćanske misli – opovrgnut je stereotip, koji smatra predstavljanje teatrom. Ili, možda još bolje, predstavljanje kao laički apostolat. Ili možda još bolje, predstavljanje kao laički apostolat.

ČIK, izvannu, zna, radi, M. Valdeir, D. ...

Tako, predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

... predstavljanje, stvaralaštvo, ...

Rad na speni kršćanske inspiracije bio je rad s odricanjem od slobodnog vremena, izvan regularnoga radnog vremena, kako djece tako i odraslih. Rad je to u skućenim tehničkim uvjetima, bez reklame i javnog oglašavanja.

Intervju Ivana Miklenića s Krešimirom Tičićem objavljen u Glasu Koncila 21. ožujka 1993.

1981. čestitku za svoj rad i od pape Ivana Pavla II. Malo ljudi shvaća da je laički apostolat u prvome redu kulturno djelovanje. Ljudi bogatih kulturom imamo, a imamo i onih bogatih evanđeljem. Ali kao da ta dva bogatstva međusobno ratuju i uzajamno se isključuju. Na prste se mogu nabrojiti oni u hrvatskome narodu koji su daroviti na oba načina umah. Toliko su rijetki i toliko dragocjeni da bi ih trebali pretovariti poslovima. Nasuprot tomu laici koji su znali i pokušali nešto napraviti izgorgjeli su na vatri neostvarenih htijenja, ili, ako su bili glasniji, na lomači nerazumijevanja.

Prvi mjuzikl, *Mali suci*, nosi ljupko ironična i jednostavna realistička božićna priča, kritika kršćanskoga konformizma. Danas još aktualnija nego 1973., kada je prvi put izvedena na pozornici. Ubrzo nakon tiskanja djela 1976. Tičić je prepravio tekst, poboljšao ga i doveo do pune zrelosti. Iako ta verzija nije nikada tiskana, po njoj je djelo postalo hit. Bila je to prva originalna priča kršćanske inspiracije s problematikom toga vremena. Djelo je izvorno, i kao tekst i kao glazba i kao inscenacija. Mjuzikl je kao medij spoj drame, opere i baleta. Od izvođača traži stručnu mnogostranost: glumačku, pjevačku i plesačku. Zbog te interpretatorske mnogostranosti on je najzahtjevnija glazbeno-scenska forma. Za prvu verziju izvedbe *Malih sudaca* napisani su glazbeni aranžmani s klasičnim instrumentima (napisao ih je autor glazbe Mario Nardelli): klavir, dvije klasične gitare i violina, da bi u drugoj verziji (godine 1976., u Dominikanskom samostanu u Zagrebu), bili izvedeni u aranžmanima s električnim sastavom: orgulje, bas i ritam gitara, flauta i bubnjevi. I te je aranžmane napisao Mario Nardelli. Tičić je za obje verzije izradio scenografiju. Obje je verzije režirao Tičić, a dirigirao orkestrom Mario Nardelli. Nakon *Malih sudaca* nastali su vilinska priča *Sunčana zraka*, vrlo zahtjevan *Dječji vrtić za odrasle*, s velikim ansamblom od dvadesetak glumaca i zborom, velikom scenom i velikim orkestrom, i *Brat Sunce*, duhoviti i duhovni kontrapunkt Zagreba i Asiza, dvaju vremena i mentaliteta, zagrebačkih fakina i asiškog siromaška, akord Njofre i Franje, kojih igra isti glumac.

Sunčana zraka obrađuje temu euharistijskoga slavlja. Priča iz suvremenoga gradskog života govori o ljubavi i snazi koja izlazi iz razlomljena kruha. Zraka sunca simbolizira Božju ljubav koja djeluje na ljude.

U proljeće 1980., u Međunarodnoj godini obitelji, Nardelli i Tičić donose pred svoju publiku novi mjuzikl – *Dječji vrtić za odrasle*. Priča je dana u obliku kolaža: djevojčica Zrinka sanja šest zasebnih snova, da bi se ujutro probudila i iznijela mami ideju vrtića za odrasle. Dok u prvom mjuziklu *Mali suci* djeca u Badnjoj noći pomiruju zavađene roditelje, ov-

dje djeca pozivaju odrasle u dječji vrtić. Djeca žele starije poučiti ljubavi prema djetetu, skidanju maski, uče ih da je baka osoba koja se ne smije odbaciti. Djeca su prenatrpana obvezama zbog snobizma svojih roditelja. Roditelj tek kada podari ljubav dobro vidi i osjeća se zdrav.

U posljednjem mjuziklu *Brat Sunce* (1989.) prepleću se dvije usporedne priče: o sv. Franji i o suvremenom mladiću Njofri. Franjina je priča smještena u njegovo vrijeme, a Njofrina u današnje. Franjo i Njofra komplementarni su likovi, utjelovljuju prošlost i sadašnjost, koju povezuje Krist. Gledamo Franju kako se odlučuje za redovničko zvanje i urbanoga Njofru, koji vjeru nalazi sada. Obojicu igra isti glumac.

Potkraj 1998. godine Hrvatska televizija (redatelj Miljenko Bukovčan) snima mjuzikl *Male suci*, kao zajednički projekt Religijskog i Dramskog programa i prikazuje ga na Badnjak, točno 25 godina iza premijere, 1973. godine.

Otkad su se 1973. pojavili Tičić-Nardellijevi mjuzikli, gledatelji su osjetili da nova glazbeno-scenska forma vibrira duhom njihova vremena. Svojevrsno jedinstvo suprotnog: spoj profane komedije i sakralnog prikazanja. U toj je konkretnosti jedna od tajni uspjeha.

Literatura:

»Sunčana zraka«, Glas Koncila, 22. 1. 1978.

Petar Kamenčić: »Dječji vrtić za odrasle, Novi musical kod Gospe Lurdske u Zagrebu«, Glas Koncila, broj 11., 1. 6. 1980.

»Dječji vrtić za odrasle«, Glas Koncila, broj 23., 23. 11. 1980.

Ivan Miklenić: »Razgovor s promicateljem scene kršćanskog nadahnuća ing. Krešimirom Tičićem«, Glas Koncila, 21. 3. 1993.

Krešimir Tičić: »Božanska riječ, U spomen Mariu Nardelliu«, Vjesnik, 24. 7. 1993.

Josip Sanko Rabar: »Razgovor s Krešimirom Tičićem«, MI, br. 12. 1994.

Josip Sanko Rabar: »Božićni mjuzikl ›Mali suci‹ na Svetom Duhu«, Marulić, br. 6., 1998.

Drame, TV igre s glazbom, TV drame

Tičić je osim mjuzikla radio i na drugim scenskim oblicima. Režiser je i scenograf drama: *Passus, crucifixus et mortuus*, 1968. (fra F. Šolc), *Svjetlo planina*, 1968. (Wiesner), *Žrtva ispovjedne tajne*, 1969. (J. Spilmann), *Ljubica*, 1970. (A. Šenoa), *Muka Kristova*, 1976. (R. Kupareo). Ova posljednja izvedena je u dominikanskoj župi u Zagrebu. Godine 1980. režirao je dramu *Santaremski đaci* (autori H. Gheon i V. Rabadan) te tom prigodom upoznao kazališnog meštra prof. Vojmila Rabadana, koji je, kao

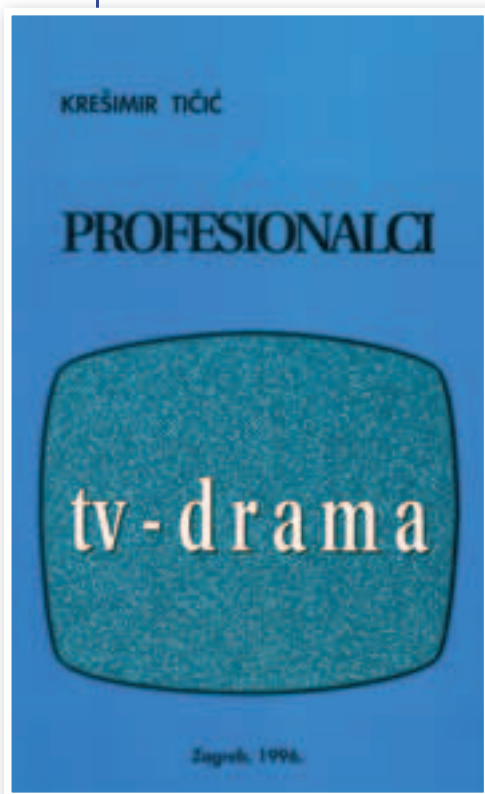
i Tičić, u skrovitosti pisao i režirao dramske tekstove kršćanske inspiracije. Tičić piše dramske tekstove *Ocjena, Mama, U tuđem dvorištu, Tulum na kvadrat*. Gradsko kazalište »Žar ptica« u Zagrebu godine 1989. izvodi *Tulum na kvadrat*, a 1991. i dramu *U tuđem dvorištu*.

U tuđem dvorištu bajkovita je komedija za djecu i mladež. Pirandellovski likovi protejskog identiteta zapleću neočekivanu komiku i pritom zahtijevaju osobite glumačke preobrazbe. Svojim malim gledateljima Tičić pruža ironičan i složen zaplet, u kojem dolazi do zamjene identiteta klasičnih likova književnosti za djecu. Tičićev postmodernitet reciklira književnost, njegovi likovi prelaze okvire priča tradicionalnih bajki i dekonstruiraju ih, slobodno se kreću velikim područjem bajki. Dramska napetost proizlazi iz zbrke koja pri tome nastaje. (Boris Hrovat: »Pirandello za desetogodišnjake, Uz premijeru Teatra »Žar-ptica«, *Vjesnik*, 27. 3. 1992.)

Još je kao dijete Tičić nastupao na televiziji te od drugih redatelja

učio kako se rade televizijske emisije. Naravno, o nekoj produkciji kršćanske inspiracije nije moglo biti govora. Tek s demokratskim promjenama pozvao ga je o. Tonči Trstenjak na televiziju. Tako je za Božić 1991. napisao scenarij za prvu božićnu emisiju na HTV-u: *Božićno svjetlo u hrvatskoj noći*, zatim scenarij za Valentinovo 1992.: *Hvalospjev ljubavi*, te scenarij za prvu igranu televizijsku emisiju kršćanske inspiracije na Uskrs 1992.: *Uskrsna svijeća*. Riječ je o tzv. TV igrama s glazbenim brojevima. Nakon demokratskih promjena 1991. Tičić je bio pionir takvih kršćanskih emisija i na televiziji.

Objavio je i scenarij za TV dramu *Profesionalci* (izdavač: *Glas Koncila*, Zagreb, 1996.), koja je prva TV drama kršćanskoga nadahnuća u nas. Preoblikovavši svoju kratku priču *Profesionalci* (objavljenu u *Glasu Koncila*, br. 22. od 1984.), u kojoj problematizira duhovno stvaranje, u TV dramu, Tičić je fabulu znatno tematski proširio, uveo

Scenarij za TV dramu »Profesionalci« - prvu TV dramu kršćanskoga nadahnuća u nas - koja je objavljena u izdanju Glasa Koncila 1996. godine.

mnoge nove tematske cjeline, likove i motive, i isprepleo nekoliko priča i sudbina. U TV drami osnovnim postaje problem mržnje, usađen u redateljicu duhovnoga filma koja je bila žrtva zločinaca, pa zbog mržnje prema njima ne može duhovno stvarati. Dakle opet problem autentičnog umjetničkog i duhovnog stvaranja, iz još jednog rakursa. No u TV drami također u prvi plan dolazi i problem istinskoga obraćenja, s neobičnim i psihološki uvjerljivim likom svećenika, nekadašnjim disko džokejem i doušnikom, Savlom koji postaje Pavao, da bi na kraju postao uzor i model za suvremeno poimanje svećenika i njegova djelovanja u našoj suvremenosti. Tičić hrabro zadire u neke otvorene rane hrvatskoga društva, u politički teror, totalitarizam i velikosrpsku agresiju. Riječ je o društvenim aktualizacijama priče. I osnovni problem duhovnog stvaranja postaje još aktualniji s padom totalitarizma, kada su čak i neki ateisti (zbog probitačnosti) počeli stvarati duhovnu umjetnost.

Pripovijetke

Tičić piše i različite osvrte i kratke priče, koje objavljuje u listovima i časopisima. U *Večernjem listu*, *Glasi Koncila*, *Maruliću*, *Crkvi u malom...*

Godine 1986. objavljuje zbirku kratkih priča *Kaj te muči, barba?*, SAC, Zagreb, koja sadrži dvadeset i jednu priču u tri ciklusa: *Pred pitanjem*, *Zamke* i *Iskrice*.

Arhitektonski radovi i scenografija

Krešimir Tičić po struci je arhitekt, posjeduje svoj privatni ured i radi na arhitektonskom projektiranju raznovrsnih sadržaja. Njegov

Kapelica u kuriji na Kaptolu 18

ateljier »Zlatni rez« kompletno opslužuje zahtjeve naručitelja, i to u izradi elaborata za lokacijsku dozvolu, građevinsku dozvolu, sve do interijera. I ovdje dolazi do izražaja Tičićev svestrani talent, jer nije samo arhitekt, nego i menadžer koji se brine za sve. Ako se samo letimično pogleda po-

pis njegovih radova upada u oči golema raznovrsnost projekata. U 34 godine projektantskog staža projektirao je više od dvije stotine različitih građevina, turističkih, zabavno-scenskih, stambenih, tržnica, tvornica, ureda i zdravstvenih ustanova, škola, samostana, sakralnih objekata, duhovnih centara i kazališta.

Neki arhitektonski sakralni i kulturni projekti i realizacije:

1. Grobno-sakralni objekt Pregrada (1985.)
2. Adaptacija dominikanskog samostana na Bolu u turistički objekt (1986.)
3. Idejno rješenje i investicijski program za Hrvatski katolički radio, Zagreb (1994./95.)
4. Kapelica u Jezerinama (1996.)

Bezgrešno Začecé BDM, Oranice

5. Samostan isusovaca s crkvom, Sarajevo (1998.)
6. Adaptacija župne crkve sv. Jurja u Desiniću, s interijerom apside Svetišta (1999.)
7. Duhovni centar u Arzi, Crna Gora (s arh. Florijanom Škunca, 1999.)
8. Projekt Svetišta i Božjega groba u župnoj crkvi sv. Jurja u Desiniću (1999 – 2002.)
9. Adaptacija kurije Kaptol 8 za Glas Koncila (2001.)
10. Duhovni centar u Bukureštu, Rumunjska (s arh. Florijanom Škuncom) (2000.)
11. Crkva Bezgrešnog Začecá BDM, Oranice, Zagreb: glavni, izvedbeni projekt, interijer te nadzor
12. Sanacija crkve Uznesenja BDM, Novigrad na Dobri (2002.)
13. Adaptacije Kurije Kaptol 18 (2003 – 2007.), vanjsko pročelje, te interijer kapelice
14. Sanacija kapelice sv. Križa, Kaptol 9, Zagreb (2005.)
15. Rekonstrukcija i sanacija župne crkve rođenja BDM, Boričevac (2005.)
16. Projekt crkve i pastoralnog centra Mukinje, Plitvice (2007.)

Kapelica u Jezerinama

Kurija na Kaptolu 18

- 17. Sanacija crkve sv. Roka, Rokov perivoj, Zagreb (2007.)
- 18. Adaptacije kurije Kaptol 24 (2008 – 2009.)
- 19. Adaptacija i sanacija kurije Gornje Vrapče (2009.)

Tri scenografije Krešimira Tičića

(Izvaci iz članka: Josip Sanko Rabar: »Tri scenografije Krešimira Tičića«, objavljenog na njemačkom u *Architektur aktuell*, Beč, 1985., a na hrvatskom u Maruliću, br. 3. 1996.)

Scenografija Tičića arhitekta u funkciji je radnje Tičića pisca. Dramski kontrapunkt realnog i imaginarnog svojstven suprotstavljanju prozaičnog sivila svijeta odraslih i dječje utopije igre, pjesme i plesa, nalazi svoj ambijentalni izraz u jednostavnoj scenografiji punoj mašte i simbolike.

U *Sunčanoj zraci* razlomio je Tičić plesnu plohu podija i time postigao gradaciju prostora, a također je suprotstavio dvije pozornice, dva scenska izraza koji se izmjenjuju tijekom radnje.

Prva (primarna) pozornica definira scenske ambijente, koje su brižno uredili odrasli (park, stan, vrt). Ta je definicija postignuta krajnje jednostavnim sredstvom: ljestvama s drvenim elementom, koji s obzirom na to je li vodoravno položen, više ili niže, ili pak okomito stoji, predstavlja klupu u parku, stol u kući, ili ogradu u vrtu. Tako reducirana definicija prostora ima svrhu u brznoj promjeni ambijenta, što je funkcionalno potrebno tempu mjuzikla. Nasuprot toj pozornici svijeta odraslih, određenoj predmetima napravljenim ljudskom rukom i opterećenim društvenim ograničenjima: u simbolici javne klupe, privatnog stola i »sitnopojsedničke« vrtne ograde te ambivalentnih društveno-hijerarhijskih ljestava, koje su ujedno naprava za igru, te zida što zatvara prostor, simbolici punoj neke neodređene spontanosti i čežnje

Scenografija za »Sunčanu zraku«

za autentičnim životom (Jakovljeve ljestve, Freud); dakle nasuprot tom omeđenom horizontu odraslih otvara se pozornica široke perspektive kozmičke dječje igre, ambijent svemirskog prostora i plesa svih bića.

Drugi mjuzikl, *Dječji vrtić za odrasle*, sadrži nešto manje elegantnu i nešto kompliciraniju izmjenu scenskog ambijenta, no također nužnu i prilagođenu duhu same radnje. Sa svakidašnjom realnošću ovdje se ne izmjenjuje više zbiljska kozmička igra, već čista fikcija, san djeteta. Zbog veće potrebe odvajanja dvaju ambijenata scenski je mehanizam nešto zamršeniji. Na kazališne povlake spušta se mreža u punoj širini scene i ona dijeli inscenaciju realnosti od inscenacije sna. Promjena je trodijelna: realnost – zatim prijelaz iz realnosti u san – i na kraju sam san. I ovdje vidimo istu promjenu svjetla kao i u prvom mjuziklu, ali i likovno bogatiju, maštovitiju i šareniju scenografiju, potpomognutu oslikanim površinama akademskog slikara Rudolfa Đurića. Ta je scenografija, kao i sama radnja sna, već manje nevina i naivna od kozmičke igre u *Sunčanoj zruci*, nosi ambivalentne naboje dobra i zla, blagi okus nečeg zloćudnog, romantičnog, bajkovitog. Zbog brze izmjene različitih snova scenski su elementi mobilni, stavljeni na kotačiće, prilagodljivi specifičnim potrebama svake od tih sanjivih radnji – zahvaljujući tehničkom umijeću izvedbe Marija Barlovića.

U trećem mjuziklu, *Čarobnoj prehladi*, izmjene su ambijenata već toliko brze (kao što su i ograde između imaginacije i realnosti srušene), da Tičić poseže za potpuno novim scenografskim sredstvima. Budući da je radnja već sasvim premještena u fiktivni svijet dječje mašte, samo scensko sredstvo sugerira tu fiktivnost. Slajdove geografskih krajobraza kao što su Daleki istok, Amerika, Afrika, Europa ili Sjeverni pol, Tičić projicira na scenski zaslon, a pošto su te fotografije i odveć realistične, on taj zaslon lomi da bi postigao dojam bajkovitosti. Prvotni sukob realnosti i mašte, svijeta odraslih i svijeta djece u ovome zadnjem mjuziklu preobražava se u mitsku borbu dobra i zla unutar samog svijeta dječje mašte, koji nekadašnja ograničenja spram svijeta odraslih nosi kao vlastite negativne i sputavajuće odrednice.

Mreža koja je ranije, u Dječjem vrtiću za odrasle, odvajala realnost od sna, sada se spušta sa stropa – neba u obliku stošca, kao zloćudna bajkovita prepreka – kavez koji djecu zarobljava, sada već unutar samog sna, koji je sve obuhvatio.

No i u ovoj zadnjoj scenografiji vidimo da je dječja mašta, iako postavši sve bujnija i moćnija, pa čak i svemoćna, samo projekcija na čvrstom svijetu kozmičko-psihičkih scenskih elemenata, punih geometrijske čistoće i simboličke snage.

Sažetak:

Krešimir Tičić, arhitekt, scenograf, književnik i redatelj. Prvi je uveo mjuzikl kao kazališni oblik među vjernike katolike u Hrvatskoj.

Rođen je u Zagrebu 1948., gdje je 1974. diplomirao arhitekturu na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Već je kao student pokazivao interes za kazališnu scenografiju.

Kao arhitekt radi od 1976., na brojnim i vrlo raznolikim projektima: od stambenih građevina, tržnica, tvornica, ureda i zdravstvenih ustanova, do škola, samostana, sakralnih objekata, duhovnih centara i kazališta. Veći dio 1988. godine proveo je na stručnom usavršavanju u Beču. U sklopu studijskih putovanja proputovao je veliki dio Europe, te dio SAD-a i Meksika.

Kao pisac autor je tekstova za mjuzikle kršćanske inspiracije, koje je stvarao zajedno s autorom glazbe Marijem Nardellijem. Nardelli je skladao glazbu, aranžmane za orkestar i dirigirao zagrebačkim izvedbama, a Tičić napisao tekst, izradio scenografiju, i režirao zagrebačke izvedbe. U siječnju 1981. autori su za svoj rad primili čestitku od pape Ivana Pavla II.

Osim libreta za mjuzikle piše i dramske tekstove, TV drame te TV igre s glazbenim brojevima. Piše i kratke priče koje objavljuje po časopisima i listovima, a tiskao je i njihovu zbirku pod nazivom *Kaj te muči, barba?*. U čitavome tom opusu nedvojbeno je nadahnutost autentičnim kršćanskim vrijednostima, koje su – u svome univerzalizmu – odjeke pronalazile širom Europe i Amerike.

Značajnija literarna ostvarenja:

1. »Mir«, glazbeno scenska igra, Zagreb, 1972. (tekst, režija i scenografija).
2. »Mali suci«, božićni mjuzikl, Zagreb, 1973. (tekst, režija i scenografija). Izvođeno u mnogim mjestima u Hrvatskoj u župnim i drugim crkvenim prostorima, ali i u inozemstvu, u katoličkim misijama (München, Stuttgart, Berlin, Frankfurt, Vancouver, San Francisco). TV izvedba za Božić 1998.
3. »Sunčana zraka«, mjuzikl, Zagreb, 1977. (tekst, režija i scenografija). Izvođeno još u Splitu, Frankfurtu i Berlinu.
4. »Dječji vrtić za odrasle«, mjuzikl, Zagreb, 1979. (tekst, režija i scenografija). Izvođeno u Rijeci, Nürnbergu, i u gradu Stanowa Wola, na poljskom jeziku.
5. »Kaj te muči, barba?«, zbirka kratkih priča, SAC, Zagreb, 1986.
6. »Čarobna prehlada«, mjuzikl, 1982. (tekst), Prag 1989. Izvođeno u kazalištu »Albatros«, na češkom jeziku.

7. »Brat sunce«, mjuzikl, objavljena knjiga, Zagreb, 1989. (tekst), izvedeno i u kazališta »Komedijska«.
8. »Tulum na kvadrat«, drama, Zagreb, 1989., izvodilo Kazalište »Žar ptica«.
9. »U tuđem dvorištu«, drama, Zagreb, 1991., izvodilo Kazalište »Žar ptica«.
10. »Božićno svjetlo u hrvatskoj noći«, TV scenarij, HTV 1991.
11. »Hvalospjev ljubavi«, TV scenarij HTV, 1992.
12. »Uskrsna svijeća«, TV scenarij, HTV, 1992.
13. »Profesionalci«, TV drama, Glas Koncila, Zagreb, 1996.

SAŽETAK

Autor teksta Josip Sanko Rabar govori o sakralnom opusu arhitekta, scenografa, književnika i redatelja Krešimira Tičića, pionira hrvatskog mjuzikla kršćanskog nadahnuća i uspješnog autora drama, TV igara s glazbom i autora pripovijetki. Posebni doprinos hrvatskoj suvremenoj arhitekturi predstavljaju radovi nastali u njegovom atelijeru »Zlatni rez«. Arhitekt je tijekom 25 godina svoga projektantskog staža projektirao više od 200 različitih građevina: samostana, duhovnih centara, tvornica, ureda i zdravstvenih ustanova.

ABSTRACT

The author of the text Josip Stanko Rabar tells about sacral works of the architect, scenographer, writer and drama director Krešimir Tičić, who pioneered the Croatian musical of Christian inspiration and who is a successful author of plays, TV-games and short stories. Tičić's special contributions to the Croatian architecture were created in his studio »Atelier Zlatni Rez«. As an architect, during 25 years Tičić designed more than 200 buildings: monasteries and convents, spiritual centres, factories, office buildings and medical centres.

KRONOLOGIJA UREDA ZA KULTURNA DOBRA ZAGREBAČKE NADBISKUPIJE U 2009. GODINI.

SIJEČANJ

▣ 8. siječnja 2009. * J. Kolarić, predsjednik Ureda za kulturna dobra sastao se je u stanu obitelji Nikšić u Zagrebu, Prijevoj 67, s veleposlanikom Republike Hrvatske u Ruskoj Federaciji Božom Kovačevićem i s tajnicom veleposlanstva Elizabetom Lalevskom. Razgovor se je vodio o posjetu Sankt Peterburgu i Moskvi Zbora prebendara prvostolne crkve zagrebačke 2007. godine i o namjeri da se taj povijesni posjet pretvori u trajniju povezanost između Rusije i Hrvatske, na temelju tradicije međunacionalne suradnje koju su inicirali Juraj Križanić i Miroslav Krleža. Veleposlanik, B. Kovačević je istaknuo da je Ruska pravoslavna Crkva nakon smrti patrijarha Alekseja otvorenija ekumenskom dijalogu i socijalnom programu te da će novi patrijarh Ruske pravoslavne Crkve sigurno djelovati u tom pravcu. J. Kolarić je predložio da se od strane Katoličke Crkve u Hrvatskoj organiziraju godišnji posjeti katoličkih vjernika i svećenika Rusiji Zbog boljega međusobnog upoznavanja kulturne, religijske, crkvene i nacionalne baštine obiju slavenskih bliskih i prijateljskih naroda.

▣ 9. siječnja 2009. * Na konzistorijalnoj sjednici zaprimljen je dopis župnika župe sv. Antuna Padovanskog Vojnić fra Tomislava Jurića i tvrtke »Obnova« za izradu projektne dokumentacije za filijalnu crkvu u Tušiloviću, kao i molba da titular bude sv. Ilija prorok.

▣ 12. siječnja 2009. * Koncept dopisa umjetnicima za br. 6 (CKD 2008.) upućen je Petru Berišiću, Vatroslavu Kulišu, Botteri Diniju i Kuzmi Kovačiću.

Ured za kulturna dobra nazvao je vlč. Ivan Jadan, župnik iz Carevdara, javljajući o proširenju kapelice sv. Vida iz 1939. godine, koja nije pod zaštitom.

U Uredu za kulturna dobra održana je sjednica s kancelarom mr. Stjepanom Večkovićem i ekonomom Nadbiskupije zagrebačke Ivanom Hrenom o djelovanju Hrvatskoga književnog društva sv. Jeronima (HKD) i želji nadbiskupa kardinala Josipa Bozanića da se HKD ustroji kao vjernička udruga. Odlučeno je da se kancelar i ekonom uključe u djelovanje HKD-a kao »poveznica« s Nadbiskupskim duhovnim stolom (NDS), a što je nužno Zbog dosadašnjeg načina vođenja i tzv. »privatiza-

cije« HKD-a, koju je provodio prof. Radovan Grgec. Na obnovi HKD-a inzistira sadašnji predsjednik HKD-a Juraj Kolarić, koji je na tu službu bio izabran na Godišnjoj skupštini HKD-a održanoj 11. prosinca 2008.

Zaslужni član Prvostolnog kaptola zagrebačkog kanonik Milan Balenović, teško bolestan, vratio se iz KBC-a »Sveti Duh« u svoju kuriju na Kaptol 25. M. Balenovića, nazvanog suvremenim »obnoviteljem Kaptola i katedrale«, posjetio je u njegovoj kuriji predstojnik Ureda za kulturna dobra Juraj Kolarić.

▣ 15. siječnja 2009. * J. Kolarić je posjetio ministra kulture Božu Biškupića u Ministarstvu kulture i s njim razgovarao o natječaju za urbanističko-arhitektonsko uređenje Kaptola, sa smještajem triju kapitalnih kulturnih objekata: Riznica zagrebačke katedrale, Dijecezanski muzej i Kaptolski i nadbiskupski arhiv. Ministar je pokazao veliko razumijevanje za spomenute objekte, ali nije mogao obećati financijsku pomoć.

Predstojnik Ureda za kulturna dobra predao je ministru kulture i molbu za uređenje Muzeja sakralne umjetnosti u župi sv. Josipa u Karlovcu. Ministar je obećao uredovati u tom predmetu, ali je napomenuo da je za taj predmet mjerodavan Konzervatorski odjel u Karlovcu, nadležan za područje Karlovačke županije.

▣ 16. siječnja 2009. * Predstojnik Ureda J. Kolarić je posjetio zagrebačkog nadbiskupa kardinala Josipa Bozanića. Razgovarali su o tekućim poslovima Ureda za kulturna dobra: 1) Natječaj i ishod natječaja za urbani-

stičko-arhitektonsko rješenje Kaptola.

2) HKD sv. Jeronima mijenja statut kao vjernička udruga. (HKD-u treba vratiti dostojanstvo, utjecaj i ugled.)

3) Ured za kulturna dobra zapošljava novog tajnika Ureda. 4) Povrat umjetnina iz DM-a Varaždinskoj nadbiskupiji.

U dugom razgovoru bilo je govora i o ostvarenju projekta *Tri kapitalna objekta Zagrebačke nadbiskupije* unutar završenog natječaja *Urbanističko-arhitektonsko rješenje Kaptola*, kao i o djelovanju Ureda za kulturna dobra Zagrebačke nadbiskupije kao krovne institucije Nadbiskupijskog odbora za sakralnu umjetnost i kao izdavača godišnjaka *Crkvena kulturna dobra (CKD)*. J. Kolarić je spomenuo da je potrebno honorirati suradnike *CKD-a*, kao i proširiti članstvo i uredništvo uključivanjem stručnih laika. Nadalje je bilo otvoreno pitanje smještaja poznate Zbirke umjetnina mons. Đure Kokše, koja se nalazi u neadekvatnim prostorima u Međubiskupijskome dječjačkom sjemeništu u Zagrebu. Istaknuto je također da je potrebno što prije završiti obnovu zgrade Staklenik u Branjugovoj ulici, koja će poslužiti za manje tematske izložbe, kao i Znikinu kuriju na Kaptolu 28, čije je krovništvo uništeno u požaru, a koja je do 1945. godine služila za smještaj Dijecezanskog muzeja.

▣ 20. siječnja 2009. * Predstojnik Ureda dogovorio je s rektorom Nadbiskupskog sjemeništa, Voćarska 106 Ivanom Gretićem posjet Zbirci mons. dr. Đure Kokše.

Zvonko Pađen, autor knjige *Estetika ružnoga u arhitekturi*, izdanje Škol-

ska knjiga (Zagreb, 2008.) posjetio je Ured.

Ured za kulturna dobra zabilježio je nesvakidašnji događaj. U Bijelu kuću u Washingtonu uselio je novi predsjednik SAD-a, Barack Obama (47), prvi predsjednik crnac u povijesti SAD-a. B. Obama je po vjeroispovijesti prezbiterijanac i ima negativan odnos kako prema pobačaju tako i prema istospolnim brakovima. Dojmljiva je bila njegova predsjednička zakletva na *Bibliju*, kao i govor u kojem je rekao da »fašizam i komunizam ne treba tući topovima, već mudrošću i strpljivošću«. Slijedio je blagoslov i molitva pastora Josepha Lowerya, s pozivom na ljubav, toleranciju i obitelj, u kojoj boja kože ne smije igrati nikakvu ulogu.

J. Kolarić je posjetio Zbirku umjetnina mons. Đure Kokše na Šalati i prozračio prostorije u kojima je smještena vrijedna sakralna Zbirka.

▣ 21. siječnja 2009. * Iz Galerije »Klovićevi dvori« nazvala je Ured za kulturna dobra kustosica Petra Senjanović. Tražila je djela Joze Kljakovića iz Zbirke mons. dr. Đure Kokše za izložbu njegovih slika krajem 2009. godine.

▣ 22. siječnja 2009. * Predstojnik Ureda razgovarao je s povjesničarom umjetnosti Milanom Bešlićem, urednikom časopisa za likovnu kulturu *15 dana*. Milan Bešlić je izrazio želju da bude član redakcije *CKD-a*.

▣ 24. siječnja 2009. * Ognjen Bojadzinski šalje Uredu dokumente o tajnim izvješćima templara, koji je obradila Barbara Frale.

27. siječnja 2009. * Započeo je Teološko-pastoralni tjedan, s temom *Kršćanska inicijacija*.

▣ 28. siječnja 2009. * Kipar Josip Poljan posjetio je Ured i predao predstojniku Ureda pismo namjere, prema kojem, uz određene uvjete, želi ostaviti dio svojega bogatog umjetničkog opusa Dijecezanskom muzeju, ako ta djela budu izložena u stalnom postavu Dijecezanskog muzeja.

▣ 29. siječnja 2009. * Uprava Galerije »Klovićevi dvori« moli osam slika Joze Kljakovića iz Zbirke mons. dr. Đure Kokše za izložbu u X. mjesecu 2009. Predstojnik ureda J. Kolarić snimio je za HTV prilog za Program religijske kulture novinara Gorana Perića o ukidanju ekskomunikacije (24. 1. 2009.) sa Svećeničkog bratstva sv. Pija X., na temelju pisma vrhovnog poglavara Bratstva mons. Bernarda Fellaya papi Benediktu XVI. od 15. XII. 2009.

▣ 30. siječnja 2009. * Na konzistorijalnoj sjednici odobrena je molba za posudbu slika iz Zbirke mons. dr. Đ. Kokše za izložbu u Galeriji »Klovićevi dvori«.

VELJAČA

▣ 1. veljače 2009. * J. Kolarić je sudjelovao u emisiji na 1. programu HRT-a *Religijska kultura* s komentarom o ukidanju ekskomunikacije pape Benedikta XVI. sa Svećeničkog bratstva sv. Pija X. Časopis za književnost i kulturu HKD-a »Marulić« u br. XLIII, 1 (siječanj-veljača 2009.), str. 72 – 82 donosi članak JURAJ KOLA-

RIĆ, *Kršćanske vrijednosti u disertaciji Ive Andrića*.

▣ 3. veljače 2009. * Predstojnik Ureda bio je u Slatini na sprovodu preč. Milana Balenovića, kanonika (1926. – 2009.).

▣ 4. veljače 2009. * Ured je nazvao Đuro Črnjko, a u svezi s predstavljanjem materijala o templarima u Hrvatskom institutu za povijest.

5. veljače 2009. * U devet sati služena je misa zadušnica za Milana Balenovića. Nakon toga održane su karmine u »Klubu«, na kojima su prisustvovali kanonici i prebendari.

Predstojnik Ureda otputovao je u Opatiju, gdje je u Muzeju turizma, u Galeriji »Šporer« otvorio izložbu o crtežima (stripovima) Andrije Maurovića. Otvorenje izložbe slika Dimitrija Popovića u Galeriji »Šporer« dogovoreno je za 28. veljače 2009.

▣ 10. veljače 2009. * Matica Hrvatska, Ogranak Čakovec, javio je Uredu da je u Čakovcu nenadano od klijenuti srca preminuo Zvonimir Bartolić, hrvatski književnik i erudit, suradnik *CKD-a*.

11. veljače 2009. * J. Kolarić je posjetio Zbirku umjetnina mons. Đure Kokše, Voćarska 106 i uz pomoć dvojice đaka iz Međupiskupijskog sjemeništa očistio i obrisao prašinu sa svih eksponata Zbirke i porazmjestio umjetnine, kako bi se omogućio pristup pojedinim eksponatima.

▣ 12. veljače 2009. * Ured za kulturna dobra posjetio je Jasen Mesić iz Ministarstva kulture. Obećao je pomoć za izdavanje *CKD-a*.

▣ 13. veljače 2009. * Predstojnik Ureda posjetio je u društvu TV redatelja i producenta Marina Manišića gradonačelnika Zagreba Milana Bandića Zbog snimanja TV filma o Tkalčičevoj ulici, pod naslovom *Tkalča – najljepša zagrebačka priča*.

▣ 17. veljače 2009. * Predstojnik Ureda razgovarao je s Vatroslavom Kulišem i s Milanom Bešlićem te dogovorio sastanak za 19. II. 2009. o sadržaju *CKD-a* br. 6.

▣ 18. veljače 2009. * Sastanak s Milanom Bešlićem, članom uredničkog vijeća *CKD-a* o prikazima opusa Vatroslava Kuliša, Petra Barišića, Kuzme Kovačića i Botterija Dinija.

▣ 19. veljače 2009. * Dr. Stjepan Kožul, kanonik, dostavio je popis predmeta iz DM-a koji se nalaze u kanoničkoj kuriji Kaptol 25, pokojnog Milana Balenovića te kao izvršitelj oporuke traži razrješnicu.

▣ 20. veljače 2009. * Na simpoziju u Čakovcu *350 godina franjevacu u Čakovcu* J. Kolarić je održao predavanje pod naslovom *Jozefinistička preuredba župa u Zagrebačkoj biskupiji i osnivanje župe u Čakovcu 1789. godine*.

▣ 23. veljače 2009. * Na sjednici Vijeća za kulturu i kulturna dobra Hrvatske biskupske konferencije J. Kolarić je kao član Vijeća održao predavanje *Uloga njemačkog kancelara Konrada Adenauera u procesu stvaranja Europske Unije*. Sjednici je predsjedao mons. Želimir Puljić, dubrovački biskup i predsjednik Vijeća.

▣ 24. veljače 2009. * Ured je posjetio župnik iz Granešine, vlč. Balog i izvjestio je da se crkva nalazi na klizištu te da su na zidu uočene pukotine. O tome je izvjestio Grad Zagreb. Navodno su odobrena sredstva, koja nisu dostavljena župi. Župnik pita za savjet jer je stanje alarmantno.

▣ 25. veljače 2009. * Pepelnica. Kipar Josip Poljan nazvao je Ured zanimajući se da li je prihvaćena od DM-a donacija njegovih skulptura.

▣ 26. veljače 2009. * Ured vraća Đuri Črnjku dva sveska materijala uvezenih u kožnate korice, *Exemplaria pretiosa*, koji sadrže *Processus contra Templarios*. Knjige su bile posuđene Uredu za kulturna dobra 16. siječnja 2009., Zbog prezentacija djela od predstojnika Ureda u Hrvatskom institutu za povijest.

▣ 27. veljače 2009. * Predstojnik Ureda otputovao je u Opatiju na otvorenje izložbe i predstavljanje knjige Dimitrija Popovića *Corpus mysticum* u Galeriji »Šporer«.

▣ 28. veljače 2009. * U Hrvatskom muzeju turizma u Opatiji J. Kolarić je u povodu otvaranja izložbe slika slikara Dimitrija Popovića u Paviljonu »Juraj Šporer« održao predavanje o sakralnom opusu D. Popovića, pod naslovom *Corpus mysticum Dimitrija Popovića*. Izložbu slika je otvorio gradonačelnik Opatije dr. Amir Muzur.

OŽUJAK

▣ 1. ožujka 2009. * *Glas Koncila* (9, 1. III. 2009., str. 16) donosi članak o

održanom simpoziju u Čakovcu *350 godina franjevacu u Čakovcu*, s naslovom predavanja J. Kolarića.

▣ 3. ožujka 2009. * Vlč. Balog, župnik u Granešini posjetio je Ured i izvjestio o pucanju zidova u župnoj crkvi. U Zbirci dr. Đ. Kokše predaja nekih eksponata Nikoli Puškaru, za koje je utvrđeno da su njegovo vlasništvo.

▣ 5. ožujka 2009. * Predstojnik Ureda je u Hrvatskom institutu za povijest, Opatička 10 održao predavanje *Proces protiv templara u otkrivenim chinonskim listinama u Vatikanskom tajnom arhivu*. Autor je predstavio veledjelo *Processus contra templarios* (Roma, 2007.), izd. »Exemplaria pretiosa«, dva sveska.

▣ 6. ožujka 2009. * Predstojnik ureda sudjelovao je na međunarodnom simpoziju na Teološkom fakultetu u Rijeci na temu *Ekumensko vijeće crkava, 60. godina poslije*.

▣ 10. ožujka 2009. * U Rijeci, u velikoj dvorani Teologije u Rijeci, J. Kolarić je održao predavanje *Nastanak i temeljne zadaće Ekumenskog vijeća Crkava*, u sklopu međunarodnog simpozija *Doprinosi i granice Ekumenskog vijeća Crkava na putu prema sjedinjenju kršćana*. O tom je događaju izvjestio i *Glas Koncila* (11, 15. III. 2009., str. 17), s fotografijom J. Kolarića u društvu s nadbiskupom Ivanom Devčićem i predstavnikom Srpske pravoslavne Crkve Radovanom Bigovićem.

▣ 11. ožujka 2009. * Otac Zdravko Tuba, gvardijan na Svetom Duhu, moli savjet od Ureda za uređenje svetišta.

U viteškoj dvorani Družbe »Braća hrvatskoga zmaja« nad Kamenitim vratima J. Kolarić je održao posmrtno slovo preč. Milanu Balenoviću, Zmaju Slatinskom, pod naslovom *Neizgovoreno posmrtno slovo Zmaju Slatinskom na sprovodu u Slatini 3. veljače 2009. godine.*

▣ 13. ožujka 2009. * Na konzistorijalnoj sjednici je prihvaćeno da se Tomica Plukavec namjesti kao tajnik Ureda za kulturna dobra, s radnim vremenom od četiri sata dnevno (9 – 13 h). Ugovor o radu napraviti će odvjetnik Jozo Đikić.

▣ 16. ožujka 2009. * Predstojnik Ureda Zbog sprovoda gđe Dunje Pavlinek nije mogao sudjelovati na Svećeničkom danu na Šalati.

Jasen Mesić, iz Ministarstva kulture uručio je predstojniku Ureda 5.000 kn pomoći za časopis *CKD*.

▣ 18. ožujka 2009. * Proslava imendana zaposlenih osoba u NDS-u u Svećeničkom klubu, zajedno s nadbiskupom.

▣ 20. ožujka 2009. * Predstojnik Ureda posjetio je nadbiskupa J. Bozanića i zadržao se s njim u razgovoru o tekućim pitanjima Ureda. Kard. J. Bozanić tom je prigodom zamolio predstojnika Ureda da sastavi studiju o utrnutim i ukinutim biskupijama na području Republike Hrvatske.

▣ 26. ožujka 2009. * Dolazak novog tajnika, Tomice Plukavca u Ured i predaja ključeva Ureda.

▣ 27. ožujka 2009. * Predstojnik Ureda predao je na konzistorijalnoj sjednici izvješće o tekućim poslovima

Ureda i predao tekst za spomen-ploču pred župnom crkvom u Hrnetiću, Karlovac.

TRAVANJ

▣ 1. travnja 2009. * U Uredu za kulturna dobra Zagrebačke nadbiskupije počeo je svoj radni odnos prof. Tomica Plukavec, novi tajnik Ureda, a raditi će samo pola radnog vremena. Novi tajnik diplomirao je na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu.

Ured je nazvao Neven Bradić iz Konzervatorskog odjela Grada Zagreba, u svezi posjeta depou Dijecezanskog muzeja.

▣ 2. travnja 2009. * Kancelar Stjepan Večković došao je u Ured pozdraviti novog tajnika.

Heda Šlogar iz gradskog zavoda za kulturu poslala je ugovore za predviđeni program u kulturi za 2009. godinu.

▣ 6. travnja 2009. * J. Kolarić je zajedno s Antom Bakovićem sudjelovao uživo u televizijskoj emisiji OTV-a *Dvogled* voditelja Marka Jurića, o temi štuje li Katolička Crkva u Hrvata dovoljno svoje mučenike. Tekstove iz knjige A. Bakovića *Hrvatski martirologij XX. stoljeća* čitao je glumac Igor Sidor.

▣ 8. travnja 2009. * Vlč. Petar Ribarić, župnik iz Desinca zanimao se je postoji li osoba kod NDS-a koja izlazi na teren utvrditi koja sakralna djela pripadaju pojmu »crkveno kulturno dobro«.

▣ 12. travnja 2009. * Uskrs. Na HTV-u, 1. program, od 14.15 do 15 sati prika-

zan je film o bl. Augustinu Kažotiću, zagrebačkom biskupu, u kojem je svojim komentarom sudjelovao i J. Kolarić.

▣ 15. travnja 2009. * U jubilarnoj 200. emisiji HTV-a, 1. novinara Nene Kužine *Riječ i život*, koja je imala za temu *Istočne katoličke Crkve*, sudjelovao je i J. Kolarić.

▣ 16. travnja 2009. * Ured za kulturna dobra odgovorio je župniku iz Desinca da se o statusu sakralne baštine u svojoj župi obrati Konzervatorskom odjelu u Zagrebu.

▣ 18. travnja 2009. * U Domu Svetog Martina u Malom Lošinj, nakon svete mise u dovršenom »amfiteatru«, koju su služili J. Kolarić, Ivan Hren, ekonom Zagrebačke nadbiskupije i Stjepan Večković, kancelar, u nazočnosti više od 70 hodočasnika iz Siska, bila je u blagovalištu predstavljena himna *Dom svetog Martina*. Tekst himne i glazbu sročio je J. Kolarić, po želji kardinala Josipa Bozanića, kako bi mladi prigodom dolaska i odlaska iz Doma svetog Martina mogli i pjesmom izraziti svoju radost i zahvalnost na primljenim dobročinstvima.

▣ 20. travnja 2009. * Uredu za kulturna dobra obratila se je zamjenica ministra kulture Branka Šulc molbom da se ubrza posudba dviju slika iz fundusa DM-a za izložbu *Slavonija, Baranja i Srijem*.

▣ 24. travnja 2009. * Ured posjećuje mr. sc. Antun Sente te uzima za svoju župu jedan primjerak brojeva 1 – 5 CKD-a.

Tajnik Ureda posreduje u posuđivanju triju umjetnina DM-a Galeriji »Klovićevi dvori«, za potrebe izložbe *Slavonija, Baranja i Srijem*.

▣ 29. travnja 2009. * Restaurator Nenad Nef donosi u Ured na potpisivanje ugovore za popravak baroknog oltara sv. Izidora u župi Hrašćina.

SVIBANJ

▣ 4. svibnja 2009. * Otac Božidar Nagy nazvao je Ured za kulturna dobra Zagrebačke nadbiskupije. Zanimao se je je li Ured za kulturna dobra mjerodavan za uređenje groba bl. Ivana Merza. Traži se najbolje arhitektonsko i umjetničko rješenje za uređenje blaženikova groba.

▣ 6. svibnja 2009. * Predstojnik Ureda J. Kolarić bio je mentor magistarskog rada Mirne Juvančić Lode, studentice na Fakultetu političkih znanosti, pod naslovom *Ljudska prava u politici Svete Stolice od 1948. do 2008. godine*. Kandidatica je uspješno obranila magistarski rad pred povjerenstvom: Juraj Kolarić, predsjednik, Radovan Vukadinović i Maja Seršić, članovi.

▣ 7. svibnja 2009. * Zahvaljujući dobroti ekonoma Zagrebačke nadbiskupije mons. Ivana Hrena, Ured je dobio nove police za knjige. Police je izradio stolarski obrtnik Ivan Belina.

▣ 9. svibnja 2009. * Predstojnik Ureda prof. dr. J. Kolarić posjetio je župu sv. Franje Ksaverskog u Švarči (Karlovac) na poziv župnika i dekana Ferde Vražića zbog planirane gradnje pastoralnog centra na kupljenoj parceli uz

postojeću crkvu. Tom prigodom prof. J. Kolarić sastao se i s autoricom idejnog projekta arh. Đurđicom Lipovčak i s njom razmijenio predloženi nacrt. Župnik je poslao potrebne materijale u Ured na odobrenje. Sve druge suglasnosti su prikupljene.

▣ 12. svibnja 2009. * U Zagrebu je preminula dr. Đurđica Cvitanović, članica Povjerenstva Zagrebačke nadbiskupije za kulturna dobra i suradnica CKD-a.

▣ 13. svibnja 2009. * U Zmajskoj dvorani nad Kamenitim vratima Družbe »Braća hrvatskoga zmaja« J. Kolarić je predstavio knjigu Branimira Špoljarića *Stari i novi Zagreb od vugla do vugla* (Zagreb, 2008.), zajedno s nakladnikom Božom Čovićem i novinarkom Radio Sljemena Rosandom Kokanović.

▣ 19. svibnja 2009. * Na zahtjev predstojnika Ureda tajnik Ureda počeo je popisivati iz *Šematizma Katoličke Crkve* iz 1996. godine titulare svetica župnih crkava i kapela Zagrebačke nadbiskupije, za prikaz u broju 6 CKD-a.

▣ 20. svibnja 2009. * Iz Galerije »Klovićevi dvori« nazvala je kustosica Petra Senjanović, zbog umjetnina Joze Kljakovića iz fundusa Kokšine zbirke. Predstojnik Ureda obećao je da će je prvom prigodom upoznati s umjetninama Joze Kljakovića iz Zbirke mons. Đure Kokše.

▣ 21. svibnja 2009. * Predstojnik Ureda J. Kolarić, Zvonimir Kurečić, prebendar te kipar Bernardin Pešorda

posjetili su kamenoklesarsku radionicu Stipe Lucića u Svetoj Nedelji, Zbog kamenog oltara namijenjenog kapeli sv. Dizme u Novoj Vesi. Dogovorene su dimenzije i izgled kamenog oltara.

▣ 22. svibnja 2009. * Ured je nazvao Mario Klaić, viši muzejski pedagog u Gradu Kaštelima. Moli da mu se pošalju fotografije slika autora Ivana Rangera: 1) *Sveti Augustin*, 2) *Mučenje sv. Loure*, 3) *Bezgrešna Bogorodica*.

▣ 26. svibnja 2009. * Ured je nazvao Neven Bradić, u svezi s dopisom od 24. studenoga 2008. godine, o hitnom smještaju pojedinačnih skulptura u depo DM-a. Istog dana Ured je nazvao i Nikola Puškar, zamolivši da mu se omogući pristup Zbirci mons. Đure Kokše.

Na komemoraciji za pokojnu dr. Đurđicu Cvitanović u Muzeju Mimara, koja je bila sahranjena na Mirogoju 18. svibnja 2009., govorio i Juraj Kolarić, predstojnik Ureda za kulturna dobra i ravnatelj Dijecezanskog muzeja o njezinom doprinosu crkvenoj i sakralnoj umjetnosti.

▣ 27. svibnja 2009. * Predviđen iznos o izvođenju konzervatorsko-restauratorskih slika na osam kipova iz fundusa DM-a Ministarstvo kulture RH direktno je uplatilo na račun Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu. O tim promjenama Ured je izvijestila Zvezdana Jembrih.

▣ 28. svibnja 2009. * Iz Konzervatorskog odjela u Zagrebu obavještava Neven Bradić da prijavne za sufinan-

ciranje kulturne baštine za 2010. godinu traju od 1. lipnja 2009. do 10. srpnja 2009. godine. Predloženo je da se u program uključi filijalu sv. Petra u Pobjeniku, župa Vrtlinska, koja se nalazi na području Uprave za zaštitu kulturne baštine u Bjelovaru i pripada novoustanovljenoj Sisačkoj biskupiji.

LIPANJ

▣ 2. lipnja 2009. * Ured za kulturna dobra zaprimio je dopis Jelice i Srećka Vukića, Vrbik 10b, Zagreb, o devastiranom stanju kapele sv. Marije Magdalene u Zadarskoj nadbiskupiji, župa Starigrad. Dopis je dostavljen župnom uredu Starigrad na uredovanje.

▣ 3. lipnja 2009. * Leksikografski zavod »Miroslav Krleža« u Zagrebu objavio je 7. svezak Hrvatskoga biografskog leksikona, od slova *kam* do *ko*. U izradi leksikona sudjelovalo je 217 suradnika. Natuknica »KOLARIĆ, Juraj« obrađena je na str. 507 – 508, pod nazivom »teolog i crkveni povjesničar«. Članak je napisao mr. sc. Ivan Majnarić, leksikografski suradnik (I. Maj.) O predstavljanju leksikona pisao je *Glas Koncila*, br. 24, 14. lipnja 2009, str. 27.

▣ 4. lipnja 2009. * Ured za kulturna dobra uredovao je sa župnicima o odobrenim sredstvima Ministarstva kulture RH. 1) Župi sv. Vida Vrbovec za istražne radove Ministarstvo kulture je odobrilo 20,000.00 kn. 2) Za crkvu BDM Žalosne u Prepolnom, župa Bedenica za konzervatorsko-restauratorske radove Ministarstvo je odobrilo 40,000.00 kn. 3) Župi sv. Petra apostola u Petrovini

odobreno je 63,000.00 kn za dezinfekcijsko-fumigacijske radove. Polovicu iznosa osigurala je župa, dok je drugu polovicu osiguralo Ministarstvo. Župnik je obavijestio Ured da se na području župe nalazi mnogo sakralno-kulturnih spomenika, čija se obnova financira većinom iz vlastitih sredstava.

▣ 12. lipnja 2009. * Ured je nazvao Nenad Baor, zanimajući se posjeduje li Zbirka mons. Đure Kokše slike Josipa Horvata Međimurca. Slike J. H. Međimurca posjedovala je prof. Ružica Arhanović, koja je poznavala mons. Đ. Kokšu. Nenas Baor smatra da su možda slike putem njezine obitelji dospjele u Zbirku mons. Đ. Kokše.

▣ 12. lipnja 2009. * Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Osijeku J. Kolarić je predsjedao povjerenstvu za obranu doktorskog rada Alojza Štokovića, iz Fažane, pod naslovom *Peroj, crnogorska enklava u Istri (kulturno-povijesni, jezični i tradicijski prikaz)*. Članovi povjerenstva su bili: Milorad Nikčević i Slaven Bertoša, profesori na Filozofskom fakultetu u Osijeku. Kandidat je uspješno obranio doktorski rad.

▣ 23. lipnja 2009. * U utorak 30. lipnja Ured za kulturna dobra dogovorio je s rektorom Međubiskupijskog sjemeništa I. Gretićem posjet Zbirci mons. Đ. Kokše. Ured za kulturna dobra i predstojnika Ureda posjetio je poznati hrvatski umjetnik i kipar Žiga Popijač.

▣ 29. lipnja 2009. * Ured za kulturna dobra primio je molbu fotografa Da-

mira Klaića iz Čakovca za suradnju u realizaciji projekta *Pileki u Međimurju*. Predstojniku Ureda predao je tekst *Međimurski pileki* na recenziju.

▣ 30. lipnja 2009. * Ured za kulturna dobra posjetila je kustosica Galerije »Klovićevi dvori« Petra Sinjanović. Predstojnik Ureda i ravnatelj Dijecezanskog muzeja J. Kolarić, zajedno s tajnikom Ureda Tomicom Plukavcem te Petrom Sinjanović posjetili su zatim na Šalati prostore u kojima je smještena Zbirka mons. Đure Kokše, iz koje su odvojili radove Joze Kljakovića, predviđene za izložbu u »Klovićevim dvorima«.

SRPANJ

▣ 1. srpnja 2009. * Ured za kulturna dobra dostavio je potpisane ugovore restauratoru Nenadu Nefu za obnovu baroknog oltara sv. Izidora u Hrašćini.

▣ 2. srpnja 2009. * Ured za kulturna dobra poslao je poštom M. Klaiću slike Ivana Rangera iz fundusa DM-a.

▣ 6. srpnja 2009. * S Petrom Senjanović i fotografom iz Galerije »Klovićevi dvori« dogovoreno je fotografiranje umjetnina iz Zbirke mons. Đ. Kokše za četvrtak 9. srpnja 2009. godine. Uredu se obratio župnik župe Laz Franjo Jačmenica s pitanjem pripada li i podzide koje okružuje teren župne crkve u kulturno dobro. Ured je župnika savjetovao da se o tom pitanju obrati Konzervatorskom zavodu u Krapini.

▣ 9. srpnja 2009. * Petra Senjanović i službeni fotograf Galerije »Klovićevi dvori« fotografirali su umjetnine u

Zbirci mons. Đ. Kokše koje će biti izložene u izložbi *Memorijalne Zbirke Joze Kljakovića*. U Uredu za kulturna dobra J. Kolarić je dao intervju novinarki Hrvatskog radija Blaženki Janjić o sljedećim temama: 1) Družba »Braća hrvatskoga zmaja«; 2. kaptolske kurije; 3) slučaj engleskog kralja Henrika VIII. Teme će se emitirati u ljetnim emisijama Hrvatskog radija.

▣ 10. srpnja 2009. * Radove na skulpturama sv. Petra i Pavla u župi Krapinske Toplice, na bočnom oltaru sv. Valentina u župnoj crkvi financira dijelom Ministarstvo kulture RH, a dijelom župa. Kipovi sv. Petra i Pavla restaurirani su i vraćeni na pročelje crkve, a oltar treba biti dovršen za mjesec dana. Radove je izvodio restaurator Veljo Gobelić.

▣ 16. srpnja 2009. * Na Mirogoju je pokopan glazbeni kritičar Darko Glavan, koji je nesretnim slučajem poginuo u Varaždinu 12. srpnja 2009. Rođen je u Rijeci 29. VI. 1951. Ravnatelj HRT-a Vanja Sutlić te supruga preminulog Glavana, Danijela, zamolili su Jurja Kolarića da vodi sprovod te da se od pokojnika oprosti u ime rodbine. Na sprovodu su još govorili Zlatko Gali, rok kritičar, Siniša Škarica, urednik »Croatie Recordsa«, Zoran Predin, slovenski skladatelj i pjesnik te Hidajet Bišćević, novinar i diplomat. Juraj Kolarić je nakon sprovoda služio sv. misu u crkvi na Mirogoju i održao homiliju. HTV je u informativnoj emisiji *Dnevnik* izvjestio o tom događaju.

▣ 21. srpnja 2009. * Ured za kulturna dobra zamolio je Ministarstvo kulture, Upravu za zaštitu kulturne baštine da

Uredu pošalju izvješće o konzervatorsko-restauratorskim djelatnostima na nepokretnim i pokretnim kulturnim dobrima Zagrebačke nadbiskupije za 2008. godinu. Osoba zadužena za pripremu i izdavanje takvih izvješća bila je na godišnjem odmoru. Ured očekuje zatraženo izvješće za 2008. godinu tek u rujnu.

KOLOVOZ

▣ 2. kolovoza 2009. * U međimurskom mjestu Hodošan, u župi Sveti Juraj u Trnju, služena je tradicionalna misa za pokojnog prvaka Hrvatske seljačke stranke Stjepana Radića, koju je služio i na njoj propovijedao J. Kolarić. Na misi su bili nazočni čelnici HSS-a, na čelu s predsjednikom Josipom Friščićem i Petrom Novačkim, predsjednikom HSS-a Međimurske županije. U prigodnom programu komemorirana je 81. obljetnica smrti »vođe i učitelja hrvatskog naroda« Stjepana Radića.

▣ 10. kolovoza 2009. * Fotograf Damir Klaić obavještava Ured da 8. rujna 2009. godine ima izložbu fotografija u Londonu u hrvatskoj ambasadi vezano uz knjigu *Hrvatski pileki* te moli da dr. J. Kolarić napiše prigodni predgovor uz otvorenje izložbe.

▣ 21. kolovoza 2009. * Ured za kulturna dobra predao je Glasu Koncila u tisak CKD br. 6 (2008.).

▣ 24. kolovoza 2009. * Uredu za kulturna dobra obratila se Miroslava Melkus, supruga preminulog slikara Hrvoja Melkusa te je izrazila želju

da želi nakon svoje smrti oporučno pokloniti slike svojega pokojnog supruga, akademskog slikara Hrvoja Melkusa Dijecezanskom muzeju.

▣ 27. kolovoza 2009. * U Bolu, na otoku Braču, iznad dominikanskog samostana, J. Kolarić je blagoslovio kapelicu s likom Gospe Zvijezde Mora i tom zgodom propovijedao o štovanju Majke Božje u hrvatskom narodu.

RUJAN

▣ 2. rujna 2009. * Ured za kulturna dobra organizirao je zajedno s Nenadom Baorom posjet Zbirci mons. Đ. Kokše u Međubiskupijsko sjemenište na Šalati. Nenad Baor želio je posjetiti Zbirku mons. Đ. Kokše s namjerom da pronade slike Josipa Horvata Međimurca. Nakon pomnog razgledavanja slika u Zbirci mons. Đ. Kokše ustanovljeno je da spomenuta Zbirka ne sadrži djela Josipa Horvata Međimurca.

U kuriji sv. Magdalene u Novoj Vesi br. 7 održan je sastanak na kojem su sudjelovali J. Kolarić, domaćin te gosti Marin Marušić, televizijski redatelj i producent i Veljko Bulajić, redatelj. Odlučeno je da se snimi film o Novoj Vesi i o Zboru prebendara prvostolne crkve zagrebačke, pod naslovom *Stara Tkalča – najljepša zagrebačka priča*. Dogovoreno je da tekst za film napiše J. Kolarić.

▣ 5. rujna 2009. * Supruga pokojnog umjetnika Hrvoja Melkusa ponudila je Dijecezanskom muzeju dio ostavštine poznatog slikara, uz uvjet da djela budu odgovarajuće prezentirana hrvatskoj kulturnoj javnosti.

▣ 7. rujna 2009. * Restauratorski zavod iz Zagreba obavijestio je Ured o povratu tri restaurirana kipa, 10. rujna 2010. godine, u depo DM-a.

▣ 15. rujna 2009. * Predstojnik Ureda i Miroslava Melkus održali su sastanak u 11 h u kafe baru »Capuciner«. Tom prigodom M. Melkus ponovila je želju da nakon svoje smrti ostavi oporučno slike pokojnog supruga, akademskog slikara Hrvoja Melkusa DM-u.

▣ 16. rujna 2009. * Održana je sjednica Odbora za sakralnu umjetnost.

▣ 18. rujna 2009. * Ured je nazvala Vesna Lovrić iz Muzeja Grada Zagreba i zatražila je informaciju gdje je završio satni mehanizam s katedrale koji je izradio Jäger 1868. godine.

▣ 22. rujna 2009. * Predstojnik Ureda prof. dr. J. Kolarić, ekonom Zagrebačke nadbiskupije preč. Ivan Hren i tajnik Ureda prof. Tomica Plukavec izvršili su uviđaj u župi sv. Petra i Pavla u Velikoj Gorici. U župi sv. Petra i Pavla obavljen je razgovor sa vlč. Dragutinom Kujavcem o uređenju interijera crkve.

▣ 25. rujna 2009. * U prostorijama Glasa Koncila J. Kolarić i Nedjeljko Pintarić, direktor Glasa Koncila, razgovarali su o pokretanju niza knjiga pod naslovom *Studia croatica historiae contemporalis*, u kojem bi se objavljivale knjige sa suvremenom tematikom iz najnovije hrvatske povijesti.

▣ 30. rujna 2009. * U televizijskoj emisiji HTV-a *Ekumena* sudjelovao je J. Kolarić

o temi *Vjerske zajednice u sekularnom društvu* voditelja Augustina Bašića. U emisiji su sudjelovali Vedran Đulabić, tajnik Evandeoske pentekostne crkve i Ivan Čehok, političar iz Varaždina, a iz Londona se javljao dr. Ivo Banac.

LISTOPAD

▣ 8. listopada 2009. * Predstojnik Ureda odgovorio je Petri Senjanović, kustosici izložbe *Memorijalna Zbirka Jozo Kljaković* da u katalogu izložbe navede da su posuđene umjetnine u vlasništvu »Dijecezanskog muzeja (DM); Zbirka mons. dr. Đure Kokše«.

▣ 9. listopada 2009. * Povjesničar Zvonko Pađen zamolio je predstojnika Ureda da napiše recenziju njegovog djela *Podrijetlo arhitekture*. Od 9. listopada do 8. studenoga 2009. Predstojnik Ureda za kulturna dobra boravio je u Kanadi i posjetio gradove Montreal i Hamilton, gdje je hrvatskim katolicima propovijedao i održao predavanja o aktualnoj crkvenoj i vjerskoj situaciji u Hrvatskoj. U hrvatskoj misiji u crkvi Svetog Križa u Hamiltonu 24. listopada 2009. J. Kolarić je bio nazočan na premijeri filma Jakova Sedlara *Pavelić bez maske* i sudjelovao u raspravi, upozorivši na činjenicu da je Hrvatska Država bila najprije proglašena 7. travnja 1941. u Čakovcu od Teodora Košaka, čakovečkog apotekara, dok je djelovanje svećenika dr. Krunoslava Draganovića u filmu prikazano tendenciozno i manjkavo.

▣ 12. listopada 2009. * Neven Bradić iz Konzervatorskog zavoda u Zagrebu zamolio je Ured za kulturna dobra da preuzme i smjesti kameni kip Majke

Božje s Djetetom iz Trškog Vrha. Replika kipa vraćena je u Trški Vrh, u župi Krapina.

▣ 26. listopada 2009. * Ured za kulturna dobra obavijestio je župnik sv. Barbare iz Velike Mlake, vlč. Anđelko Kuftrin, o skorom završetku radova na obnovi tabulata.

STUDENI

▣ 5. studenoga 2009. * Ured za kulturna dobra izvjestila je prof. Zvezdana Jembrih iz Akademije likovnih umjetnosti da će osam skulptura iz DM-a biti restaurirano od studenata Likovne akademije. Sredstva za restauratorske radove odobrilo je Ministarstvo kulture RH.

▣ 13. studenoga 2009. * Ured za kulturna dobra ustupio je kustosici izložbe Petri Senjanović *Memorijalna Zbirka Joze Kljakovića* šest umjetnina iz Zbirke dr. Đ. Kokše.

▣ 25. studenoga 2009. * U Uredu je održan sastanak predstojnika Ureda prof. dr. J. Kolarića s Marijom Živkovićem i Marijom Polićem. Tom prigodom predstojnik Ureda prof. dr. Juraj Kolarić dobio je od Marija Polića na dar kovanicu od 25 kuna, koja je izdana povodom trećeg milenija.

▣ 29. studenoga 2009. * Predstojnik Ureda za kulturna dobra J. Kolarić blagoslovio je u Ivanovom Selu, kraj Grubišnog Polja crkveno zvono obnovljene župne crkve. Župničku službu u Ivanovom Selu obavlja salezijanac Josip Koščak, OSB.

PROSINAC

▣ 2. prosinca 2009. * U Rakitju kraj Zagreba, u Obučnom središtu za međunarodne vojne operacije – *Croatian Army peace support operations centre* J. Kolarić održao je predavanje za predstavnike iz deset zemalja članica NATO-a, a za potrebe KAFOR-a, pod naslovom *Religije i kulturološke različitosti. Pravoslavlje – mit i stvarnost na Kosovu*. Tom zgodom brigadir Tomislav Pavičić uručio je J. Kolariću zahvalnicu.

▣ 4. prosinca 2009. * Novinarica Branka Šeparović snimala je u zagrebačkoj katedrali poznatu emisiju *Škrinja*, a u programu je sudjelovao svojim povijesnim prikazom o zagrebačkoj prvostolnici J. Kolarić.

▣ 5. prosinac 2009. * U zagrebačkoj katedrali objavio je apostolski nuncij u Hrvatskoj mons. Mario Cassari da je Sveti Otac utemeljio dvije nove biskupije u Hrvatskoj: Sisačku i Bjelovarsko-križevačku. Sisačkim biskupom imenovao je mons. Vladu Košića, a bjelovarsko-križevačkim biskupom mons. Vjekoslava Huzjaka. U Prelogu je proslavljen Dan grada. Na svetoj misi propovijedao je J. Kolarić, a na misi su bili predstavnici građanskih vlasti i kulturnih institucija Preloga i Međimurja.

▣ 7. prosinca 2009. * Hrvatska biskupska konferencija dekretom od 23. studenoga ponovno je imenovala Jurja Kolarića, predstojnika Ureda za kulturna dobra i ravnatelja Dijecezanskog muzeja članom Vijeća HBK-a za kulturu i crkvena kulturna dobra, s

mandatom do 2014. godine. Odluka je donesena na zasjedanju HBK-a u Zagrebu od 21. do 23. travnja 2009.

▣ 8. i 9. prosinca 2009. * Na Vojnom učilištu, u Ilici br. 256. J. Kolarić je polaznicima Učilišta održao predavanje na temu *Crkveni raskoli i ekumenski pokret*.

▣ 9. prosinca 2009. * Restauratori iz Akademije preuzimaju osam kipova iz fundusa Dijecesanskog muzeja za restauratorsko-konzervatorske radove koje će obavljati studenti Akademije likovnih umjetnosti.

▣ 11. prosinca 2009. * U Zagrebu je otvoren Muzej suvremene umjetnosti (MSU). Zgradu MSU-a je projektirao arhitekt Igor Franić, a zgrada Muzeja gradila se punih šest godina. Na otvaranju MSU-a svirao je orkestar skladbu Johna Cagea *4,33*, koji je »imitirao« glazbu bez zvuka! MSU se hvali akvizicijom čudnih umjetnina, kao što je npr. *Čovjek koji pljuje na svoj grob*, a čini se da, zapravo, predstavlja desakralizaciju hrvatske kulturne i sakralne baštine!

▣ 14. prosinca 2009. * U prostorijama HBK-a na Kaptolu br. 22 održana je Sjednica Vijeća HBK-a za kulturu i kulturna dobra, na kojoj je J. Kolarić govori o temi *Konrad Adenauer kao tvorac europskog jedinstva*.

▣ 15. prosinca 2009. * U kuriji sv. Magdalene u Novoj Vesi br. 7 redatelj Marin Marušić i producent Dubravko Čuk snimili su televizijski film *Priče iz Tkalče*, u kojem je svojim komentarom sudjelovao J. Kolarić

▣ 17. prosinca 2009. * J. Kolarić priopćio je tajništvu Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu da više ne namjerava predavati na kolegij *Povijest kršćanstva* te da za svoga nasljednika predlaže prof. dr. Miju Koradu.

▣ 18. prosinca 2009. * Umjetnik iz Velike Gorice Josip Solić postavio je u Kuriji sv. Magdalene u Novoj Vesi br. 7 *Međimurski Betlehem*, odnosno Božićne jaslice protkane međimurskim ambijentalnom i ruralnom arhitekturom.

▣ 21. prosinca 2009. * Direktor Glasa Koncila Nedjeljko Pintarić uručio je J. Kolariću, predsjedniku Hrvatskog književnog društva sv. Jeronima prvi primjerak pretiska knjige dr. Velimira Deželića *Kardinal Haulik nadbiskup zagrebački 1788.–1869* (Zagreb, 2009.) u izdanju Glasa Koncila. Izdanje je inicirao J. Kolarić.

▣ 22. prosinca 2009. * HTV, 1. program, reprizirao je televizijski film o anđelima *Anđeoska vojska*, u kojem svojim komentarima sudjeluje J. Kolarić. Emisija je opet reprizirana 24. prosinca 2009., na Badnjak.

▣ 26. prosinca 2009. * Na blagdan sv. Stjepana mučenika 1. program Hrvatskog radija emitirao je u emisiji *Dogodilo se na današnji dan* novinarka Seide Obarčanin Bukvić čestitku J. Kolarića. Hrvatski radio to čini već od 1992. godine, kada je tu emisija snimila novinarka Grozdana Cvitan. Novinarka Seida Obarčanin Bukvić smatra da se radi o nezamjenjivome antologijskom tekstu.

KULTURNA DOGAĐANJA U ZAGREBAČKOJ NADBISKUPIJI U 2009. GODINI

Crkve, pastoralni domovi, župni dvorovi i zvonici crkava postaju galerije sakralne umjetnosti, a naše crkve i kapele koncertne dvorane duhovne glazbe. Mnogobrojni umjetnici duhovnih nadahnuća, koje ovdje prikazujemo, a što je zabilježio *Glas Koncila*, postaju poticajom novih stvaranja, ali i potreba da se ti događaji zadrže u sjećanju kao vrijedna djela naše sakralne baštine.

Razigrali punu crkvu

Peti po redu koncert zbora mladih »Maranatha«, pod nazivom »Ding Dong«, održan je u zagrebačkoj župi Blažene Djevice Marije Žalosne u nedjelju 18. siječnja. Mladi zboristi pod voditeljskom palicom Matije Škvorca ugostili su *gospel* sastav »The Messengers« i zbor »Capella Miercoles« iz župe sv. Kvirina na zagrebačkom Pantovčaku. Veseli popratni program vodio je župni vikar Marko Kovač, koji je u duhovitim razgovorima publici predstavljao pojedine članove zbora mladih.

Već tradicionalni koncert u zagrebačkom naselju Špansko domaćini su izveli pet pjesama, te su, između ostalih, izveli pjesme »Zdrava Djevica« i »God Rest Ye Merry Gentlemen« u posebnoj obradi. Pored članova zbora »Maranatha« nastupili su na klavijaturama Mato Matošević i na saksofonu Ivan Škvorc.

Pjesme afroameričkoga duhovnog karaktera izveli su članovi *gospel* sastava »The Messengers« koji su publiku razigrali izvedbama pjesama »Down By The River Side« i »Happy Day«. Treći su nastupili gosti sa zagrebačkog Pantovčaka, zbor »Capella Miercoles« pod vodstvom Jurice Petra Petrača, i izveli su pet pjesama. Gostujući zbor na klavijaturama pratila je Katarina Javora, na violinama Martina Čalušić, na flauti Mateja Šarlija i Vanja Markesina te na violončelu Anja Koštenjak.

Kako je kazao župnik Blažene Djevice Marije Žalosne mr. Stjepan Rusan, mladi iz zbora »Maranatha« nadaju se da će takav koncert biti održan i iduće godine kad se očekuje dolazak i novih gostiju u Španskom.

Marija Pandžić

Glas Koncila, 04/2009, str. 27

Perestegi u katedrali *Notre-Dame*

Veličanstvenim nastupom u pariškoj katedrali *Notre-Dame* u nedjelju 15. veljače ponovo je briljirao zreli umjetnik orguljaške glazbe, Zagrepčanin Mario Perestegi. Pred punom katedralom, oko 2.000 slušatelja, istaknuti je hrvatski orguljaš izveo *Fantaziju i fugu u f-molu* Albe Vidakovića, *Piece héroïque (Trois Pieces)* Césara Augustea Francka, *Toccato (Dix Pieces)* Eugènea Gigouta, *Passacagliu* u g-molu Krste Odaka, te *Sonatu II*,

Maestoso-Largo-Prestopossibile Anđelka Klobučara.

Na koncertu u *Notre-Dame* bio je nazočan i hrvatski veleposlanik u Francuskoj Mirko Galić, kao i ataše za kulturu Seadeta Midžić, a uprava katedrale pozvala je maestra Perestegija da ponovno održi koncert za dvije godine. Perestegijev je rad i nastup u Parizu najbolja iskaznica kako se ulazi u Europu i kako se kulturom predstavlja Hrvatska izvan njenih granica.

Kao pravi hrvatski ambasador orguljaške glazbe Perestegi ostvaruje svoje nastupe na prestižnim mjestima u New Yorku, Washingtonu, Bostonu, Chicagu i Wiliamsburgu. Zavidne je uspjehe postizao diljem svijeta koncertirajući na poznatim velikim orguljama – pored Lisinskoga u Zagrebu – u Salzburgu, Berlinu, Rigi, Ljubljani, Mariboru, Olomoucu, Bruxellesu, Helsinkyju, Trstu, Gdańsku, Pragu te na velikim orguljama Aristidea Cavaillé-Colla u pariškoj crkvi sv. Augustina, a nastupao je i u dalekoj Australiji. Danas svoje iskustvo prenosi generacijama mladih orguljaša kao izvanredni profesor na Glazbenoj akademiji u Ljubljani.

Krešimir Tičić

Glas Koncila, 09/2009, str. 27

Pred Uskrs

»Uskrsu u susret« naziv je izložbe akvarela na svili Enerike Bijač, koja je otvorena u utorak 3. ožujka u prostorijama Hrvatske paneuropske unije u Zagrebu.

Slikarica, profesorica i knjižničarka Bijač predstavila je samo neka izabrana djela iz svoga bogatog opusa

koja su tematski povezana s korizmom, odnosno »pokorničkim hodom prema Uskrsu«, kako je ugođaj izložbe opisao Pavo Barišić, predsjednik Hrvatske paneuropske unije. On je, otvarajući izložbu, primijetio njezin smještaj između »svjetla Božića i uskrasnog svjetla« i naglasio kako upravo »vedrina umjetničke vizije Enerike Bijač podsjeća na nadolazeću radost Uskrsa«.

Posjetitelji izložbe moći će razgledati ukupno 24 djela, od kojih su neka nova i dosad neizlagana, a najstarije je nastalo 1995. godine. Motivi koje je slikarica Bijač likovno izrazila na svili kreću se od serije slika »Moje misli u pomacima«, do inače joj omiljenih pejzaža i religioznih tema. Na njezinim je slikama najčešće prisutna forma spirale i kruga u pretežno plavim, ljubičastim, zelenim i ružičastim tonovima.

Nevenka Nekić, potpredsjednica Unije, izložbu je podijelila na »slike koje govore jezikom onoga što je vidljivo« i na apstraktne slike. Umjetničinu je izražavanje na svili opisala kao »poetsko tkanje misli« koje stvara »posve fluidan svijet, neopterećen ičim osim bojom, svjetlošću i mislima«.

Enerika Bijač je, zahvaljujući posjetiteljima na iskazanom velikom interesu za izložbu, otkrila: »Sve je krenulo slučajno, jednim snom u kojem me prelio cijeli vatromet boja, a koji je izgledao neobično stvarno. Razmišljajući puno o njemu, otkrila sam u svemu Božju poruku i odlučila da trebam nešto započeti«, ispričala je.

Vladimir Zrinjski

Glas Koncila, 12/2009, str. 27

Crteži starih majstora

»Šaljem Vašem Visočanstvu sliku s Juditom, dovršenu napokon po Božjoj volji«, napisao je 1561. godine Juraj Julije Klović vojvotkinji Margariti od Austrije. U istom pismu Klović je ispisao i sljedeće retke zahvale: »Neka bude hvaljen Bog koji mi je dao toliku milost da sam je mogao dovršiti do ovog stupnja.«

Klovićev crtež »Judita i Holoferno«, izrađen prema izgubljenoj minijaturi za spomenutu vojvotkinju, hrvatska javnost imala je priliku vidjeti u utorak 10. ožujka u Kabinetu grafike Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu gdje je otvorena izložba »Crteži starih talijanskih majstora«. Uz crtež istaknutog minijaturista zvanog »mali Michelangelo«, a koji je kupljen 1937. godine na dražbi u Londonu, izabrala je iz fundusa Kabineta grafike Margarita Sveštarov-Šimat, autorica postava i iscrpnog teksta u katalogu, još četrdesetak djela. Tako se u postavu nižu dosad neobjavljeni i u literaturi nepoznati crteži talijanskih majstora renesanse, manirizma, baroka i rokoka.

Obradom u katalogu i izložbom svojevrсна riznica starih crtačkih autografa, prema riječima Sveštarov-Šimat, prvi put dobiva kronološki i stilski kontekst kao i prijedlog autorstva.

Crteži Bernardina Indije, Battiste del Mora, iz radionice Paola Veronesea, Giorgia Vasarija, radionice Marcola, Gianbettina Cignarolija, veronske umjetničke sredine, kao i studije

koje ih upotpunjuju, pokazuju svu raskoš crtačkog umijeća i interpretacije tijekom dva stoljeća (od 16. do 18. stoljeća).

Marija Samardžija

Glas Koncila, 13/2009, str. 28

Istina i smisao

Svećenik Slavko Vranjković Sacerdos, čije su drame i kratke priče već odavno osvojile čitateljstvo, počeo je slikati počeo 1976. godine dok je bio kapelan u podravskim Molvama gdje je upoznao slikare naive iz Hlebinske škole.

Od početnog slikanja na staklu, kroz više od tri desetljeća stvaralačkog promišljanja, stvorio je vlastiti i prepoznatljiviji opus u svim tehnikama te ostvario brojna samostalna i skupna izlaganja. Najnoviji ciklus radova, »Golgota«, može se razgledati u galeriji »U predvorju« – Uprava hrvatskih željeznica u Zagrebu. Za tu je prigodu

svećenik i umjetnik izabrao drvenu podlogu (sastavnice rastavljene bačve) te na kružnim i vertikalnim formama upečatljivo i potresno uprizorio Kristovu muku, raspeće, ali i proslavu uskrsnuća. Dvadesetak izloženih djela »Raspeti Krist«, »Patnik«, »Ecce homo«, »Poljubac križu«, »Na križnom putu«, »Krik«, »Smrt nije kraj«... svjedoče o dubokom doživljavanju i teološkom razumijevanju motiva koje prikazuje.

Sadržajna konstanta Vranjkovićeve slikarskog izraza jesu, prema riječima Stanka Špoljarića, velike teme kršćanske ikonografije, u prvom redu prizori golgotskoga martirija. Slikar u Kristovu kalvarijskom hodu povezuje zemno i nebesko, insistira na dramatičnosti zbivanja te na umjetničkoj preobrazbi tekstova iz evanđelja. »No, iz Vranjkovićeve radova ne isijava samo umjetnički potencirana emotivnost nego i vjernička nada. U njima Golgota nadilazi puku likovnu atraktivnost i postaje slikarova istina i smisao«, kazao je Špoljarić. Zaključio je da Vranjkovićev životni i vjernički stav traži odgovornost, slikarsko predanje i meditativnost u obnavljanju događaja od prije dva tisućljeća – novo življenje križnoga puta.

Marija Samardžija

Glas Koncila, 14/2009, str. 27

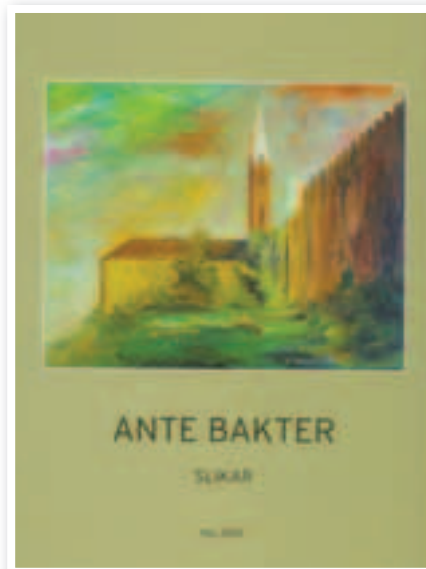
Masline i križni put

U Svetoj Nedelji, nedaleko od Zagreba, u zgradi Gradskog poglavarstva otvorena je u petak 27. ožujka izložba Ante Baktera »Olea Croatica – maslina drvo života« koja se može razgledati do 17. travnja.

Iako se Bakter dokazao u pejzažnim djelima, posebno interpretirajući iločki kraj, rijeke i slavonske ravnice, u posljednje se vrijeme uputio prema jugu. Njegov motivski interes vezan je uz mediteransko okruženje – stablo masline koje donosi zlatnu tekućinu.

Tehnikom ulje na platnu, u kojoj autor najbolje oslobađa svoj likovni izričaj, omogućena mu je sloboda pokreta, slojevitost boje i eksperimentiranje koloritom.

Petnaestak izloženih slika maslina koloristički su vrlo bogate; bojom – koja je udaljena od lokalnog tona – daje se putenost stablu i granama, kako stoji u katalogu izložbe: »S upisanom emotivnošću, stvorenom ugođajnošću kao preslikom slikarevih raspoloženja, Bakter masline slika strašću, tako da se dramatičnost zbivanja u slici često uočava.« Iako postoji opasnost da autor slikajući isti motiv zapadne u monotoniju, Bakterove slike, premda uz kompozicijske sličnosti, donose drukčije namaze.

Uz motive masline izložene su i postaje križnoga puta izrađene 2006. godine. Poštujući tradiciju i prenošeći ambijentalno vrijeme i prostor, postaje su, kako je rekao na otvorenju izložbe Stanko Špoljarić, izrađene iz uvjerenja i poznavanja evanđeoske poruke.

Ivan Tašev

Glas Koncila, 14/2009, str. 27

Uskrsne izložbe

U ponedjeljak 30. ožujka u Narodnom sveučilištu Dubrava u Zagrebu otvorene su dvije izložbe naslovljene »Uskrs 2009« i »Raspela«.

Na izložbi »Uskrs 2009« u Galeriji »Vladimir Filakovac« predstavljene su slike, crteži, grafike i skulpture devetnaest hrvatskih umjetnika: Snježane Ban, Jagora Bučana, Leonarda Bumilića Majnarića, Borne Demele, Sanele Đurinec, Ivana Branka Imrovića, Vande Jurković, Vatroslava Kuliša, Renate Ladović Meštović, Lade Luketić, Dorice Matjan, Roberta Mijalića, Ljerke Njerš, Jurice Puhalovića, Zlatka Sirotića, Hrvoja Šercara, Emila Roberta Tanaya, Dinka Vrankovića te Branka Vujanovića, nastali u razdoblju od 1975. do 2009. godine.

Autor predgovora u popratnom katalogu Nikola Albaneže istaknuo je da je tema uskrsnuća pod kojom se podrazumijeva obnova, oslobođanje, jednostavno svaka mogućnost toliko »rasprostranjena i sveobuhvatna da je nalazimo u brojnim životnim situacijama te stoga i kao transmisiju nadahnuća i/ili mistične radosti u estetskim očitovanjima«. Izložba »Raspela« u predvorju Kulturnog centra

Dubrava obuhvaća četrnaest križeva manjih dimenzija koji su rađeni od kraja 2008. do ožujka 2009. godine u likovnoj radionici »Baštinarnica« pod vodstvom prof. Dijane Nazor, koja je uz Dunju Vuković osmislila i postav izložbe. Riječ je o rezbarenim ili oslikanim ostvarenjima desetak polaznika »Baštinarnice«, djece i odraslih, što je vidljivo i u načinu prikazivanja raspela, »od simboličkog do figurativnog lika Krista«.

Polaznici su bili inspirirani kulturno-povijesnom i prirodnom baštinom zagrebačke Dubrave i hrvatskom sakralnom umjetničkom baštinom iz različitih stilskih razdoblja, s posebnim naglaskom na drvena raspela podignuta na raskrižjima, uz cestu i puteljke, tzv. krajputaše.

Mara Cvitanović

Glas Koncila, 15/2009, str. 32

Uskrs u gradu

Korizmeni ugođaj u središtu Zagreba obogatila je izložbom sakralne tematike novinsko-izdavačka kuća Glas Koncila. U izlogu, smještenom u prolazu između Tkalčićeve i Radićeve ulice, od petka 3. travnja prolaznici mogu vidjeti križne postaje koje je izradila s. Samuela Premužić, članica Družbe sestara Naše Gospe.

U autoričinu prikazu Isusove muke, koji iščekivanje Uskrsa u gradu obogaćuje daškom čiste prirode, sve je izrađeno od prirodnih materijala: slame, kukuruzne komušine i drva. Ti narativni biblijski prizori odlikuju se dinamičnošću i sugestivnošću, a posebno se u likovima od komušine otkriva plastičnost pokreta i osjećajnost

izraza. Autoričin umjetnički izričaj i bogat likovni opus, već dugo poznat po prožetosti religijskih motiva i prirodnih materijala, potvrđuje kako je najvažnije da se Uskrs rađa upravo u srcu.

Specifičnost je toga izložbenog prostora što omogućuje razgledanje izloženih djela u bilo koje doba dana i noći, a osim toga mogu se vidjeti, uz nekoliko korizmenih misli, i izdanja Glasa Koncila koja u ovo korizmeno-uskrsno vrijeme mogu poslužiti kao priprema za najveći kršćanski blagdan.

Irena Popovački

Glas Koncila, 15/2009, str. 31

Naslikani Uskrs

»Ususret Uskrsu« – naziv je izložbe slika Marije Gagić-Đaković u prostorima Vojnoga ordinarijata na Ksaverskoj cesti u Zagrebu, koju je vojni biskup Juraj Jezerinac otvorio na Cvjetnicu 5. travnja.

O slikama i djelovanju slikarice Gagić-Đaković govorio je kustos Umjetničkoga paviljona u Zagrebu prof. Stanko Špoljarić. »Vjera, a ne samo slikanje slikovitih motiva sakralne inspiracije ono je što vodi umjetnicu, razumijevanje i življenje teme u svoj njezinoj slojevitosti, bit je ostvarenja nastalih kao zbroj talenta i zanosa, i potrebe za iskazom koji će nositi osebnost izraza«, naglasio je prof. Špoljarić. Istaknuo je scene raspeća i rođenja Kristova, koje su u svojoj minucioznosti iznimno sadržajno uvjerljive.

Prema Špoljarićevim riječima, umjetnost je autorice »dijalog inti-

mnog i reprezentativnog. Prisnost motiva ovu umjetnost veže uz ono ponirano u ukupnost i jedinstvenost Svetišta, koje pomiruje svetost prostora, osjećajnost vjernika i kvalitetu likovnog«.

Pri kraju izlaganja je dodao da »iskaz Marije Gagić-Đaković nije rezultat nikakve pomodnosti (koje smo nažalost svjedoci kod mnoštva primjera trendovske sakralne umjetnosti za koju nema ni likovnog, ni moralnog pokrića), već odražava dugogodišnje tiho umjetničko tkanje, stvaranje koje je meditacija i nad gologotskim martirijem i liričnošću božićne noći«.

Ta izložba uskrsnih motiva može se razgledati do ponedjeljka 20. travnja.

Tomislav Šovagović

Glas Koncila, 16/2009, str. 27

Ugledna nagrada – Atletiću

Profesionalni fotograf Zvonimir Atletić, dugogodišnji suradnik Glasa Koncila i urednik fotografije u mje-

sečnom magazinu »Prilika«, dobitnik je najuglednije fotografske nagrade u Hrvatskoj »Tošo Dabac« za 2008. godinu.

Svečana dodjela nagrade, koju je uz Atletića dobio i fotograf Damir Hoyka, organizirana je u utorak 28. travnja u prostorijama Fotokluba »Zagreb«, a uručio ju je njegov predsjednik Vinko Šebrek. Tom je prigodom otvorena izložba važnijih fotografija iz Atletićeva opusa, koji pokriva motive »od modnih do sakralnih«, nastalih u više od 30 godina Atletićeva rada.

Fotografije nagrađenoga Atletića, osim što imaju neprijepornu umjetničku vrijednost, postale su vjerne svjedokinje suvremene povijesti Crkve u Hrvatskoj, ali i šire. U svjetskim razmjerima Atletićevo ime vezuje se uz lik bl. Majke Terezije koju je u dva navrata pratio u njezinu djelovanju, što je urodilo glasovitim fotografijama. Njegovo fotografsko i snimateljsko praćenje misionarskoga djelovanja u Indiji hrvatskoga misionara o. Ante Gabrića također je važan dio opusa po kojemu je šire prepoznatljiv.

Atletićev zavidan fotografski opus pokriva i brojne događaje koje je pratio kao suradnik Glasa Koncila, kao što su Euharistijski kongres održan u Mariji Bistrici 1984. te pohodi pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj. Njegove su fotografije prisutne i u brojnim knjiškim izdanjima Glasa Koncila i Kršćanske sadašnjosti, osobito u djelima Phila Bosmansa. Nemjerljiv doprinos dao je fotografirajući srušene crkve Zagrebačke nadbiskupije u Domovinskome ratu. Zahvaljujući Atletićevu angažmanu, danas postoje brojne fotografije hrvatske kulturne

sakralne baštine s Mediterana i kontinenta, što je činio i sa zemlje, ali i iz zraka.

Branimir Stanić

Glas Koncila, 19/2009, str. 28

Prvi CD »Hilarusa«

Župni zbor mladih »Hilarus« zagrebačke župe Bezgrešnog začeca BDM Oranice održao je promotivni koncert svoga prvog nosača zvuka »Ostani na Svjetlu« u subotu 16. svibnja u zagrebačkoj dvorani »Kinoteka«.

Album, čije je snimanje započelo u 6. mjesecu prošle godine, nastao je u sklopu akcije usmjerene borbi protiv nasilja među mladima, promicanja tolerancije, razumijevanja i ljubavi te je stoga upravo prihod od prodaje CD-a namijenjen borbi protiv nasilja među mladima.

»Ostani na Svjetlu« sadržava jedanaest pjesama, različitog karaktera i glazbenog izričaja i gotovo sve pjesme na albumu napisali su, uglazbili i aranžirali članovi zbora. Tim nosačem zvuka zaokružili su sedmogodišnji rad zbora usmjeren stvaranju glazbe – kako i sami kažu – namijenjene čovjeku, odnosno onome koji je sam, nesretan, možda bolestan ili je iz bilo kojeg razloga u mraku, daleko od Boga.

Zbor mladih »Hilarus« započeo je svoje djelovanje u zagrebačkim Oranicama 2002. godine pod vodstvom o. Ivice Gregurca. Nakon što je o. Gregurec otišao u misije na Solomonske Otoke, vođenje zbora je preuzela Marija Bolfan koja ga vodi i danas.

»Hilarus« broji tridesetak članova, uključujući pjevače i svirače koji predvode nedjeljnu misu za mlade u župi. Osim što nastupaju po drugim župama, članovi Hilarusa organiziraju i dobrotvorne koncerte u svojoj župi. Ime zbora u prijevodu sa latinskog znači radostan, dobre volje, i upravo to ime opisuje želju za radom toga zbora.

Marija Pandžić

Glas Koncila, 22/2009, str. 28

Čuvarica hrvatske baštine

U Zagrebu je u utorak 12. svibnja preminula dr. Đurđica Cvitanović, koja je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu završila studij povijesti umjetnosti te magistrirala s temom »Župne crkve goričkog arhiđakonata 17. i 18. stoljeća«. Godine 1972. doktorirala s temom »Barokna sakralna arhitektura u sjevernoj Hrvatskoj; crkvena područja arhiđakonata Gorica, Gora i Dubica«. Od 1961. bila je stalni vanjski suradnik Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu. U zvanje višeg znanstvenog suradnika izabrana je 1978., a 1983. postala je znanstvena savjetnica.

Ugledna povjesničarka umjetnosti čitav je svoj radni i profesionalni vijek posvetila povijesti umjetnosti, baveći se istraživanjem, znanstvenom i stručnom obradom, interpretacijom, objavljivanjem, očuvanjem, obnovom i zaštitom, izložbenom prezentacijom i popularizacijom hrvatske umjetničke baštine (urbanizma, sakralne i profane arhitekture i pokretnog sakralnog inventara) od baroka do početka 20. stoljeća, zahvativši svojim proučava-

njima prostor od Istre do Kvarnera, od Jadrana do rubnih dijelova sjeverne i istočne Hrvatske, od Zagorja do Vukovara.

Bila je voditelj i organizator velikih izložbenih projekata »Isusovačka baština u Hrvata«, »Kultura pavlina u Hrvatskoj«, »Mir i dobro, umjetničko i kulturno nasljeđe Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda«, koordinatorica stručno-tehničke pripreme izložbe »Sveti trag«, koordinatorica hrvatske dionice »Barok« u okviru srednjoeuropske Pentagonale, organizirala je kulturološku izložbu baroka u Hrvatskoj »Od svagdana do blagdana«.

U dramatičnim ratnim okolnostima dala je nemjerljiv doprinos kad je besprimjernom hrabrošću kao predstavnica ministarstva kulture spašavala i provodila evakuaciju dragocjene pokretne baštine iz polusrušenih crkava na Kordunu i Baniji.

Ivan Miklenić

Glas Koncila, 21/2009, str. 27

Opus trajne vrijednosti

Izložba skulptura akademskog kipara Kuzme Kovačića može se razgledati u Galeriji »Forum« u Zagrebu. Sedam najnovijih izložaka, stvaranih ovog proljeća, ispunilo je galerijski prostor i posvjedočilo ono što upućeni već odavno tvrde: da je riječ o jednom od najinventivnijih kipara na suvremenoj hrvatskoj likovnoj sceni. Oblikovao ih je u bronci, drvu, aluminiju, vosku..., čime se, prema riječima Milana Bešlića koji je i otvorio izložbu, potvrdio kao kipar vještih i nadahnutih ruku, oseburne imaginacije

i likovne izražajnosti te kao autor koji kontinuirano istražuje nova tvoriva u svojem stvaralačkom postupku.

»Suton u Zaljevu hrvatskih svetica«, »Hodočašće u Svetu Zemlju«, »Otok«, »Na hrvatskom žalu«, »Sjaj anđela... – djela su čija je ljepota i trajna vrijednost uprisutnjena zahvaljujući kiparevu umijeću, snažnoj osobnosti i talentu te uspješnom dijalogu s materijalom. Posebnu pozornost izazvala je skulptura »Veliki relikvijar Pobjede« u kojoj je sadržano sve što ga određuje kao čovjeka i umjetnika: ljubav prema domovini, njezinoj povijesti, baštini i tradiciji. Tako se na crvenom postolju vertikalno uzdiže kiparev »moćnik« u koji su u stvaralačkom zanosu »pohranjene« sve hrvatske pobjede.

»U organičkoj koncepciji kipar napinje formu prema unutrašnjosti, učvršćuje »Veliki relikvijar Pobjede« u

središtu njegove biti iz koje se uzdiže horizontala postolja u slavu prijestolja, ropstvo u slobodu, a glatki i sjajni aluminijski elementi »sašiveni« u površini bljeskaju u stupu svjetlosti, transcendiraju tvar, iluminiraju prostorom moćima kipareve izražajnosti«, opisao ga je Bešlić u popratnom katalogu izložbe.

Marija Samardžija

Glas Koncila, 27/2009, str. 27

Duhovni rast

Povodom blagdana bl. Augustina Kažotića predstavljena je 1. kolovoza u klaustru svetišta blaženika izložba slika Zdenke Klarić-Franičević pod nazivom »Alfa i omega«, koju je u nazočnosti brojnih štovatelja otvorio prior svetišta dominikanac fra Veseljko Begić.

Postav izložbe u klaustru samostana, uređenom za tu prigodu, prvi je put ponudio na uvid javnosti slike koje su inspirirane biblijskim motivima.

Na otvorenju Snježana Požar osvrnula se na desetogodišnje stvaralaštvo i prijateljstvo s autoricom izložbe te podsjetila na zajedničko iskustvo nakon povratka iz Izraela 2000. godine. »Iz Izraela se nismo vratile iste«, rekla je. Odonda do danas prepoznatljiv je napredak i ustrajnost u Zdenkinom stvaralaštvu.

O. Begić je svojom prigodnom riječi upozorio na središnji lik Isusa Krista koji je alfa i omega i tema je te izložbe te je istaknuo da se autorica otvorila duhovnosti i takvim slikama izrazila svoju promjenu.

Zdenka Klarić-Franičević amaterskim slikanjem bavi se od 1999. a njezino slikanje je odraz onoga što ju je posljednjih deset godina ispunjavalo, a to je promjena koja je obuhvatila njezinu dušu, um i srce i potaknula je da i nadalje bude ustrajna na traženju pravog puta.

S mnogo pitanja i odgovora, koje je pronalazila u *Bibliji* i razumijevanjem kršćanskog načina života, stvaralo se plodno tlo za njezino djelovanje.

Način na koji slika dar je milosti, a slike govore kao tisuću riječi, naravno biblijskih, a ujedno su radosna obveza i odgovornost u smislu svjedočenja. Njezina stalna težnja za osobnim osjećajem i za onim »višim« i »dubljim« pitanjima – tko smo i kamo idemo? – daje joj snagu da stvara ispunjena i nadahnuta Isusom Kristom.

Ivan Marjanica

Glas Koncila, 35/2009, str. 27

Željko Đidara
Pjesmom kroz crkvenu godinu

»Kroz crkvenu godinu«

U nedjelju 20. rujna u crkvi sv. Jeronima u Zagrebu poslije mise predstavljen je CD pod naslovom »Pjesmom kroz crkvenu godinu« autora Željka Đidare. CD je snimljen povodom 50. obljetnice Đidarina pjevanja u kazalištima Zagreba, Beča te u mnogim zagrebačkim crkvama. Izdavač je Udruga Jajčana i prijatelja Jajca »Sveti Luka« iz Zagreba i HKD »Napredak« iz Zagreba.

U nazočnosti brojnih vjernika o Đidarinim pjesmama i pjevanju u crkvama govorio je Anto Baković. Kazao je da se pjesmom dvostruko moli, a to bi značilo kad se molitva i pjesma spoje, da je to 100. obljetnica Đidarina pjevanja. Istodobno to bi trebao biti poticaj mladima koji su uključeni u mnoge zborove da ustraju i pridonesu te oplemene crkvenu glazbu i zajedništvo svoje kršćanske zajednice.

Na novom CD-u nalazi se 21 pjesma koja je prilagođena izvođenju kroz crkvenu godinu. Tematski su obrađeni dijelovi liturgije, zatim psalmi, marijanske pjesme. To su djela poznatih hrvatskih i stranih kompozitora poput Galetića, Leščana, Žganca, Klobučara, Dugana, Mozarta i drugih.

Djela koja se nalaze na CD-u Đidara je izvodio u crkvama Gospe Lurdske, zatim sv. Petra, sv. Jeronima u Zagrebu, te u crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije na nebo u Jajcu.

Vlado Čutura

Glas Koncila, 39/2009, str. 28

»Čuvaj baštinu«

U Muzeju »Mimara« otvorena je u petak 25. rujna izložba pod imenom »Zvonici glasnici baštine«.

Inicijativom Vijeća Europe od rujna 1991. održavaju se Dani europske baštine. Hrvatska je tu manifestaciju prihvatila 1995. proglašenjem posavskog sela Krapje selom graditeljske baštine, te se već 15 godina ondje održava tradicija Dana europske baštine. Ove godine se Dani europske baštine u organizaciji Ministarstva kulture održavaju od 25. rujna do 21. listopada u Zagrebu, Krapju i Dubrovniku, a tema su zvonici.

»Zvonici kao baština nose obilježja, jer oni su prvi znak u nekom gradu ili mjestu koji se vidi. Prošle godine obilježavanju Dana europske baštine posvetili smo nematerijalnoj kulturi, a prije dvije godine orguljama. Orgulje i zvonici su oni koji povezuju ljude označavajući na svoj način sve važnije trenutke pojedinaca i zajednice. Organiziranjem ove izložbe željeli smo

podsjetiti na istinsku ljepotu baštine te njezinu zaštitu i očuvanje«, rekla je na otvaranju izložbe državna tajnica Ministarstva kulture mr. Nina Obuljen. Ministar mr. Božo Biškupić, koji je izložbu i otvorio, rekao je: »Kada je prije više od 150 godina zazvonilo zvono sa zvonika, imalo je zvuke »čuvaj baštinu, čuvaj baštinu«, a ta ista zvona zvone nam i danas. Mi smo svjesni što baština znači, svjesni smo da je baština dio našeg identiteta, pa smo se zbog toga i pridružili tom europskom projektu.« Na panoima u Muzeju »Mimara« postavljen je pisani i slikovni materijal s naslovima »Primjeri zvonika po stilskom razdoblju«, »O zvonoljevačkom obrtu«, »Primjeri obnovljenih zvonika«, a izloženo je i nekoliko velikih zvona.

Margareta Zouhar Zec

Glas Koncila, 40/2009, str. 27

Srž čovjeka

U četvrtak 24. rujna u prostorijama Hrvatske paneuropske unije (HPU) u Zagrebu svečano je otvorena izložba »Otkrivenja« slikarice Božice Gršković. Predsjednik HPU-a Pavo Barišić posebno je pozdravio slikaricu i prisutne članove njezine obitelji te je naglasio da u vremenu u kojem živimo osjećamo nedostatak trajnih vrijednosti, a umjetnost je jedan od putova za očuvanje pravih vrijednosti i osmišljavanje života.

Slikarica je inspirirana svojim djetinjstvom i krajolikom Vrbnika na otoku Krku. Njezini radovi su teksturni, opipni, prikazuju dragocjena iskustva iz njezinog djetinjstva iz kojeg pamti stare, izgrebene, napukle i briž-

no premazane zidove drvenih kuća. Izloženi radovi pripadaju ciklusima »Unutarnja razmatranja«, »Ivanovo Otkrivenje« i »Muze«, a naslikani su u vremenu od 1995. godine do današnjih dana. Rađeni su u akriliku i kombiniranoj tehnici na platnu. U ciklusu »Ivanova Otkrivenja« prevladavaju zlaćanoplave nijanse, a likovi su na granici apstrakcije, uronjeni u neravnomjernost prostora i vremena. Biblijski prizori u mnogim su slikama pretočeni u likovnost imaginarnoga, a neki su doslovni prijevod sadržaja biblijskog Otkrivenja.

Sama autorica je na otvorenju rekla: »Slika koja prikazuje dragocjena iskustva iz naših života mora nositi i vidljiv opip te stvarnosti. Ono što mene zanima je dubina, unutrašnja srž čovjeka, njegova iskustva, smisao, cilj.

Čovjek je duhovno biće u tjelesnom obliku.« Kulturni, prigodni program otvorenja izložbe uljepšali su članovi Hrvatskog obrtničkog Kulturno-umjetničkog društva »Sloboda«. To je u Hrvatskoj prva samostalna izložba autorice koja već nekoliko desetljeća živi i djeluje u Burnabyju u Kanadi.

Renata Tatara

Glas Koncila, 41/2009, str. 28

Slike – plod duše

U izložbenom prostoru Porezne uprave u Zagrebu, u Aveniji Dubrovnik 32, otvorena je u četvrtak 25. rujna izložba akademskog slikara, gvardijana samostana sv. Ante na Bistriku u Sarajevu, fra Petra Perice Vidića.

Izložbu su otvorili Srećko Planinić, akademski slikar rodom iz Mosta-

ra koji je izložbu i postavio, i kritičar prof. Danijel Žapčić.

U kratkom obraćanju prisutnima govoreći o slikama o. Vidića, prof. Žapčić je rekao da je boja element koji intenzivira svjetlosni aspekt od onog trenutka kada se svjetlost razdvojila od tame. Kritičar je boju i slike povezo kazavši da su slike na neki način orkestracija unutarnjeg uočavanja strukture boje kroz koje slikar govori o entuzijazmu i ljubavi prema životu. Autor o. Vidić, obraćajući se prisutnim gostima iz Sarajeva i Zagreba, rekao je: »Ova izložba je jedan vez Bosne i Hercegovine sa Zagrebom i dragom nam Hrvatskom. Slike su plod moje duše i moga srca. Umjetnost je most između neba i zemlje.«

U izložbenom je prostoru na prvom i drugom katu Porezne uprave, u kojem se posljednjih 10 godina izlažu slike zrelog slikarstva, kaže Srećko Planinić koji postavlja izložbe, »krovotok hrvatske moderne«. Izložene su 62 slike o. Vidića. Četrdeset ih je u tehnici pastela, a 22 u ulju. Nastale su tijekom prošle i ove godine. Izložba je otvorena do 4. studenoga, a može se pogledati radnim danima, osim subote, od 8 do 15 sati.

Margareta Zouhar Zec

Glas Koncila, 41/2009, str. 28

Divljenje Mariji

»Ave Maria« naslov je izložbe slika umjetnice Marine Car, koja je otvorena u četvrtak 15. listopada u zagrebačkoj galeriji »Ruža« Udruge hrvatskih branitelja dragovoljaca Domovinskoga rata (UHBDDR). Uvodnu riječ i

pozdrav u ime UHBDDR-a uputio je glavni tajnik Franjo Pavičić, koji je ujedno i otvorio izložbu.

Govoreći o izložbi, s. M. Edith Budin je istaknula da je slikarica Marina Car kao vjerna štovateljica presvete Bogorodice svoje molitve, zahvalnost i udivljenja »prenijela na platno u svim mogućim nijansama i ukrasila zlatom«. Tako je s četrnaest radova u tehnici ulja na platnu »uljepšala« mjesec listopada posvećen BDM prikazanim likovima: Gospe Sinjske – čuvarice Sinja, Gospe Trsatske, Gospe Karmelske, Gospe od Krasna – cvijeta Velebita, Gospe Bapske – Lovas, Gospe Međugorske – kraljice mira, Gospe od Kamenitih Vrata – zaštitnice Grada Zagreba i dr. Izložbeni postav osmislio je Josip Fijucek, a može se razgledati do 27. listopada.

Umjetnica Car sudjelovala je i u raznim humanitarnim akcijama za djecu bez roditelja, kao i u likovnim humanitarnim kolonijama, a nadahnuća za stvaranje umjetničkih ostvarenja »izviru iz njezine beskrajne i nadasve velike ljubavi, koja je odraz njenog života i osobnog puta. Slikarica u svojim djelima izražava jasnu poruku ljubavi i dobra, koje pobjeđuje tamu svojom svjetlošću, čvrstom vjerom i vječnom nadom u spasenje«, zapisano je u popratnom katalogu.

Otvorenje izložbe obogatili su izvođenjem više glazbenih točaka posvećenih Mariji: Edita Perić, sopran, Viktor Brezak, klavir i Blanka-Marija Car, klarinet. Glazbeni program vodila je Lejdi Oreb.

Mara Cvitanović

Glas Koncila, 44/2009, str. 27

Djela Minhenske škole

Vrijedna djela eminentnih, značajnijih hrvatskih predstavnika Minhenske slikarske škole te njihovih profesora nalaze se u središtu izložbe »Zagreb – München. Hrvatsko slikarstvo i Akademija likovnih umjetnosti u Münchenu«, otvorene u srijedu, 21. listopada u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu. Münchenska likovna akademija – koja je prošle godine proslavila 200. obljetnicu postojanja, a jedna je od najznačajnijih umjetničkih destinacija i kulturna metropola Srednje Europe – bila je tradicionalno mjesto školovanja, umjetničkog sazrijevanja i usvajanja visokih europskih standarda brojnih hrvatskih generacija slikara, koje su u naše slikarstvo s kraja 19. i početka 20. stoljeća unijele novo iskustvo i duh europskih strujanja.

Izložba – koju je postavila dr. Irena Kraševac s Petrom Prelogom – prati razvoj slikarstva od historicizma, secesije prema moderni, različitih

slikarskih tema i motiva: historijsko slikarstvo, pejzaž, portret te žanr i mrtva priroda, a svaki tematski krug zastupljen je slikarima koji ga ponajbolje zastupaju. Tako se mogu vidjeti radovi Izidora Kršnjavoga, Josipa Bauera, Nikole Mašića, Marka Murata, Mencija Clementa Crnčića, Bele Čikoša Sesije, Otona Ivekovića, Ivana Tišova, Ljube Babića... Iz Nove pinakoteke u Münchenu predstavljani su radovi profesora koji su bili izravni nastavnici našim slikarima, a među njima posebno je značajna djela znamenitog profesora Karla von Pilotyja, kod kojeg su se školovali Josip Račić, Vladimir Becić, Miroslav Kraljević i Oskar Herman.

Mnogo je pažnje privuklo remek-djelo samouka slikara franjevca Celestina Medovića »Srijemski mučenici«, za koje se je smatralo da je izgubljeno nakon predstavljanja na budimpeštanskoj Milenijskoj izložbi 1896. godine, no nađeno je u depoima Nacionalne galerije u Budimpešti te je zasjalo na toj izložbi.

Ivan Tašev

Glas Koncila, 45/2009, str. 27

Prešućivani Kljaković

Izložba »Jozo Kljaković – Retrospektiva 1889–1969«, prva retrospektiva toga slavnog a danas zaboravljenog slikara, otvorena je u četvrtak 26. studenoga u Galeriji »Klovićevi dvori« u Zagrebu. Izložba je priređena u povodu 120. obljetnice Kljako-

vićeva rođenja i 40. obljetnice smrti, a donosi više od stotinu djela iz njegovoga opusa.

Uz djela koja su prikupljena iz brojnih privatnih zbiraka te iz hrvatskih muzeja i galerija, na izložbi su prikazana i djela iz Papinskoga hrvatskog zavoda sv. Jeronima u Rimu, crkve sv. Eustahije u Dobroti u Boki kotorskoj, kao i iz Zbirke suvremene sakralne umjetnosti Vatikanskih muzeja.

Neizbježan segment Kljakovićeva opusa, uz ulja na platnu, jesu i fresko-ciklusi u crkvi sv. Marka u Zagrebu, crkvi sv. Martina u Vranjicu, sv. Mariji u Biskupiji kod Knina, kao i mozaici na pročelju Zavoda sv. Jeronima u Rimu, koji su predstavljeni kroz projekcije ili fotografije.

Na izložbi su se našli i glasoviti Kljakovićevi crteži te skice prema kojima je radio freske. Ujedno je prikazan opus Kljakovićevih karikatura, na kojima donosi čitavu plejadu suvremenika: od poznatih književnika, glazbenika, slikara i političara do profesora i svojih kolega s Akademije likovnih

umjetnosti u Zagrebu. Kronološki pregled autorova stvaralaštva grupiran je prema najznačajnijim svjetovnim i sakralnim temama, kao i temama iz romansirane hrvatske prošlosti.

Na izložbi je predstavljen i arhivski/dokumentarni materijal te portreti Kljakovića u radovima drugih umjetnika, njegovih suvremenika, kojima se pokušala dočarati bogata i premalo poznata biografija toga desetljećima prešućivanog autora. Uz izložbu izdan je i katalog bogato opremljen fotografijama snimanim na svim važnijim lokacijama autorova stvaralaštva, kao i tekstovima o Kljakoviću.

Zvonimir Leskovar

Glas Koncila, 49/2009, str. 27

Radost i zahvalnost

U prigodi 140. obljetnice redovne kongregacije Školskih sestara franjevačka Krista Kralja otvorena je izložba slikarskih ostvarenja franjevske s. Božene Gagulić pod nazivom »Kroz hod do punine« u subotu 28. studenoga u prostoru franjevačkoga samostana na zagrebačkom Kaptolu.

Izložbu je otvorio gvardijan fra Matija Koren, dok je slikaricu i njezino stvaralaštvo predstavila povjesničarka umjetnosti Vida Pust-Škrkulja, autorica postava i teksta u popratnom katalogu. Istaknuvši da su sve slike hvalospjev ljepoti svega onoga što je Stvoritelj podario svijetu, kazala je da autorica sve ono što u sebi čuva preko likovnih djela prenosi drugima. Ona nije samo zaokupljena ljepotama prirode, nego u svojim djelima otkriva i mistične trenutke, onu stvarnost koja je često oku nevidljiva. »Djela nastaju

brzo, kratkim, snažnim i odlučnim potezima, što uz bogatu paletu jarkih boja stvara dojam živahne neposrednosti i treperavosti površine«, zapisala je Pust-Škrkulja. Ustvrdila je da trenuci u kojima umjetnica stvara nisu ujednačeni, a narativnost i opisivanje detalja u raznolikim pristupima povezanima u jednu cjelinu koju doživljava kao »hod do punine«. Upravo to bogatstvo detalja daje »dubinsku puninu djelima na kojima se i mali isjeci često doimlju poput autonomnih likovnih ostvarenja.«

Autorica je na kraju naglasila da su slike nastale iz radosti i zahvalnosti za život kojim ju je Gospodin obdario. U želji da život bude hvalospjev ljubavi nastoji tu svoju radost podijeliti drugima.

Izloženo je pedesetak radova, stvaranih u razdoblju od 2002. do 2009. godine u tehnici akrila na platnu, a sav prihod od njihove prodaje namijenjen je za humanitarne svrhe.

Mara Cvitanović

Glas Koncila, 50/2009, str. 27

Sesijina Apokalipsa

U Studiju »Josip Račić« u Zagrebu viša je kustosica Dajana Vlaisavljević, zajedno s ravnateljicom Moderne galerije prof. Biserkom Rauter-Plančić, otvorila 8. prosinca izložbu »Apokalipsa« Bele Čikoša Sesije.

Apokalipsa ili Otkrivenje sv. Ivana s vizijama iskušenja kroz koja prolazi Crkva i vjernici te borba Isusa Krista protiv Sotone nadahnuli su Čikoša Sesiju, koji je rođen u Osijeku 1864., a umro u Zagrebu 1931., na ciklus izloženih crteža.

»Na ovoj se izložbi radi se o crtežima rađenim tehnikom pastela, tuša bijele krede i ugljena nastalim 1903. godine«, rekla je kustosica Vlaisavljević, koja je izložbu i postavila, te nastavila: »Za ciklus »Apokalipse« slikar je izradio brojne pripreme, fotografije, skice u risarskim bilježnicama, studije u olovci te varijante u pastelu, koje su također izložene. Izbor scena u skladu je s umjetnikovim poimanjem simboličkih poruka.«

U Studiju »Josip Račić« izloženi su radovi pod naslovom: »Prikazanje sina čovječjeg među sedam svijećnjaka«, »Pisma Crkvama Male Azije«, »Božje prijestolje«, »Žena i zmaj«, »Božja žetva posljednjeg suda«, »Izlijevanje sedam čaša«, »Okivanje sotone na tisuću godina«, »Propast Babilona«, itd. Ciklus »Apokalipsa« od 13 djela koja su numerirana od broja 1 do 21 u vlasništvu je Moderne galerije, a dio skica u vlasništvu je Kabineta grafike HAZU-a i Strossmayerove galerije HAZU-a.

Margareta Zouhar Zec

Glas Koncila, 51-52/2009, str. 22

Sakralna djela

Jubilarna, stota izložba slika s. Rozarije Radić iz kongregacije Školskih sestara sv. Franje od Krista Kralja otvorena je u četvrtak 10. prosinca u Hrvatskoj Paneuropskoj uniji u Zagrebu.

Riječ je o izložbi tridesetak ulja na platnu sakralne i profane tematike koji predstavlja tek mali dio njezina golemog opusa. Obuhvaća biblijske prizore (Isusovo krštenje na Jordanu), svetačke likove (sv. Franjo), prizore iz

Svete Zemlje (Getsemanski vrt), portrete (papa Benedikt XVI, bl. Alojzije Stepinac), krajolike (jezera, šume) i mrtvu prirodu (cvijeće u vazii).

Otvarajući izložbu, prof. Nevenka Nekić istaknula je da je slikati danas sakralno i figurativno zahtjevan i hrabar čin. Ne poništavajući kanone djela velikih majstora koji su se približili biblijskim znamenjima, a ne kopirajući ih, te pronaći svoj put u golemim prostranstvima slikarskih prostora i ostati unatoč mijenama dosljedan sebi u duhovnom i umjetničkom smislu, zaista je podvig. Sestra Rozarija ostvarila je takav likovni put najviše zahvaljujući ne samo bljeskovima uvjerenja i talentu, nego dubokoj vjeri u Boga. Njezin slikarski put od samoga početka čini prepoznatljiv rukopis, rekla je prof. Nekić dodajući da bez obzira koji žanr predstavlja, uvijek je to u osnovnim crtama njezin osobni i originalni pristup koji karakteriziraju suzdržani kolorit, lagani, površni namaz i tonska uravnoteženost.

Irena Popovački

Glas Koncila, 51-52/2009, str. 22

Blago Kotorske biskupije

U Galeriji »Klovićevi dvori« u Zagrebu otvorio je 14. prosinca ministar kulture Božo Biškupić izložbu pod imenom »Zagovori svetom Tripunu – blago Kotorske biskupije«, povodom 1.200 godina prijenosa moći sv. Tripuna u Kotorsku katedralu. Izložbu od 450 sakralnih eksponata postavio je dr. Radoslav Tomić.

Pred gostima iz Crne Gore i velikim brojem sudionika otvorenja izložbe u pozdravnom je govoru bi-

skup kotorski mons. Ilija Janjić rekao: »Najvrednija nasljeđa kotorske Crkve su njezini sveci, blaženici, Božji ugodnici, svjedoci Kristova evanđelja, uzori kršćanskog života i svjetionici Božje ljubavi. Pod tim Božjim ugodnicima i sam zaljev Boke naziva se Zaljevom svetaca.«

Među izloženim sakralnim predmetima srednjovjekovnim srebrnim i pozlaćenim relikvijarima u obliku ruku i nogu, slika koje prikazuju život Djevice Marije i drugih sakralnih slika, dobrotske čipke, srebrnih svijećnjaka, kaleža i pokaznica, jedinstvenog srebrnog oltara, tabernakula iz 17. st., liturgijskog ruha, knjiga i notnih zapisa bokeljskih književnika, drvenih i srebrnih križeva izložena je i Slavna glava, relikvija mučenika sv. Tripuna koja je najcjenjenija kotorska relikvija i u Zagrebu je ostala samo sedam dana.

Kako je rekao ministar Biškupić, »poticaj za izložbu dao je kotorski biskup mons. Ilija Janjić, a značajna je za međukulturnu suradnju dvije zemlje, te ideju treba promišljati i slijediti«. »Izložba predstavlja samo dio umjetnina koje se čuvaju u bokeljskim crkvama od Herceg-Novog, Perasta, Dobrote, Kotora, Mula, Prčnja, Stoliva do Budve« – istakao je dr. Tomić.

Margareta Zouhar Zec
Glas Koncila, 02/2010, str. 27

SAŽETAK

Rubrika *Događanja* donosi kronologiju Ureda za kulturna dobra Zagrebačke nadbiskupije kao i kontakte Ureda s relevantnim kulturnim osobama i Institucijama iz crkvenog i javnog života Zagreba i Hrvatske. U istoj rubrici prikazana su i najznačajnija kulturna zbivanja u Zagrebačkoj nadbiskupiji, koje je tijekom 2009. pratio, zapisivao i ocjenjivao naš ugledni katolički tjednik *Glas Koncila*.

ABSTRACT

The column *Events* lists major activities of the Office for Cultural Property of the Archdiocese of Zagreb and the contacts the Office had with the relevant individuals and institutions from ecclesiastic and public life in Zagreb and Croatia, as well. The column also lists major cultural events in the Archdiocese of Zagreb, as they were registered in the prominent Croatian Catholic weekly »Glas Koncila«.

Katedrala sv. Terezije Avilske u Bjelovaru

PAPIN SUSRET S UMJETNICIMA U SIKSTINSKOJ KAPELI 21. STUDENOGA 2009.

Poštovani kardinali, subraćo u biskupskoj i svećeničkoj službi, cijenjeni umjetnici, dame i gospodo!

S velikom vas radošću primam na ovome svečanom mjestu, bogatom umjetnošću i sjećanjima. Svima i svakomu pojedinačno izražavam svoj srdačan pozdrav i zahvalu što ste se odazvali na moj poziv. Ovim susretom želim izraziti i obnoviti prijateljstvo Crkve sa svijetom umjetnosti, čvrsto prijateljstvo u svojoj dugotrajnosti, jer je kršćanstvo od svojih početaka dobro shvatilo vrijednost umjetnosti te je mudro koristilo različite jezične oblike kako bi priopćilo svoju nepromjenjivu poruku spasenja. To prijateljstvo se i danas trajno promiče i podržava, kako bi

ono bilo autentično i plodno, prikladno određenom vremenu, u skladu sa situacijama te društvenim i kulturalnim promjenama. To je ujedno i motiv ovoga našeg susreta. Od srca hvala mons. Gianfrancu Ravasiju, predsjedniku Papinskoga vijeća za kulturu i Papinskoga povjerenstva za kulturna dobra Crkve, što je zajedno sa svojim suradnicima potaknuo i pripremio ovaj susret. Hvala mu i na riječima koje mi je malo prije uputio. Pozdravljam gospodu kardinale, biskupe, svećenike i važne osobe ovdje prisutne. Hvala Papinskoj sikstinskoj glazbenoj kapeli, koja prati ovaj značajan trenutak. No pravi protagonisti ovoga susreta ste vi, dragi i cijenjeni umjetnici. Vi pripadate različitim zemljama, kulturama i religijama, možda ste daleko od religioznoga iskustva, ali kanite, ipak, zadržati živu komunikaciju s Katoličkom Crkvom, jer ne želite sužavati obzorja egzistencije na običnu materijalnost, na jednu usku i banalnu viziju. Vi predstavljate raznoliki svijet umjetnosti, i upravo zbog toga želim preko vas poslati svim umjetnicima svoj poziv na prijateljstvo, dijalog i suradnju.

Nekoliko značajnih obljetnica obogaćuju ovaj trenutak. Sjećamo se desete obljetnice *Pisma umjetnicima* mojega poštovanog prethodnika sluge Božjega Ivana Pavla II. Uoči Velikoga jubileja 2000. godine taj se papa, i sam umjetnik, prvi put obratio izravno umjetnicima na jedan uzvišen način, tj. papinskim dokumentom i prijateljskom nakanom da se druži sa svima »onima« – kako se navodi u *Pismu* – »koji strastvenom posvećenošću traže nove »epifanije« ljepote«. Isti papa je prije 25 godina proglasio Fra Angelica zaštitnikom umjetnika, stavljajući ga kao uzor savršenoga jedinstva vjere i umjetnosti. Pada mi na pamet također i 7. svibnja 1964., kada se prije 45 godina na ovom istom mjestu ostvario povijesni događaj, koji je sam papa Pavao VI. jarko priželjkivao, s nakanom da ponovno učvrsti prijateljstvo između Crkve i umjetnosti. I danas još pod svodom Sikstinske kapele odjekuju riječi koje je tada izgovorio: »Trebamo vas. Naša služba treba vašu suradnju. Kao što znate, naša služba je da propovijedamo svijet duha, nevidljivoga, neizrecivoga, odnosno svijet Boga, da ga činimo bliskim, razumljivim i privlačnim. A vi ste upravo u tomu savršeni učitelji. To je vaša zadaća, vaše poslanje. Vašom umjetnošću vi zahvaćate svijet duha i njegova bogatstva, oblačite ga u riječ, boje, oblike te ga tako činite pristupačnim.« Pavao VI. je toliko cijenio umjetnike da je izrekao vrlo smione rečenice: »Ako bismo ostali bez vaše pomoći, naša služba bi se pretvorila u zamuckivanje, postala bi nesigurna. Morala bi tada posebno potruditi da postane i sama umjetnička, odnosno da postane proročka. Da bi se služba mogla uzdići na razinu lirskoga izričaja one intuitivne ljepote, imala bi potrebu za poisto-

vječivanje svećeništva s umjetnošću.« Tom prigodom Pavao VI. je imao nakanu ponovno uspostaviti prijateljstvo Crkve i umjetnosti. Zamolio je umjetnike da to bude i njihova nakana te da ozbiljno i objektivno analiziraju motive koji su pomutili taj odnos. Pozvao ih je da hrabro i predano preuzmu odgovornost za obnovljeni i produbljeni put spoznaje i dijaloga, kako bi se dogodio istinski »preporod« umjetnosti u kontekstu novoga humanizma. Kao što rekoh, taj povijesni susret dogodio se ovdje, u ovom svetištu vjere i ljudskoga stvaralaštva. Nije dakle slučajno što smo se okupili na ovom mjestu, mjestu bogatom svojom arhitekturom i svojim simboličkim dimenzijama, a još više bogatom freskama koje ga čine jedinstvenim. Dovoljno je samo spomenuti djela Perugina i Botticellija, Ghirlandaja i Cosima Rossellija, Luce Signorellija i drugih, pa sve do *Povijesti postanka* i *Posljednjega suda*, vrhunskih djela Michelangela Buonarottija, koji je ovdje ostavio jedno od najvećih djela cjelokupne povijesti umjetnosti. Ovdje je često odjekivao i univerzalni jezik glazbe, zahvaljujući genijalnosti velikih glazbenika koji su svoju umjetnost stavili u službu liturgije, pomažući duši da se uzdigne prema Bogu. Sikstinska kapela je istovremeno i jedincata škrinja sjećanja, utoliko što predstavlja svečani i ozbiljan scenarij događanja koja su odredila povijest Crkve i čovječanstva. Kao što znate, ovdje Kardinalski kolegij izabire papu. Ovdje sam i ja sa strepnjom i potpunim pouzdanjem u Gospodina proživljavao nezaboravan trenutak svojega izbora za nasljednika apostola Petra.

Dragi prijatelji, dopustimo da nam te freske i danas govore, da nas pri vuku prema konačnom cilju ljudske povijesti. *Posljednji sud*, koji se nalazi iza mojih leđa, podsjeća da je povijest čovječanstva kretanje i uzdizanje, jedna nezaustavljiva usmjerenost prema punini, prema konačnoj sreći, prema obzorju koji uvijek nadilazi sadašnjost, ali se već u njoj i nalazi. No u svojoj dramatičnosti ta freska stavlja pred naše oči također i opasnost konačne čovjekove propasti, opasnost koja prijete čovječanstvu ako se ono dopusti zavesti silama zla. Freska je, ipak, jedan snažan pro-

ročki vrisak protiv zla, protiv svakog oblika nepravde. Ali za kršćane uskrsli je Krist Put, Istina i Život. Za onoga koji ga vjerno slijedi on je Vrata koja vode prema onomu »li-

cem u lice«, u onu viziju Boga, iz koje proistječe potpuna i konačna sreća bez ograničenja. Tako Michelangelo daruje našem pogledu Alfu i Omega, počelo i kraj povijesti, poziva nas da s radošću, hrabrošću i nadom prođemo putem života. Dramatična ljepota Michelangelova slikarstva, sa svojim bojama i oblicima, jest navještaj nade, snažan poziv da uzdignemo svoj pogled prema konačnom obzorju. Duboka poveznica između ljepote i nade sačinjavala je i jezgru poticajne poruke koju je Pavao VI. uputio umjetnicima na zatvaranju II. vatikanskog ekumeniskog sabora 8. prosinca 1965.: »Svima vama koncilaska Crkva govori preko mojih usana: ako ste prijatelji istinske umjetnosti, tada ste i naši prijatelji!« I nastavlja:

»Ovaj svijet u kojemu životom ima potrebu za ljepotom kako se ne bi strmoglavio u očaj. Ljepota, poput istine, jest ono što radošću ispunja srca ljudi. Ona je onaj dragocjeni plod koji je otporan na zub vremena, koji ujedinjuje generacije i omogućuje da budu jedno u divljenju. I to sve zahvaljujući vama... Nemojte zaboraviti da ste čuvari ljepote u svijetu.« Nažalost, u sadašnjem trenutku, osim negativnih fenomena na društvenoj i ekonomskoj razini, prisutno je

slabljenje nade, nepovjerenje u ljudskim odnosima, tako da uviđamo sve veće znakove rezignacije, agresivnosti i očaja. Nadalje svijet u kojemu živimo nalazi se u opasnosti da promijeni svoje lice zbog čovjekova ne uvijek mudroga djelovanja, koje, umjesto da njeguje ljepotu, nesavjesno iskorištava blagodatni planeta u korist manjine te nerijetko poružnjuje prirodne ljepote. Što nam onda može ponovno vratiti entuzijazam i povjerenje, što može ohrabriti ljudsku dušu da se vrati putu, da podigne svoj pogled prema obzorju, da sanja o životu koji je dostojan njegova poziva, ako nema ljepote? Dragi umjetnici, vi dobro znate da iskustvo lijepoga, istinskoga a ne onoga propadljivo i umjetno lijepoga, nije nešto dodatno i sekundarno u traganju za smislom i srećom, jer to iskustvo ne udaljava od stvarnosti. Naprotiv, ono vodi prema izravnom sučeljavanju sa svakidašnjicom, oslobađa tu istu svakidašnjicu od tame, preobražava je i čini je svijetlom i lijepom.

Tu bitnu funkciju istinske ljepote već je prepoznao Platon, a ona se sastoji u tomu da priopćava čovjeku spasenjsku »potresenost«, koja ga potiče da iziđe iz sebe. Ta ga »potresenost« oslobađa od rezignacije, od prilagođavanja svakidašnjem, daje mu da pati, ranjava ga poput strelice, ali ga upravo tako »budi« i otvara mu oči srca i uma, stavlja mu krila i

tjera ga da uzleti.

Rečenica Dostojevskog koju ću sada navesti odvažna je i, svakako, paradoksalna, ali poziva na razmišljanje: »Čovječanstvo može živjeti bez znanosti, može živjeti bez kruha, ali jedino ne može živjeti bez ljepote, jer se više ne bi imalo što činiti u svijetu. Cijela se tajna i cijela povijest sastoji u tomu.« Odjek te misli susrećemo kod slikara Georges-a Braque-a: »Umjetnost zbunjuje, dok znanost daje sigurnost.« Ljepota pogađa i upravo tako podsjeća čovjeka na njegovo krajnje određenje, stavlja ga opet na put, ponovno ga ispunja nadom, daje mu hrabrost da punim plućima živi jedinstveni dar egzistencije. Traganje za ljepotom, o kojemu govorim, očito nije u nekakvom bijegu u iracionalno ili u puki estetizam.

No ljepota koja se propagira vrlo često je iluzorna i lažna, površna i zasljepljujuća sve do zaglušenja. Umjesto da čovjeku omogući da iziđe iz sebe, otvori ga prema istinskoj slobodi i vodi prema gore, zatvara ga u njega samoga, pretvara ga u još većega roba koji je lišen nade i radosti. Radi se o zavodničkoj, ali i o licemjernoj ljepoti koja pobuđuje žudnju, volju za moću, posjedovanjem, vladanjem nad drugima. Ta se ista ljepota vrlo brzo pretvara u svoju suprotnost te dobiva lice besramnosti, transgresije i provokacije koja je svrha samoj sebi. Nasuprot tomu, istinska ljepota rastvara ljudsko srce prema nostalgiji, prema dubokoj žudnji za spoznajom, ljubavlju i upućenošću prema Drugomu, prema onomu koji je onkraj njega samoga. Ako prihvatimo da nas ljepota iznutra dodirne, da nas rani i otvori oči, tada ćemo otkriti radost gledanja, sposobnosti prihvaćanja dubokoga smisla naše opstojnosti. Otkrit ćemo Otajstvo u kojemu imamo udjela, od kojega možemo crpsti puninu, sreću i strast za svakodnevni posao. S obzirom na ovu temu, u *Pismu umjetnicima* Ivan Pavao II. navodi poljskoga pjesnika Cypriana Norwida: »Ljepota služi da nas oduševi za posao, / a posao nas uzdiže.« Nešto dalje nastavlja: »Ukoliko je ona traganje za lijepim, plod mašte koja nadilazi svakidašnjicu, umjetnost je po svojoj naravi jedna vrsta zazivanja Otajstva. Čak i onda kad istražuje tamne dubine duše i najnemirnije vidove zla, umjetnost je na određeni način glas univerzalnoga iščekivanja otkupljenja.« A u zaključku tvrdi: »Ljepota je ključ za razumijevanje otajstva i poziv na transcendenciju.«

Ove posljednje rečenice pozivaju nas da nastavimo naše promišljanje. Ljepota, od one koja se očituje u kozmosu i prirodi sve do one koja se izriče u umjetničkom stvaralaštvu, ima svojstvo otvaranja i proširivanja obzorja čovjekove spoznaje. Ona također upućuje čovjekovu spoznaju da nadiđe samu sebe, suočava ga s bezdanom Beskonačnoga. Upravo u tomu svojstvu ljepota može postati put prema Transcendentnom, prema krajnjem Otajstvu, prema Bogu. U svim svojim izričajima umjetnost, u trenutku

kad se suočava s velikim pitanjima egzistencije, s temeljnim temama iz kojih proizlazi smisao življenja, može poprimiti religioznu važnost te se tako preobraziti u put dubljega nutarnjeg promišljanja i duhovnosti.

O toj velikoj bliskosti, tomu suglasju između puta vjere i puta umjetnosti svjedoči veliki broj umjetničkih djela, kod kojih susrećemo osobe, pripovijesti i simbole onoga neizmjernog blaga različitih »figura« – u širem smislu riječi – koje čine *Bibliju, Sveto pismo*. Velike biblijske pripovijesti, teme, slike, prisposode nadahnjivale su bezbrojna vrhunska djela u svakom području umjetnosti. One su također govorile srcima svih naraštaja vjernika u djelima narodne umjetnosti koja nisu ništa manje uvjerljiva i poticajna.

U tomu kontekstu spominje se *via pulchritudinis*, put ljepote, koji istovremeno utemeljuje kako umjetnički estetski put tako i put vjere i teološkoga traganja. Teolog Hans Urs von Balthasar otvara svoje golemo djelo *Slava. Teološka estetika* sljedećim dubokim rečenicama: »Započnimo s riječju ljepota. Ljepota je posljednja riječ koju se misleći razum usuđuje izgovoriti, jer ona ne čini ništa drugo negoli oblikuje krunu, aureolu neizrecivoga sjaja oko dvostruke zvijezde istinitoga i dobrog a njihovoj neodvojivoj poveznici.«

Potom dodaje: »Ljepota je sebedarje, bez koje antički svijet nije htio razumjeti sebe samoga. Ta se ista riječ neprimjetno, ali posve sigurno oprostila od našega novog svijeta, našega svijeta interesa i prepustila ga njegovoj vlastitoj pohlepi i njegovoj vlastitoj tuzi. Ljepotu više ne ljubimo, nju više ne potičemo, pa čak to više ne čini ni religija.« I zaključuje: »Možemo biti sigurni da onaj tko se ruga imenu ljepote kao da je ona običan ukras malograđanske prošlosti, taj više ne može moliti, a uskoro ne će više moći ni ljubiti.« Dakle put ljepote vodi nas prema shvaćanju cjeline u fragmentu, Beskonačnoga u konačnom, Boga u povijesti čovječanstva. Simone Web je o tomu napisala sljedeće: »U svemu onomu što u nama izaziva čisti i istinski osjećaj lijepoga jest realno prisutan Bog. Gotovo da postoji neka vrsta utjelovljenja Boga u svijetu, a ljepota je znak toga utjelovljenja. Lijepo je iskustveni dokaz da je utjelovljenje moguće. Stoga je svaka umjetnost u svojoj biti religiozna.« Još snažnije to izriče Herman Hesse: »Umjetnost znači otkrivati Boga u svakoj stvari.« Oslanjajući se na riječi Pavla VI., sluga Božji Ivan Pavao II. ponovno je potvrdio želju Crkve za novim dijalogom i suradnjom s umjetnicima: »Crkva ima potrebu za umjetnošću kako bi prenijela poruku koju joj je povjerio Krist.« No odmah se upitao: »Ima li umjetnost potrebu za Crkvom?« Time je potaknuo i umjetnike da ponovno

pronađu u religioznom iskustvu, u kršćanskoj objavi i u velikom djelu koje je Biblija izvorište za novo i duboko nadahnuće.

Dragi umjetnici, bližeći se kraju, i ja bih vam želio uputiti srdačan, prijateljski i strastveni poziv, kao što je to učinio moj prethodnik. Vi ste čuvari ljepote. Zahvaljujući vašemu talentu, možete govoriti srcu čovječanstva, dodirivati pojedinačnu i društvenu senzibilnost, buditi snove i nadanje, proširivati obzorja spoznaje i čovjekova djelovanja. Budite zahvalni na darovima koje ste primili. Budite jako svjesni svoje velike odgovornosti u priopćavanju ljepote, u činjenici da govorite u ljepoti i po ljepoti! Budite i vi svojom umjetnošću navjestitelji i svjedoci nade za čovječanstvo! Nemojte se bojati suočavanja s prvim i posljednjim vrelom ljepote, ne bojte se dijaloga s vjericima i sa svima onima koji su poput vas hodočasnici u svijetu i u povijesti na putu prema beskonačnoj Ljepoti! Vjera ništa ne oduzima od vaše genijalnosti, od vaše umjetnosti. Naprotiv, vjera sve vaše sposobnosti uzdiže, hrani i hrabri da prijeđu prag i da zadivljenim i zanesenim očima motre krajnji i konačni cilj, sunce bez zalaza koje prosvjetljuje i uljepšava sadašnjost.

Sveti Augustin, zaljubljeni pojac ljepote, promišljajući konačno određenje čovjeka i gotovo doslovno komentirajući scenu Suda koju imate pred očima, napisao je sljedeće: »O, braćo, uživat ćemo viziju koju oči još nikada nisu motrile, uši nikada čule, a mašta ih nikad zamislila: to je vizija koja nadilazi sve zemaljske ljepote, ljepote zlata i srebra, šuma i polja, mora i nebesa, sunca i mjeseca, zvijezda i anđela. A razlog je ovaj: ta je ljepota izvor svake ljepote.« Svima vama, dragi umjetnici, želim da tu viziju nosite u svojim očima, u vašim rukama, u vašemu srcu, da vam ta vizija bude radost i da trajno nadahnjuje vaša lijepa djela. Dok vas srcem blagoslivljam, pozdravljam vas onim pozdravom kojim vas je pozdravio i Pavao VI.: Doviđenja!

Preveo dr. sc. Ivica Raguž

SAŽETAK

U rubrici *Prenosimo* donosimo govor pape Benedikta XVI. održan u Sikstinskoj kapeli 21. studenoga 2009. godine kardinalima i umjetnicima.

ABSTRACT

The column *We transmit* brings the speech of Pope Benedict XVI to the selected cardinals and artists, delivered in the Sistine Chapel on the 21st November 2009.

DAR PANA MESTROVIC I HRVATSKE TRG. KOMORE, DETROIT, MICH. U S A

KARDINAL
ALOJZIJE STEPINAC

★ S. V. 1898. + 10. II. 1960.

NADBISKUP ZAGREBAČKI

1957. - 1960.

S. LINA SLAVICA PLUKAVEC

GROB BL. ALOJZIJA STEPINCA, MEŠTROVIĆEV SPOMENIK KARDINALU I BLAŽENIKOV MUZEJ

Uvod

U Zagrebačkoj katedrali Uznesenja BDM na nebo postavljen je 1967. godine Meštrovićev spomenik zagrebačkom nadbiskupu kardinalu Alojziju Stepincu, koji predstavlja susret kardinala Stepinca s uskrslim Kristom u znaku križa. Spomenik je naručila Zagrebačka nadbiskupija i Uprava zagrebačke katedrale kao nadgrobni spomenik u teško doba Crkve u Hrvata, kad se blaženikovo ime nije smjelo niti spomenuti.

Ovim prikazom o 10. godišnjici blaženikove beatifikacije želimo prikazati hrabrost i jedinstvo zaslužnih ljudi u Hrvatskoj i američkih Hrvata oko izrade i postavljanja Stepinčeva lika, koji je do blaženikove svečane beatifikacije u Mariji Bistrici 1998. godine bio jedini kulturni lik njegovih

štovatelja u zagrebačkoj katedrali, koja je njegovim ukopom postala hodočasničko mjesto.

Povodom 10. obljetnice beatifikacije zagrebačkog nadbiskupa kardinala Alojzija Stepinca otvoren je 10.

Kardinal Alojzije Stepinac na odru u zagrebačkoj prvostolnici u noći između 12. i 13. veljače 1960.

studenog 2007. godine Muzej bl. Alojzija Stepinca, zauzimanjem zagrebačkog nadbiskupa kardinala Josipa Bozanića i njegovih suradnika te postulatora kauze za proglašenje svetim bl. Alojzija Stepinca mons. dr. Jurja Batelje, u prizemlju Nadbiskupskog dvora i kule Nebojan.

Uz novi postav blaženikove dokumentacije o životu i njegovom putu mučeništva hodočasnici redovito posjećuju i blaženikov grob te njegov mramorni lik u zagrebačkoj katedrali, koji je bio jedini vidljivi kulturni lik u teško doba komunizma gdje smo ga tada jedino mogli susresti. Mramorni spomenik, veličine je 246 × 128 cm, s natpisom na kameonom postolju (55 × 132): *DAR IVANA MEŠTROVIĆA I HRVATSKE TRG. KOMORE DETROIT, MICH. U.S.A. KARDINAL / ALOJZIJE STEPINAC / * 8. V. 1898. + 10. II. 1960.*

Naziv *Susret kardinala Alojzija Stepinca s Kristom* dao mu je sam umjetnik, koji je u njega ugradio svu simboliku svoga stvarnog, posljednjeg susreta s kardinalom A. Stepincem, 10. srpnja 1959. godine, te sve susrete Hrvata s blaženikom u njegovim patničkim danima života, kao i hodočašća Hrvata iz Domovine i inozemstva na njegov grob u zagrebačkoj katedrali.

Providnost Božja je htjela da se beatifikacija odvila baš u Marijinom Hrvatskom nacionalnom svetištu Mariji Bistrici, koje se bio toliko zauzeo urediti kao najljepše Marijino svetište, a u čemu su ga prekinuli moderni pogani i nametnuli mu dugogodišnji mučenički hod kroz njegov život i mučeničku smrt.

Isto tako ovdje spominjemo i susrete današnjih američkih Hrvata u zagrebačkoj katedrali, koji osim na blaženikovom grobu zastaju pred njegovim mramornim likom i radoznalo obnavljaju uspomene i saznanja oko tih izvanrednih zauzimanja, da se to umjetničko djelo izradilo i dopremilo u Hrvatsku u teško doba komunizma i neslobode kao njegov nadgrobni spomenik, dok je to hrvatskoj vjerničkoj javnosti ostalo sakriveno iz poznatih razloga. Sva saznanja o tom ostvarenju zabilježio je Meštrovićev najbliži suradnik Karlo Mirth¹ u *Hrvatskoj reviji*.

Štovateljski kult svetaca

Dokumenti II. vatikanskog sabora naglašavaju da je pravo štovanje svetaca u jakosti naše djelotvorne ljubavi kojom želimo nasljedovati nji-

¹ Karlo Mirth je izdavač poznatog biltena Croatia Press, koji redovito izlazi od 1960. godine; urednik je *Poljsko-hrvatskog rječnika i Poljsko-hrvatske veze*. Uređuje *Hrvatsku maticu iseljenika* u New Yorku, a bio je predsjednikom Hrvatske akademije Amerike (HAA), osnovana 1953. godine sa svrhom proučavanja Hrvatske literature, kulture i povijesti, sa sjedištem u New Yorku.

hove herojske primjere za pomoć u našem življenju, kao i za opće dobro Crkve. S njima zagovaramo Božju pomoć tako da nam pojačavaju veće štovanje prema Trojedinom Bogu. »Jer kad se Krist pojavi i kad bude slavno uskrsnuće od mrtvih, sjajnost će Božja rasvijetliti nebeski Grad i njegova će svjetiljka biti Janje.« (LG 51; Otkr 21, 24)

»Crkva već na zemlji ima znakove svetosti, iako nesavršene. Putujuća Crkva u svojim sakramentima i ustanovama, koje spadaju na ovo vrijeme, nosi prolazni lik ovoga vijeka i sama boravi među stvorovima koji uzdišu i trpe porođajne bolove sve dosad čekajući očitovanje sinova Božjih.« (LG 48, Rim 8, 19 – 22)

Svi, iako na različitom stupnju i na različiti način, sudjelujemo u istoj ljubavi prema Bogu i bližnjemu i pjevamo istu pjesmu slave našem Bogu. Zbog toga što su nebeski blaženici tješnje s Kristom sjedinjeni, oni jače utvrđuju cijelu Crkvu u svetosti, oplemenjuju štovanje koje ona ovdje na zemlji iskazuje Bogu i na mnogo načina pridonose njezinoj većoj duhovnoj izgradnji. Primljeni u domovinu i stojeći pred Gospodinom ne prestaju kod Oca za nas posredovati, prikazujući zasluge koje su stekli na zemlji po Kristu Isusu, jedinome posredniku između Boga i ljudi, služeći Gospodinu u svima i dajući u svom tijelu dopunu za ono što nedostaje Kristovim mukama za njegovo tijelo, koje je Crkva (Usp. LG 49.)

Jedan od uvjeta procesa beatifikacije je da se provede i općenitost štovanja budućeg blaženika i sveca. Kult štovanja se očituje vidljivim načinom i na uočljivom mjestu postavljanjem blaženikove, ugodnikove slike, kipa ili oltara.

U Vatikanu je 19. veljače 2008. godine Kongregacija za kauze svetaca i blaženih predstavila dokument *Sanctorum Mater – Majka svetaca*.

Spomenuti dokument izradila je Kongregacija za proglašenje blaženim i svetim na poticaj pape Benedikta XVI., a potpisao ga je pročelnik Kongregacije kardinal Jose Saraiva Martins. Dokument se odnosi više na proces beatifikacije, dok se proces za kanonizaciju odvija prema dosadašnjim obnovljenim mjerama. To znači da će proces za kanonizaciju bl. A. Stepinca ići dosadašnjim putem.

Tim povodom je 10. siječnja 2008. godine postulator kauze za proglašenje svetim bl. A. Stepinca mons. dr. Juraj Batelja upoznao s aktivnostima procesa kanonizacije tamošnje Hrvate i Papinski zavod *Germanicum*. Postulator je istaknuo Stepinčev sedmogodišnji boravak u Papinskom zavodu *Germanicum*, koji je bio obilježen radošću i sudjelovanjem u zajedničkom životu, a u koji je A. Stepinac došao s 27 godina, pa je kod poglavara i mlađih uživao poštovanje. Na odlasku Stepinca iz Zavoda, 1931. ondašnji rektor Zavoda je zapisao: »Svećenik izvanredno

dobra značaja, iskreno pobožan i vjeran u obdržavanju zavodske stege, vrlo marljiv u učenju.« Njegovi kolege su ga poštovali kao sveca. Drugi dio predavanja mons. J. Batelje o progonu Stepinca i njegovu mučeništvu pobudio je veliko zanimanje.

Grob kardinala Alojzija Stepinca

Grob kardinala Alojzija Stepinca, 21. lipnja 1970.

Nakon blaženog preminuća i ukopa zagrebačkog nadbiskupa i kardinala Alojzija Stepinca, njegov grob je postao hodočasničko mjesto, a katedrala je otada postala ispovjedaonicom hrvatskih vjernika te zrači posebnom toplinom i susretljivošću. Svakim danom, od jutra kad se crkva otvori, pa do večeri, kad se za-

tvori, neprestance hodočaste pojedinci i čitave grupe vjernika na njegov grob. Na grobu se mole, kite ga cvijećem i pale svijeće. Njegov grob je pun svježeg cvijeća tijekom cijele godine: u lipnju je ispunjen mirisavim bijelim ljiljanima, po čemu prepoznamo simboliku Stepinčeve najdraže pjesme *Ljiljane bijeli* u Marijinoj katedrali. Za Sve svete je grob ispunjen krizantemama. Oko groba ljudi u procesijama prolaze ili klečeći mole. »Bezbroj vjernika prolazi polaganim hodom u katedrali Marijina Uznesenja mimo glavnog oltara do grobnice krcate cvijećem. Tu je mladež, starci i bolesnici, časne sestre, svećenici i seljaci. Zaustave se, pokleknu, neki samo na nekoliko trenutaka, drugi cijeli sat i dulje i žarko se mole pred likom kardinala Alojzija Stepinca«, izvijestio je *New York Times*. Vjernici su spontano stavili u cvijeće Stepinčevu sliku, a zatim reljefni lik koji je izradila kiparica Mila Wood. Tako su blaženikove oči pogledima pratile svakoga kao da je živ i kao da je osluškiavao želje patničkih vjernika koji klečeći mole njegov zagovor dodirujući rukama, molitvenicima ili kronicama cvijeće, zapravo, obilje cvjetova, simbol hrvatske vjerničke nade. Iskreni štovatelji i promatrači su zaključili da ga je vjerni hrvatski

narod po svojemu kršćanskom osjećaju, *sensus fidelium*, već tada kanonizirao. Njegov nasljednik, nadbiskup Franjo Šeper je zapisao: »Prošla je godina dana od kako nema Kardinala među nama. Međutim čini se da njegovu prisutnost osjećamo još jače nego za njegova zemaljskog života. To je osobina svetaca.« Isto je tako biskup iz Speyera, dr. Isidor M. Emanuel izjavio: »S kardinalom Stepincem otišao je u vječnost jedan od najboljih ljudi našega stoljeća. Kad sam primio vijest o njegovoj smrti, došla mi je samo jedna misao: Umro je jedan svetac.« To je uzburinilo bezbožni diktatorski režim, koji se nadao da će branitelj vjernika, ljudskih prava i domovine Hrvatske brzo pasti u zaborav. Štoviše, pokušali su saslušanjima i prijetnjama preplašiti »crkvene funkcionere«. UDBA je nekoliko puta pozivala na saslušanje i kustosa katedrale², da izvidi je li te pobožnosti na grobu potječu od Uprave katedrale ili od NDS-a.

Odgovoreno im je da sa crkvene strane to ne potječe, a ni ne smije, jer kad bi se uredio proces za beatifikaciju pokojnika, onda bi se posebno morao dokazati propis *De non cultu*. Sve je to spontano od strane vjernika, koji dolaze sa svojim molitvama i zavjetima na grob. Na grobu su ostavljali zahvalnice za milosti dobivene na zagovor blagopokojnog kardinala. Kustos D. Hren ih je i uvjeravao da će se već za 50 godina sve najpozitivnije pisati o kardinalu usprkos osudi koju su mu mučitelji izrekli.

UDBA je ujedno tražila, da se skine u predvorju crkve natpis o kardinalovom grobu, koji je ondje stajao u nekoliko jezika. Skinula ga je UDBA sama, a ne Uprava katedrale.

Da je UDBA bila malo šireg pogleda, bila bi pročitala izjavu u švicarskom glasilu *Vaterland* prigodom treće godišnjice preminuća Kardinala A. Stepinca, 10. veljače 1963. godine: »Ne smije se zaboraviti, Stepinac je bio, a on to i ostaje ideja pravde, slobode i istine.«

Na rođendan i imendan blagopokojnog kardinala dolazi na misu uvijek mnogo vjernika, a tako i na njegov smrtni dan. Paljenje svijeća kod groba je prestalo prigodom obnove unutrašnjosti katedrale 1983. godine, a tada je postavljen Stepinčev životni program iz 1934. godine, napisan na metalnom postolju: *Ljubiti pravdu, a mrziti nepravdu. To je moje načelo, a u ljubavi Hrvatskoga naroda ne dam se od nikoga natkriliti.*

Posebno su se pozorno slušale propovijedi kardinala Franje Kuharića na misi zadušnici 10. veljače, u prepunoj katedrali, koji je istinu i povijesne činjenice znao uklopiti u prigodnu propovijed tako da ga nisu

² Kustos katedrale dr. Dragutin Hren, koji je to i zapisao: *Spomenica Zagrebačke katedrale*, Zagreb 1967. (Rukopis)

mogli hvatati u riječi, premda su neki bili zaduženi samo za takav način izvrtanja činjenica. Njegove propovijedi su se umnožavale i čitale kao posebna vrsta kateheze.

U Rimu je franjevac o. Aleksa Benigar 1970. objelodanio životopis zagrebačkog nadbiskupa kardinala Alojzija Stepinca. Povod tom životopisu bio je komemorativni govor pape Ivana XXIII. prigodom zadušnice koju je slavio u Rimu 13. veljače 1960. godine. O. A. Benigar bio je potaknut tim govorom u kojem je papa usred svjetskih zbivanja prikazao svetački i mučenički život bl. Alojzija Stepinca te je odlučio skupiti i objelodaniti sve tada dostupne dokumente i svjedočanstva o mučeničkom životu kardinala A. Stepinca.

Zagrebački nadbiskup kardinal Franjo Kuharić započeo je 1976. godine u tajnosti postupak beatifikacije. Postupak beatifikacije bio je povjeren prof. dr. Jurju Kolariću, s Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, koji je ispitivao svjedoke života i djelovanja Alojzija Stepinca. Svakoj ispitivanoj osobi bio je dostavljen upitnik s 358 pitanja, podijeljenih u 33 grupa. Svoje odgovore svjedoci su morali vlastoručno potpisati i pred voditeljem postupka dr. J. Kolarićem položiti prisegu da su govorili istinu. Voditelju kauze pomagali su dr. Stjepan Kožul, tajnik Nadbiskupije i dr. Stanislav Vitković, prefekt u Nadbiskupskome bogoslovnom sjemeništu u Zagrebu.

Proces je nastavljen kasnije, u vrijeme dolaska slobode i konačno dovršenjem biskupijskog dijela procesa svečanom sjednicom održanoj u zagrebačkoj katedrali 17. veljače 1994. godine te dovršenjem rimskog dijela procesa i njegovom svečanom beatifikacijom u Mariji Bistrici 3. listopada 1998. godine. Tadašnji papa Ivan Pavao II. planirao je svečanu beatifikaciju obaviti u Rimu i tako bl. Alojzija Stepinca postaviti za svijetli uzor čitavom svijetu, ali je želio ispuniti molbu hrvatskih biskupa da se to učini u Hrvatskoj.

Novi grob kardinala Alojzija Stepinca u zagrebačkoj katedrali

U vrijeme procesa i pripreme za beatifikaciju zagrebačkog nadbiskupa, mučenika kardinala Alojzija Stepinca, koji je bio započeo zagrebački nadbiskup kardinal Franjo Kuharić, kao što je već rečeno, u tajnosti, još 1976. godine obavljale su se diskretno sve potrebne pripreme. Tadašnji kustos katedrale, kanonik Antun Ivandija, bio se osobito zauzeo oko izrade nacrtu za novi grob, koji je zamišljao ostvariti i kao trajno umjetničko djelo. To nije bilo baš tako lako ujediniti, budući da je imao pred očima Stepinčev mučenički lik te njegovu zauzetost oko Božje proslave, a vlastitom poniznosti i jednostavnosti. Zato se odlučio da novi Stepinčev

Novi grob kardinala Alojzija Stepinca, po nacrtu kustosa Antuna Ivandije izradio akademski kipar Hrvoje Ljubić

grob poveže s Kristovim otkupiteljskim otajstvima, koje je tako vjerno slavio u zagrebačkoj katedrali. To je vidljivo i simbolično povezao s umjetničkim Božjim grobom iz Riznice zagrebačke katedrale, koji predstavlja svjetski raritet, a koristi se u obredima Isusova otkupiteljskog djela u Svetoj sedmici. Vanjština povijesnoga Božjeg groba u obliku sarkofaga umjetnički je izvezena prizorima Isusova križnog puta. Stepinčev novi grob zamišljen je poput ranokršćanskih sarkofaga, čije su vanjske stranice ukrašene događajima iz Stepinčeva zemaljskog života kao zagrebačkog nadbiskupa. Za umjetnički lik u cijelosti, rizničarka s. Lina Plukavec pripremila je ljubičastu misnicu, koja simbolizira Božjeg ugodnika kao priznavatelja u herojskim krepostima. To se je tijekom procesa temeljem dokumentiranih činjenica mijenjalo, pa je i u tome dolazilo i do izmjena liturgijskih boja koje označavaju i pojedine stupnjeve predanosti. Nakon što je već pripremljena čekala i bijela misnica, izvezena zlatovezom, pred samo uređenje novog groba sve su činjenice upućivale na Stepinčevo stvarno mučeništvo te je ubrojen u zbor mučenika, što simbolizira crvena boja misnice. Postulator kauze angažirao je ne samo organizatore procesa i stručnjake iz Rima, kao i stalne suradnice, sestre milosrdnice, već i kćeri Božje ljubavi te je s. Emilija Golčić sa suradnicama i sa s. Linom Plukavec, rizničarkom pripremila misnicu crvene, mučeničke boje.

Proces za beatifikaciju je bio ubrzan dolaskom slobode Crkvi u Hrvata, padom nečovječnog komunizma.

Sve je to rezultiralo i apostolskim pohodom pape Ivana Pavla II. Zagrebu prigodom 900. obljetnice Zagrebačke (nad)biskupije. Doga-

đaji su se razvijali sve većom brzinom, otkrivajući svu istinu o stvarnom mučeništvu zagrebačkog nadbiskupa kardinala Alojzija Stepinca. Na tome je posebno radio postulador kauze mons. dr. Juraj Batelja, koji je na najbolji način preuzeo i ugradio dotadašnje ostvarene kao i idejne zamisli tadašnjeg kustosa katedrale o novom grobu novog blaženika.

Novi grob, u obliku sarkofaga visine 2,22, dužine 2,82 i širine 1,08 m smješten je iza glavnog oltara. Po nacrtu kustosa A. Ivandije izradio ga je akad. kipar Hrvoje Ljubić od srebra, u kombinaciji s drugim metalima, na kojima su izvedeni najznačajniji događaji iz blaženikova života.

Srebrne ploče počivaju na mramornom postolju, koje su oblikovali Ante i Stipe Lucić te tvrtka »Ferbos« iz Zagreba, a koje se mogu po volji premještati na mramorno postolje ili pak zatvarati stakleni dio vitrine, u kojemu je smješten blaženikov umjetnički lik s biskupskom mitrom na glavi, obučenim u misnicu s umjetničkim zlatovezom na baršunu, crvene mučeničke boje. Ponad glave je postavljen i umjetnički izvezen biskupski grb, s geslom: »U Tebe se, Gospodine, uzdam«. Na pročelju sarkofaga, pri dnu, lako se može pročitati na srebrnom limu natpis:

Ovdje iščekuje uskrснуće tijela / Blaženi Alojzije Stepinac. Rođen 8. svibnja 1898. u Brezariću, kršten 9. svibnja 1898. u Krašiću, zaređen za svećenika 26. listopada 1930. u Rimu, posvećen za nadbiskupa koadjutora 24. lipnja 1934. u Zagrebu, Zagrebački nadbiskup od 7. prosinca 1937.

Osuđen zbog vjernosti Kristu i Crkvi 11. listopada 1946. na 16 godina zatvora s prisilnim radom. Zatočenik u Lepoglavi od 18. listopada 1946. do 5. prosinca 1951. kada je prebačen u sužanjstvo u Krašić. Imenovan Kardinalom 12. siječnja 1953.

Umro na glasu svetosti i mučeništva u Krašiću 10. veljače 1960. Postupak za proglašenje blaženim i svetim počeo u Rimu 4. prosinca 1980.

U središtu pročelja nalazi se posmrtna maska blaženika koju je izradila kiparica Mila Wood. Zabat pročelja ukrašen je grbovima. Posve na vrhu je grb s geslom pape Ivana Pavla II., koji ga je dva puta pohodio, i prvotni grob, kao i novi. Ispod njega u sredini nalazi se povijesni grb Dalmacije, Hrvatske i Slavonije te grb zagrebačkog nadbiskupa kardinala Franje Kuharića, a desno grb blaženika.

Na daljnjim srebrnim ploham, dobro odmjerenim, uprizoreni su događaji iz blaženikova života koji tvore cjelinu, a čvrstina sarkofaga smiruje gotički uzlet katedrale prema nebu.

Na južnoj krovnoj plohi prikazano je krašićko zatočeništvo u radosnom susretu s djecom koja su mu pružala veliku utjehu u izolaciji krašićkog zatočeništva. Do njega se nalazi kako je propovijedajući branio ljudska prava, pravdu, slobodu i mir te upozoravao moćnike ovoga

svijeta da prestanu činiti zlo, dok su tadašnji svjetski mudraci mudro šutjeli.

Na donjoj velikoj srebrnoj plohi uprizoren je događaj krunidbe kipa Majke Božje Bistričke s Djetetom Isusom, 7. srpnja 1935. godine. Dragocene krune, za koje je nacrtu izradila s. Angelina Široki, milosrdnica, po želji zagrebačkog nadbiskupa Antuna Bauera, nadbiskupa koadjutora, A. Stepinca i bistričkog župnika Matije Seigerschmieda, prema krunama kakve su nosili hrvatski kraljevi u 10. stoljeću, dar su čitavoga hrvatskog naroda. Kip Majke Božje Bistričke okrunio je nadbiskup A. Bauer, a kip Isusa u Marijinom naručju nadbiskup koadjutor A. Stepinac, i ne sluteći tada da će i on zadobiti krunu mučeništva. On je tada održao i prigodnu propovijed, koja je ohrabrila sve hrvatske vjernike, jer su se tada nalazili u velikim teškoćama od tadašnjeg režima i njihovih žandara, kao i svećenici koji su bili ubijani po župnim dvorovima ili sakristijama.

Propovijed je završio posvetnim riječima i daljnjoj zaštiti Trojedinog Boga i Majke Božje Bistričke, a u svemu ih je objedinila himna *Lijepa naša*.

Na istočnom pročelju prikazan je događaj kada je zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac 18. rujna 1938. godine posvetio spomen-crkvu u Biskupiji, kod Knina, koju je na temeljima katedrale posvećene BDM koju je dao sagraditi kralj Zvonimir hrvatskim biskupima, a obnovio čitav hrvatski narod po nacrtima kipara Ivana Meštrovića. Zato je i u obredima sudjelovao čitav hrvatski episkopat, a euharistiju je predvodio na starohrvatskom jeziku hvarski biskup mons. Miho Pušić.

Na krovnom zabatu prikazan je bl. Alojzije Stepinac pred I. postajom Križnog puta u Mariji Bistrici, 7. srpnja 1940. godine, koji je tada dao izrađivati u kararskom mramoru. Lik Krista na mramornim postajama isklesan je, po Stepinčevoj želji, prema otisku negativa na Torinskom platnu.

Na lijevome krovnom reljefu prikazan je montirani proces u Zagrebu od 30. rujna do 11. listopada 1946. godine, nakon kojeg se nikad više živ nije vratio u zagrebačku katedralu.

Dva dana nakon osude na tome montiranom procesu posvjedočio je predsjednik američkih Židova Louis Breiner: »Kardinal A. Stepinac bio je vjerni prijatelj Židova i prosvjedovao je protiv kleveta. Te svoje osjećaje nije skrivao ni za vrijeme okrutnih Hitlerovih progona. On je bio jedan od rijetkih ljudi u Europi koji su tada nastupili protiv nacističke tiranije, i to u svakom trenutku kad je to bilo najopasnije.«

Donji srebrni reljef prikazuje blaženi dan preminuća u Krašiću, 10. veljače 1960. godine. Taj reljef može nam pojasniti izjavu čikaškog

kardinala Samuela Stritcha: »Prošao je Veliki petak i došao Uskrs. Tako će se isto dogoditi da će od Boga određeno vrijeme proći i dani tiranije i progonstva. I Hrvatska će dočekati svoj Uskrs. I kada to vrijeme dođe, mi ćemo bolje razumjeti veličinu i čudo Krista na križu na Veliki petak kad ga budemo promatrali u svjetlu Uskrsa.«

Veliki petak za Hrvatsku bila je i srpska agresija na Hrvatsku 1991. – 1995. godine. Kardinal, tada Sluga Božji, zagovarao je Hrvatsku u nebu i Bog nas je oslobodio od zla. Hrvatski branitelji su to isto prepoznali, pa su nakon velike pobjede u akciji »Bljesak« 7. svibnja 1995. godine u 14 sati spontano ispunili zagrebačku katedralu i molitvama i pjesmama kod Stepinčeva groba zahvalili Bogu i Majci Božjoj za pobjedu, tugujući za onima koji su tada položili svoje živote u obrani domovine.

Meštrovićev spomenik kardinalu Stepincu

Ivan Meštrović

Prvotna ideja o izradi Stepinčeva nadgrobnog spomenika potekla je od Zagrebačke nadbiskupije, u zajedništvu s velikom gestom Ivana Meštrovića, koji je po svojem zadnjem dolasku u Hrvatsku, 10. srpnja 1959. godine, sedam mjeseci prije blaženikove smrti, posjetio bolesnoga zagrebačkog nadbiskupa kardinala Alojzija Stepinca u njegovom zatočeništvu u Krašiću. Susret, koji je trajao oko pet sati, ostao je duboko upečatljiv u Meštrovićevom prikazu na umjetničkom reljefu, pod nazivom *Susret bl. Alojzija Stepinca s Kristom u zagrebačkoj katedrali*. To je bio i jedini kulturni lik do svečane beatifikacije 1998. godine.

U njemu su prikazani svi Meštrovićevi susreti s kardinalom A. Stepincem. U njemu je Meštrović prikazao Stepinčevu suživljenost s Isusom Kristom i veliku vjeru u Božju pobjedu. Ta velika vjera odrazila se u nepokolebivom značaju i osobnosti koja se može prepoznati u krepostima poniznosti, pravednosti, mudrosti, dobroti, blagosti, pobožnosti, čovjekoljublju i domoljublju.

Kardinal A. Stepinac prikazan je na umjetničkom mramornom reljefu u stvarno proživljenom susretu, kao živi molitelj klečeći na koljenima, sklopljenih ruku, pouzdavajući se u Božju pomoć, u pomoć živog Krista u znaku križa, koji čini Kristov uspravni lik, s rukama ispruženih u stavu tješiteljske Kristove uloge.

Rajmund Kupareo vidi u Meštrovićevom spomeniku zanimljive tehničke i simboličke aspekte. Figure su postavljene u »zlatnom odnosu« prema formatu reljefa: likovi Krista i klečećeg Stepinca nalaze se

na »zlatnoj liniji«, koja dijeli reljef u veći i manji odsječak, harmonijski položaj, koji teži ispravnom odnosu dviju figura i formata reljefa. Ako se gornji dio reljefa podijeli »zlatnim rezom«, opazit ćemo da »zlatna crta« prolazi licem figure, koja kleči i preko Kristovih ruku. One se šire u znaku suosjećanja i zaštite.

Format reljefa je veoma visok pravokutnik. Ta mjera po sebi stvara problem umjetniku. Nameću se dva tumačenja: ili se je produženjem formata željelo dati osobama smisao veće produhovljenosti, jer osobe zbog kontrasta s formatom izgledaju produženije i istančanije, ili bi to bilo zbog fizičkog prostora koji bi reljef mogao zauzeti. Umjetnik je izmijenio proporcije gornjeg dijela figura u usporedbi s donjim dijelom. Ta činjenica bi se mogla protumačiti kao nakana da se postigne optička ravnoteža između figura i sredine, suprotstavljajući dužinu formata s figurama.

Drugi razlog bio bi u skladu s optičkim ekvilibrijem. To se nameće analizom pravca kada se prvi puta promatra slika. Pogled teži gornjem dijelu formata, od lakta figure koja kleči, prema gore, dok donja zona ne privlači pogled promatrača, koji je gleda jedino u svjesnoj nakani da pogledom obujmi čitavu sliku. Osvjetljenje koje je kipar dao reljefu, naglašuje još više taj pravac.

Ta se disproporcija figura opaža također i u rukama, koje i u Krista i u nadbiskupa Stepinca dopiru mnogo niže ispod koljena, napose u Stepinca, gdje se već lakat nalazi mnogo niže od pojasa. Ruke su u obim figurama dosta velike.

Pogled promatrača upravljen je najprije na figuru koja kleči. Kako bi se zatim uspravio na Kristov lik, na Kristovo lice. Pogled se tu ne zaustavlja, već se ponovno vraća Stepincu i nesvjesno upotpunjuje trokut. Sve je to zahtjev dobre kompozicije ili protuteže jednog elementa s drugim. Te anatomske »pogreške« služe autoru da lakše odijeli gornji, »produhovljeni« dio od onog donjeg, »zemaljskog«.

Djelo sadrži krasne ekspresivne efekte: vrstu očinstva, koje u isti mah usmjeruje k ujedinjenju lika Krista sa Stepinčevim likom. Autor uspijeva sjединiti te dvije figure pomoću uzajamnog pogleda, koji odražava unutrašnji mir. Nema tu ni radosti, ni smijeha, ni suza koje bi se čvrsto odrazile na licima. Postoji duhovni sporazum između dviju figura. Dovoljna mu je snaga jednog pogleda.³

Taj lik je uz Stepinčev grob, uvijek svježim cvijećem okićen i gorućim svijećama okružen, bio i jedini kulturni lik u sve vrijeme kada se nije

³ Rajmund Kupareo, u: *Stepinac mu je ime, II*. Priredio Vinko Nikolić. Zagreb 1991., str. 362 – 363.

smjelo spomenuti niti njegovo ime, a o kojemu su i danas manje poznati podaci vjernicima i umjetnicima u Hrvatskoj. Za američke Hrvate sve te podatke pobrinuo se objaviti Karlo Mirth u *Hrvatskoj reviji*.⁴

Prikaz ostvarenja Meštrovićeva spomenika kardinalu Stepincu

Hrvatskog kipara Ivana Meštrovića (1883. – 1962.) nije mimoišlo iseljeničko životno iskustvo, pa je u poslijeratnim događajima dospio na obale SAD-a.

Tijekom I. svjetskog rata u Parizu je upoznao američku kiparicu Malvinu Hoffman, koja ga je preporučila Sveučilištu Syracuse, gdje je 1946. godine prihvatio mjesto profesora kiparstva. Predavao je također na Sveučilištu »Notre Dame«.

Poznati kipar August Rodin nazvao je Ivana Meštrovića pravim ču- dom među kiparima svog vremena. Bio je prvi živući kipar u povijesti njujorškoga Gradskog muzeja umjetnosti, kojemu je ta ustanova odala veliko priznanje.

Ivana Meštrovića su nazivali »domoljubnim kiparom«. Njegova je životna filozofija bila u tumačenju nacionalne vrijednosti, koja u rukama kreativnog stvaranja postaje instrument slobode i ključ za međusobno razumijevanje.

Ivan Meštrović je godine 1954. dobio američko državljanstvo. U duhu svih američkih useljenika, američki Hrvati i njihovi potomci obogatili su baštinu SAD-a i izgradili most razumijevanja između stare i nove domovine te postali pravi veleposlanici Hrvatske.

Svoj zadnji posjet rodnoj grudi Meštrović je namijenio posjetu zagrebačkom nadbiskupu kardinalu Alojziju Stepincu u njegovom zatočeništvu u Krašiću, 10. srpnja 1959. godine. Nenadani i dramatski susret od oko pet sati odjeknuo je u čitavom svijetu i na sve je ostavio snažan dojam. Hrvatski tisak u iseljeništvu je taj uzbudljivi susret opširno popratio i istaknuo dugogodišnje veze I. Meštrovića s nadbiskupom A. Stepincem. Osvrnuli su se na komunistički režim, koji je nepravедno osudio bl. Alojzija Stepinca. I. Meštrović se u to vrijeme sustavno i trajno zauzimaо u Americi da mu pomogne. Sedam mjeseci nakon njihova susreta u Krašiću, Meštrovića je ražalostila i duboko potresla vijest o preminuću kardinala Alojzija Stepinca. On je izjavio: »Nadbiskup Alojzije Stepinac živio je svetačkim životom i preminuo je kao praved-

⁴ Karlo Mirth, »Meštrovićev spomenik kardinalu Alojziju Stepincu u Zagrebačkoj katedrali«, u: *Hrvatska revija*, 33(1983)4, str. 688 – 696. Dr. Miho Demović primjećuje da je trebalo taj kulturni lik blaženika uvrstiti u sve velike događaje koje smo dosada radosno proživljavali, a što je, nažalost, malo promaklo.

nik – mučeničkom smrću. Njegov slavni grob obilaziti će sve buduće generacije i klanjati se njegovom duhu i hrabrosti... Njegova će smrt kod njegovih mučitelja izazvati jezu kad osjete da im je on opasniji protivnik iz groba negoli je bio iz njihove tamnice. Neće ih progoniti Stepinac koji je dnevno za njih molio, nego će ih progoniti njihova savjest za njemu učinjenu nepravdu i za posljedice koje grijehu slijede.« K. Mirth i I. Meštrović su telefonski razgovarali, a I. Meštrović je priopćio K. Mirthu da se toga trenutka nalazio u svom atelijeru u South Bendu. Nadodao je da će poslati brzojave⁵ zagrebačkom nadbiskupu s pravom nasljedstva Franji Šeperu i krašičkom župniku Josipu Vranekoviću putem Hrvatske akademije u Americi. U sažalnici nadbiskupu F. Šeperu piše: »Njegov će grob vjernici Kristova nauka i cijeli hrvatski narod čuvati kao amanet njegova i svojeg vjerovanja.« Krašičkom župniku, J. Vranekoviću, poslao je sljedeću sažalnicu: »Njegova Hrvatska čuvat će njegov grob kao prebivalište svog najvećeg sina u ljubavi i trajnoj vjernosti.«

Ta tvrdnja sadržana je i u pismenim zapažanjima s groba kardinala iz 2001. godine: »Utješna je zbilja da Hrvatski narod koji ima brojne svece, blaženike i sluge Božje, najviše časti bl. Alojzija Stepinca. Njegov grob je veliko hodočasničko mjesto.«

K. Mirth je napisao članak za *Našu Nadu*, glasilo Hrvatske katoličke zajednice te članak za *Hrvatsku reviju: Stepinac – simbol hrvatske neslomljivosti*.⁶

Dva tjedna nakon Stepinčeve smrti K. Mirth je primio putem prijatelja poruku iz Zagreba, »iz krugova bliskih Kaptolu«, u kojoj se izražava želja da bi bilo poželjno da I. Meštrović izradi nadgrobni spomenik kardinalu A. Stepincu u zagrebačkoj katedrali.

K. Mirth je o toj poruci i želji Kaptola pismeno obavijestio I. Meštrovića, 29. veljače 1960. godine. U istom pismu potvrdio je primitak kopije Meštrovićevih brzojava nadbiskupu F. Šeperu i župniku J. Vranekoviću te još neke potvrde i obavijesti u svezi s kardinalom A. Stepincem.

Pisma su iz Zagreba i dalje stizala, dakako, vrlo oprezno »adresirana« i »potpisivana«, ali s jasnom porukom da se I. Meštrović što prije upozna sa željom zauzetih Stepinčevih štovatelja da se izradi nadgrobni spomenik.

⁵ Tekst Meštrovićevih brzojava nadbiskupu F. Šeperu i krašičkom župniku J. Vranekoviću objavljeni su bili u američkim novinama te u glasilu *Naša Nada*. V. Stanković, tajnik nadbiskupa F. Šepera, poslao ih je uredništvu *Hrvatskog glasa*, koje ih je također objavilo u posljednjem broju glasila.

⁶ K. Mirth, *Stepinac – simbol Hrvatske neslomljivosti: Hrvatska revija*, 10(1960)1(37).

Pismena poruka pozivala se na »posljednji susret u Krašiću i spontani zagrljaj najvećeg hrvatskog kipara I. Meštrovića s pokojnim kardinalom A. Stepincem. Susret je bio tako iskreno topao i ujedno tako pun dubokog poštovanja da je na velikog umjetnika sigurno morala silno djelovati vijest o smrti našeg Nadpastira.

Asketski Kardinalov lik s toga susreta neminovno se duboko usjekao u dušu religioznog umjetnika i nesumnjivo stvara viziju i izaziva nužnu potrebu da ovjekovječi taj lik i da oblikuje reljef ili kip za nadgrobni spomenik. Znamo da već postoji jedna Stepinčeva bista iz Meštrovićeve ruke, ali nadgrobni spomenik iziskuje veći i jači izražaj.«⁷

U nastavku pisma izražavaju se vrline Stepinčeva lika: neizmjerana strpljivost, kršćansko praštanje, najdublja meditacija, kao i neki drugi elementi o kojima bi se trebalo voditi računa u tehničkoj izvedbi i kompoziciji spomenika. Takav velebni reljef ili kip Bogom nadahnutog umjetnika zamišljaju postaviti u zagrebačkoj katedrali, a o mjestu smještaja se još dogovaralo. Ujedno se predložilo da se spomenik izradi u bronci. To je bio plan s velikom vjerom i u čvrstoj nadi, kakvu je imao sam kardinal Stepinac, jer je uz tadašnji komunistički režim i sva njihova podmetanja bilo takvo nešto gotovo nemoguće ostvariti.

Zato je zagrebački kaptol u suglasnosti s nadbiskupom F. Šeperom predložio da se to ostvari kao »dar katolika Hrvata u Americi«, a oni su i u boljoj materijalnoj mogućnosti da uredi grob Božjeg sluga kardinala A. Stepinca. Uz navedene zamisli nisu propustili poslati i »idejne projekte« za izradu spomenika kao što su nacrti s mjerama zamišljenog spomenika i mjesta smještaja i fotografije, izvješće o posljednja tri dana života kardinala Stepinca od krašićkog župnika J. Vranekovića⁸ te kardinalov grb s geslom. Ti prilozi dospjeli su u ruke Meštroviću početkom svibnja 1960. godine.

I. Meštrović je na to odgovorio K. Mirthu, 20. ožujka 1960. godine, izražavajući veliko razumijevanje za to što ideja nije mogla poteći direktno od zagrebačkog nadbiskupa F. Šepera s obzirom na okolnosti u kojima se nalazi Katolička Crkva u Hrvatskoj, jer mu se nije mogao obratiti niti nakon telegrama koji mu je poslao povodom Stepinčeve smrti, u kojem je izrazio nadu da će i nadbiskup F. Šeper i hrvatsko svećenstvo slijediti Stepinčev primjer, jer su dotični telegram hrvatske vlasti

⁷ K. Mirth primio je datirano pismo iz Zagreba, 24. veljače 1960. godine, s tzv. oznakom prepoznavanja identiteta i kao i svojevrsnu potvrdu o odobrenju zagrebačkog kaptola za taj pothvat.

⁸ Vranekovićev izvještaj poslan je kasnije i objavljen je u *Croatia Pressu*.

cenzurirale. I. Meštrović je naglasio da je unatoč velikog posla spreman izraditi spomenik kardinalu A. Stepincu za zagrebačku katedralu koji bi odgovarao njegovoj skromnosti i odlučnosti u vjerskom i narodnom duhu i stavu. Naglasio je da će model izraditi besplatno, ali za troškove za odljev u bronci, prijevoz u Hrvatsku i postavljanje spomenika u zagrebačkoj katedrali povjerava velikodušnosti američkih Hrvata, »jer oni kod kuće nemaju ništa«. Također je upozorio da se sve mora odvijati na dostojanstven i posve diskretan način, u gotovo posvemašnoj tajnosti. Zato sve treba dogovoriti s nekolicinom ozbiljnih Hrvata, pa tek kada stvar bude ostvarljiva, onda se može i tiskom objelodaniti, tako da to postane svehrvatska akcija i djelo.

Akcija ne treba dobiti propangadistički ton, jer sam čin govori za sebe. Tako ne bi dolazilo do nepotrebnih sukoba, upozorio je I. Meštrović.

K. Mirth je o svemu tome s Meštrovićem dogovarao pismeno. No na Veliku subotu 16. travnja 1960. godine I. Meštrović je došao u New York, gdje je bila njegova obitelj, supruga Olga, sin Mate i snaha Jane. Tu su razgovarali o kardinalu A. Stepincu i njegovim posljednjim danima života, zatim o položaju Katoličke Crkve u Hrvatskoj te o općim narodnim problemima.

I. Meštrović ih je sve upoznao s dojmovima s posljednjeg posjeta Hrvatskoj te ih je nadopunjavao novim pojedinostima. No najveća briga mu je bila delikatno ostvarenje Stepinčeva spomenika za zagrebačku katedralu. Još se uvijek čekalo na najavljene nacрте iz Zagreba. Meštrović je dotada oblikovao tri Stepinčeva lika i naglasio da on može napamet izraditi živi Stepinčev lik i za zagrebačku katedralu, jer da ima jasnu ideju i vlastiti idejni predložak te da to za njega nije problem.

Međutim nije bilo jednostavno pitanje kako pronaći sredstva da se model prenese u permanentni materijal, zatim kako i na koji način transportirati spomenik u Zagreb i da se ne dođe u sukob s tadašnjim komunističkim vlastima.

To je trebalo sve urediti bez javnih promocija, a važno je bilo zamišljeno ostvariti, a djelo će govoriti samo za sebe, ponavljao je I. Meštrović.

U lipnju 1960. godine u New Yorku je na američkoj TV mreži bio objavljen program pod naslovom *Studija o životu, radu i ideologiji Ivana Meštrovića, religioznog kipara*. Kao gost sudjelovao je umjetnički kritičar Frank Getline. U emisiji je prikazan Meštrovićev rad s njegovim djelima. U isto vrijeme se njegov sin M. Meštrović nalazio u Zagrebu nastojeći dogovoriti s nadbiskupom F. Šeperom ostvarenje projekta. Nadbiskup F.

Šeper bio je trenutno u bolnici, a M. Meštrovića je primio ravnatelj NDS-a kanonik Dragutin Hren, koji mu je potvrdio da je spomenuta akcija primljena s odobrenjem, ali samo kao nadgrobni spomenik. Na povratku iz Zagreba M. Meštrović je donio dvije kaptolske sugestije: jednu za Stepinčev spomenik i drugu za spomenik ili reljef hrvatskim mučenicima. U međuvremenu je 14. srpnja 1960. stiglo pismo iz Zagreba u svezi sa spomenikom u kojem Kaptol obavještava da se čeka suglasnost i odluka o lokaciji spomenika u zagrebačkoj katedrali jer je plan nešto izmijenjen s obzirom na pojačana hodočašća na Stepinčev grob, kao i zahtjev vjernika i cijelog svijeta da se započne s procesom beatifikacije.

U međuvremenu su sudionici projekta bili upoznati s propisima da se lijes ne smije dirati ni premještati, što bi se tijekom procesa postavljanja spomenika moralo činiti, a što je jedan od uvjeta procesa beatifikacije.

Na slavlju Meštrovićeve 77. rođendana u South Bendu članovi *Croatian Board of Trade*⁹ upriličili su proslavu s banketom, na kojem je njen predsjednik John Prepolec predao umjetniku posebnu spomen-plaketu u znak poštovanja, a stigla je i rođendanska brzajavna čestitka predsjednika SAD-a Dwighta D. Eisenhowera. Pojedini članovi *Croatian Boarda* održavali su više godina veze s I. Meštrovićem. Meštrović je bio dirnut takvom pažnjom pa je na čestitke i pozdrave sastavio kratki govor, koji im je pročitao njegov sin Mate.

Razgledavajući radove u umjetnikovom atelijeru, članovi *Croatian Boarda* zapazili su i plaster *Susret kardinala Stepinca s Kristom* za zagrebačku katedralu, a Meštrović im je iznio političke i ekonomske probleme kako da se spomen-ploča izradi i preveze u Zagreb. Čuvši to, članovi *Croatian Boarda* obećali su sve učiniti da se to provede u djelo.

Početak listopada 1960. godine I. Meštrovića je udarila kap. Posljedice su bile djelomična uzetost i poteškoće kod govora i vida. Za kratko vrijeme gotovo je čudesno ozdravio. Još je toliko toga imao dovršiti, ali je sve više slabio.

U to vrijeme je iz Hrvatske stigla vijest o smrti njegova sina Tvrtka, što on nije mogao preboljeti. U isto vrijeme u Argentini su se tiskale njegove *Uspomene na političke ljude i događaje*. U takvim okolnostima te s političkom situacijom u tadašnjoj Jugoslaviji nije se moglo ništa

⁹ *The Croatian Board of Trade* je organizacija utemeljena u Detroitu 1954. godine sa svrhom da očuva američki način vladavine i kulturno unaprijedi Hrvatski narod u SAD-u. Članovi su bili poslovni ljudi koji su posebice pridonijeli razvitku ustanove. Prvih godina bio je predsjednik Herman J. Drazick, vlasnik »Northeastern Tool & Die Corporation«. Službeno glasilo bilo je *The Courier*, buletin na engleskom jeziku, koji su uređivali Ivan Galentić i John Prepolec.

raditi oko Stepinčeva spomenika. Nakon Meštrovićeve smrti, u siječnju 1962. godine njegova udovica Olga razgovarala je s Johnom Prepolcem o Stepinčevu nadgrobnom spomeniku, a on je obećao da će *Croatian Board* preuzeti svu brigu na sebe.

Croatian Board je ugovorio rad oko dovršenja Stepinčeva spomenika s hrvatskim kiparom Josipom Turkaljom¹⁰, jednim od Meštrovićevih učenika u SAD-u. J. Turkalj je odlučio Meštrovićev model isklesati u mramornoj ploči i dovršio ga je 1962. godine. Mramorna spomen-ploča prevezena je u Detroit, gdje je bila uskladištena u klesarskoj radionici »Mathos and Sons Company«.

J. Prepolec je sljedećih godina više puta putovao u Washington i tražio intervenciju *State Departmenta*. Dva puta je putovao u Zagreb i razgovarao s nadbiskupom kardinalom Franjom Šeperom koji mu je rekao da se na realizaciji projekta ne može ništa učiniti.

Josip Turkalj

Kad se padom A. Rankovića jugoslavenska politička situacija ponešto promijenila, J. Prepolec je početkom 1967. godine telefonski nazvao supruga operne pjevačice Zinke Miladinov te partizanskog generala i jugoslavenskog diplomata Ljubu Ilića. J. Prepolec ga je upoznao 1961. godine, kada je *Croatian Board* organizirao koncert Z. Miladinov u Detroitu. J. Prepolec je rekao

¹⁰ Josip Turkalj rođen je 1924. godine u Rakovici. Školovao se na Likovnoj akademiji u Zagrebu, zatim na Umjetničkoj akademiji u Rimu. Godine 1957. I. Meštrović mu je ponudio mjesto asistenta na Sveučilištu »Notre Dame« u SAD-u. On je 1960. godine izradio plaketu kardinala A. Stepinca. Nakon Meštrovićeve smrti 1962. godine prihvatio je njegovo profesorsko mjesto i studente je poučavao u kiparstvu. J. Turkalj se preselio godine 1965. u Cleveland, gdje je živio sa suprugom i šestoricom sinova, kojima je ulio ljubav prema staroj domovini. U Clevelandu je bio profesor na Akademiji Glimore. U Gliptoteci u Zagrebu održana je 2003. godine njegova retrospektivna izložba, čiji su se radovi savršeno uklopili u tadašnju kulturnu klimu. Među njima se isticao motiv majke s djetetom, za koju je nadahnuće pronašao u radovima svoga učitelja I. Meštrovića. Bio je veliki rodoljub i mecena kulturnih institucija i hrvatskih udruga u domovini i iseljeništvu. Preminuo je u Clevelandu (Ohio, SAD), 3. srpnja 2007. godine.

Lj. Iliću da je proteklih pet godina iscrpio sve mogućnosti i strpljivost da riješi pitanje prijevoza Stepinčeva spomenika u Zagreb i nastavio da ako se ništa ne poduzme da će sazvati konferenciju za novinare i izložiti cijeli problem i reći da je sramota da se Tito boji mrtvog Stepinca, mrtvog Meštrovića i mrtvog Krista.

Nakon dva tjedna Lj. Ilić je nazvao J. Prepolca i priopćio mu da je dana dozvola za prijevoz Stepinčeva spomenika. Prije njegova prijevoza J. Prepolac je dao uklesati natpis na podnožju ploče: DAR IVANA MEŠTROVIĆA I HRVATSKE TRG. KOMORE DETROIT, MICH. U.S.A.

Detroit Free Press je člankom *Cardinal's Grave Cover O.K' D by Reds* od 22. svibnja 1967. godine prvi objavio vijest o prijevozu nadgrobnog spomenika u Hrvatsku.

Fotokopiju toga članka objelodanila je *Naša Nada*.¹¹ Članak je donio uz Stepinčev spomenik i fotografiju J. Prepolca, s obrazloženjem da se je promijenilo službeno stajalište jugoslavenske vlasti i nakon višegodišnjeg odbijanja konačno su dopustili da se Stepinčev spomenik preveze u Zagreb. U članku su se osvrnuli na Stepinčevo suđenje i njegovu smrt s konstatacijom: »Političke intrige oko kardinalova nadgrobnog spomenika odražuju gorčinu previranja koje ga je fizički uništilo, ali mu nikad nije razbilo njegov duh«.

U spomenutom članku se spominju zauzimanja J. Prepolca, predsjednika *Croatian Boarda*, kod *State Departmenta* i jugoslavenskog poslanstva. Naglašava se da oni nisu htjeli niti razgovarati o Stepinčevu nadgrobnom spomeniku, jer je to bilo previše delikatno pitanje.

Detroit News od 6. kolovoza 1967. godine donio je zanimljiv članak pod naslovom *Cardinal's Grave Memorialized by Area Croatians* od Mike Brojana, koji kaže da će na radost 25 000 Hrvata koji žive na širem području Detroita parobrod »Vareš« sutradan napustiti Detroit i prevesti nadrobni Stepinčev spomenik u Rijeku.

M. Brogan je dao prikaz toga događaja i rekao da sve do mjeseca travnja 1967. godine *Croatian Board* nije bio siguran da će mramorni spomenik kardinala A. Stepinca, koji je 1960. godine započeo kipar I. Meštrović, a završio njegov učenik J. Turkalj, ikada stići u Zagreb. Autor u članku zaključuje: »Ali ove godine političke okolnosti su se poboljšale do te mjere da je predsjednik *Croatian Boarda*, J. Prepolec, dobio dozvolu da se mramorni spomenik, težak preko 4.000 funti, premjesti iz Matosh and Sons Stone Co. u Melvindale-u gdje je bio uskladišten

¹¹ *Naša Nada*, glasilo Hrvatske katoličke zajednice, br. 28, od 26. srpnja 1967.

od 1962. godine i u petak upakira za transport. Znao je Zagreb je 1849. godine poslao Detroitu¹² 10.000 dolara za gradnju katoličkih škola, sada konačno Hrvati Detroita vraćaju Zagrebu«, rekao je J. Prepolec.

U Zagrebu su Meštrovićev spomenik postavili u zagrebačku katedralu ponosno i dostojanstveno. S istim ponosom i dostojanstvom i danas se zaustavljaju Stepinčevi štovatelji povezujući ne samo sve Hrvate širom svijeta već ukazujući cijelom svijetu svijetli lik hrvatskog mučenika bl. Alojzija Stepinca.

Spomen-zbirka iz ostavštine bl. Alojzija Stepinca

U tijeku priprema procesa beatifikacije kardinala Alojzija Stepinca, u vrijeme zagrebačkog nadbiskupa kardinala Franje Kuharića, a inicijativom i darom mons. Jurja Jezerinca, tadašnjega pomoćnog zagrebačkog biskupa i njegovih velikodušnih dobročinitelja, kao i zauzimanjem postulatora za proglašenje blaženim kardinala A. Stepinca, dr. Jurja Batelje u prizemlju istočnog krila Nadbiskupskog dvora otvorena je 7. veljače 1995. godine Spomen-zbirka iz ostavštine kardinala A. Stepinca.

Sam prostor u blizini Stepinčeva groba, iako malen, bio je posvećen prepoznavanju kardinalovih tjelesnih ostataka, čiji su rezultati potvrdili njegovo mučeništvo i neizmjernu patnju za njegova zemaljskog života. Za uređenje prostora svojim stručnim savjetima bili su na usluzi Mario Braun, mr. sc. Miljenko Pandžić i Bernarda Rundek Franić. Brižno sačuvanu dokumentaciju i građu iz Stepinčeva života prezentirale su kronološkim redom dr. Đurđica Cvitanović (1924. – 2009.) i dr. Mirjana Repanić Braun.

Tadašnji kustos katedralne Riznice mons. Antun Ivandija i rizničarka s. Lina Plukavec pripremali su se izložiti i dragocjenosti iz Riznice zagrebačke katedrale, među kojima se nalazila kardinalska odora kardinala A. Stepinca, dar američkih Hrvata, koju on nije nikada odjenuo budući da nije mogao putovati u Rim, jer se ne bi mogao više vratiti. Iz Rima je bila dopremljena tek 1983. godine, prigodom primanja u Kardinalski zbor zagrebačkog nadbiskupa Franje Kuharića i zauzimanjem mons. V. Stankovića pohranjena je u Riznicu zagrebačke katedrale.

Osim predmeta i dokumenata koji se odnose na Stepinčev zavičaj

---

¹² Hrvati su privučeni u Detroit mogućnošću zaposlenja u jakoj automobilskoj industriji. Osim drugih ustanova željeli su imati i svoju župnu zajednicu. To im se ostvarilo 1923. godine dolaskom hrvatskog svećenika Oskara Šusteka. Tako su uredili i vlastitu župsku crkvu sv. Jeronima. Kako se stanovništvo i kasnije doseljavalo, 1955. godine izgradili su novu župnu crkvu na prikladnijem mjestu i ukrasili je Meštrovićevim djelima.

i tamo provedenu mladost u krugu obitelji od izložaka se ističe crveni lajbek i bijela rubača kada je A. Stepinac kao mladić na međunarodnom skupu katoličke mladeži u Brnu 1922. godine predvodio Hrvatsku skupinu noseći veliku hrvatsku zastavu. Zatim se kronološkim redom nižu dokumenti iz njegova svećeničkog i biskupskog života te njegovo djelovanje i obranu života tijekom Drugoga svjetskog rata. Po svršetku Drugoga svjetskog rata prvi puta je bio uhićen u svibnju 1945. godine i bio u pritvoru u Mlinarskoj ulici, tako da nije mogao pomoći stradalnicima u Bleiburgu. U svojemu čvrstom stavu ostao je vjeran i Svetoj Stolicu, Kristu i vjernicima, prema svojemu životnom načelu iz 1934. godine: »Ljubiti pravdu, a mrziti nepravdu, to je moje načelo, a u ljubavi prema svom narodu ne dam se od nikoga nadkriliti«.

Uhićen 18. rujna 1946. godine i na montiranom procesu od 30. rujna do 11. listopada 1946. godine odvojen je od svoga naroda, Alojzije Stepinac bio je spriječen pri obavljanju nadbiskupske službe i zatvoren u Lepoglavi. Bio je pod muklo mučen, ponižavan i sustavno trovan, nakon čega je 5. prosinca 1951. godine prebačen u zatočeništvo u Krašić, gdje je umro na glasu svetosti, 10. veljače 1960. godine.

Prigodom 900. obljetnice osnutka Zagrebačke (nad)biskupije Zagrebačku katedralu pohodio je papa Ivan Pavao II. i pohodio Stepinčev grob, što je sve dokumentirano i u prvotnoj spomen-zbirci.

Prezentacijom te spomen-zbirke potaknuto je skupljanje kardinalovih uporabnih predmeta i dokumentacije i u drugim sredinama, ali se već i tada nametnulo razmišljanje o postavljanju »spomen-mjesta« za prezentaciju predmeta s još bogatijim sadržajem kao mjesto sjećanja na mučenički život i doprinos duhovnom preporodu Crkve u Hrvata.

Što je tada značilo prezentirati istinu temeljem činjenica i dokumentacije o zagrebačkom nadbiskupu kardinalu A. Stepincu tadašnjim mladim generacijama, koje su se naslušale laži, neistina, kleveta i mržnje prema Katoličkoj Crkvi u Hrvata i njenim pastirima od tadašnjih bezbožnih komunističkih doušnika i slugana, može se zaključiti po velikom zanimanju i posjećenosti zbirke. Otada je kroz spomen-zbirku prošlo mnoštvo učenika, vojnika, hodočasnika, biskupa i kardinala. Desetogodišnje čuvarice spomen-zbirke bile su milosrdnice s. Branimira Horvat, s. Barbara Vručina i s. Gracija Kovačić, a zatim s. Anđelita Šokić, klanjateljica Krvi Kristove.

Spomen-zbirka je postala mjesto spoznaje o istini, krepostima i kršćanskim vrednotama te mučeništva zagrebačkog nadbiskupa A. Stepinca. Zbirka predstavlja katedru povijesne istine o Crkvi u Hrvata i hrvatskom narodu. Spomen-zbirka je i mjesto zahvale i blagoslivljanja Boga, koji nam je podario tako kreposna, hrabra i pravednog zagrebač-

kog nadbiskupa. To dokazuju zahvalnice izvezene na svili, ispisane ili oslikane na papirima, kao i na mramornim ili kamenim pločicama, s izrazima zahvale za uslišane molitve i pomoć, koje su vjernici donosili na njegov grob, a koje su se pomno čuvale. Dio mramornih i kamenih pločica prezentirano je u arkadama ispred ulaza u spomen-zbirku. Tako se obilazak Stepinčeva groba u katedrali nastavlja prezentacijom ne samo vrijednih uporabnih predmeta iz Stepinčeve ostavštine, pomno čuvanih od komunističkih premetačina nego i sačuvanih zahvalnica i dragocjenih dokumentacijskih činjenica skupljenih na Stepinčevu grobu.

Novi muzej bl. Alojzija Stepinca

U vrijeme obnove zgrade Nadbiskupskog dvora zagrebački nadbiskup kardinal Josip Bozanić, Nadbiskupski duhovni stol u Zagrebu, Ured za kulturna dobra Zagrebačke nadbiskupije i Postulatura za proglašenje

Novi muzej bl. Alojzija Stepinca u kuli Nebojan

svetim bl. Alojzija Stepinca predvidjeli su urediti prikladniji prostor za smještaj postojeće Spomen-zbirke bl. Alojzija Stepinca. Za to su uređeni dotadašnji prostori misijskog ureda, »Collegiuma pro musica sacra«, »Fotoateliera Leos« u prizemlju jugozapadnog dijela nadbiskupskog dvora te arhiv u Nebojan kuli. Jugozapadni dio Nadbiskupskog dvora je izrazito prikladan prostor za novu prezentaciju Spomen-zbirke zbog

istaknutog položaja na kaptolskom trgu, koji omogućuje kvalitetniji i zorniji posjet, na najistaknutijem mjestu, uza samu zagrebačku katedralu, gdje se nalazi Stepinčev grob.

Adaptacijom unutarnjih prostora, odobrenjem nadležnih ustanova, a zauzimanjem nadbiskupskih ekonomata Jurja Jerneića i Ivana Hrena te arhitektica Maje Šah Radović i Ane Nade Krpelnik postala je vidljiva struktura zidanja renesansnih zidova, posebice južnoga obrambenog zida, zatim kule s puškarnicom i gotičkim vratima s kamenim okvirom, jednog od najvećih renesansnih spomenika u Zagrebu, koji je i zaštićeno kulturno dobro u povijesnoj cjelini Grada Zagreba.

Rušenjem zapadnog bedema s Bakačevom kulom i zgradom Metropolitane 1906. godine arhitekt H. Bollé je 1908. godine uz kulu Nebojan iz 1513. godine, promjera 7 m, izgradio jednokatni završetak s kupolastim krovom s pet šiljatih susvodica na jugozapadnom krilu Nadbiskupskog dvora. Dio Bolléove zgrade izgrađen je unutar bedema, s 240 cm debelim zidom, a zapadni dio je imao otvorene arkade i jednu otvorenu lođu na sjevernoj strani. U prizemlju, koje je šire od ostalih katova, zidovi su debljine 3,80 m, a samo jedan otvor ima prozor, dok su ostale puškarnice zatvorene.

Kasnijim adaptacijama, 1925., 1934., 1949. godine arkade su bile zatvorene, za potrebe tadašnje knjižare. Na zapadni dio bili su umetnuti prozori, a prizemni srednji otvor vrata koristio se kao foto atelje.

Prigodom uređenja Muzeja otvorio se zazidani trijem arhitekta H. Bolléa iz 1908. godine, inače dotada korišten kao fotografski atelje, čime se arhitektonski kvalitetnije riješio ulaz u Muzej s recepcijom i suvenirnicom.

Dok se uređivao arhitektonski dio Muzeja, planirani tekstilni izložbeni predmeti iz prvotne Spomen-zbirke kao i oni čuvani u prostorima Postulature, obnavljani su od Hrvatskoga restauratorskog zavoda, a zauzimanjem ravnatelja Ferdinanda Medera i Marija Brauna. U Tekstilnom odjelu HRZ-a obnovile su gotovo sve tekstilne predmete restauratorice Blaženka Beatović, Olgica Mileusnić i Petra Franić, pod vodstvom Bernarde Rundek Franić. U međuvremenu se u uređenom prostoru održala izložba fotografija porušenih crkvi Zagrebačke nadbiskupije u vrijeme srpske agresije na Hrvatsku 1991. – 1995., u organizaciji Ureda za kulturna dobra i Glasa Koncila.

Providnost je htjela da za novi izložbeni prostor Stepinčeva muzeja i nastavak obilaska njegova groba i Meštrovićeva spomenika uzorom bude sam sv. otac Ivan Pavao II., koji je u predvečerje njegove beatifikacije upravo pred današnjim Muzejem na improviziranoj pozornici održao

katehezu mladima i zatim se uputio u pratnji kardinala Josipa Bozanića i najbližih suradnika u katedralu na Stepinčev grob.

U prostorima Nadbiskupskog dvora proboravio je bl. A. Stepinac veći dio svoga života te ga je i za vrijeme svog proputovanja u Nadbiskupskom dvoru posjetio papa Ivan XXIII. kada je kao nuncij putovao preko Zagreba u Bugarsku. On mu je u znak priznanja za svjedočanstvo vjere i mučeništva iz Rima poslao u zatočeništvo u Krašić relikvijar s moćima svetaca te papinske znakove podrške, koji zauzimaju istaknuto izložbeno mjesto. Uza sam novi prostor Muzeja i glavni ulaz u zagrebačku katedralu održana je i glavna proslava 10. obljetnice svečane beatifikacije, bl. A. Stepinca, u nedjelju 21. rujna 2008. godine.

Glavnu svečanost predvodio je papin državni tajnik, kardinal Tarcisio Bertone, koji je bl. A. Stepinca usporedio sa sv. Pavlom u godini sv. Pavla Apostola i pozvao hrvatske vjernike da u Stepincu pronalaze uzor te da budu mudri i savjesni tumači svoje kršćanske tradicije.

Oltar postavljen za tu svečanost imao je snažnu simboliku, a dominirao je Stepinčev drveni, hodočasnički križ uz oltar i otisak Meštrovićeva spomenika u obliku zastave na zidu Nadbiskupskog dvora. Presentacija novog Stepinčeva muzeja nije kronološki koncipirana, nego započinje njegovim životnim križnim putem i to njegovom drugom duhovnom oporukom, koju je napisao u krašićkom zatočeništvu 28. svibnja 1957. godine. Uza sva najsuvremenija audiovizualna tehnološka dostignuća te ostvarenom idejnom koncepcijom i porukom, na zidu u lijevoj dvorani dominira veliki hodočasnički drveni križ koji je bl. Stepinac nosio ulicama Jeruzalema za vrijeme pobožnosti križnog puta 23. srpnja 1937. godine, prigodom Hrvatskog hodočašća u Svetu Zemlju, a povodom postavljanja oltara u čast mučeniku Nikoli Taveliću. On je kao i oltarna slika raspeća iz 1505. godine prvi put prezentiran javnosti. Pred spomenutom slikom raspeća sa svecima kardinal Stepinac bio je dva puta lišen slobode dok se molio u svojoj privatnoj kapelici, smještenoj iznad sadašnjeg postava slike, ali na drugom katu. Sliku je za oltar Sv. Križa u zagrebačkoj katedrali naručio biskup Luka (1500. – 1510). Oltar Sv. Križa prvotno se nalazio u sredini katedralne srednje lađe, a za vrijeme Bolléove obnove prenesena je kao jedno od najvrednijih djela poznatog renesansnog slikara Gian Francesca da Tolmezza u Nadbiskupsku kapelu. Presentacija u novom izložbenom prostoru obogaćena je novim spoznajama i prikupljenom dokumentacijom nakon 1995. godine te je to vidljivo i na popisu s imenima i prezimenima 1370 osoba kojima je A. Stepinac spasio život u ratnom vohoru 1941. – 1945. te popis po skupinama, koji ističe više od 10 000 spašenih života.

Naglasak postava ističe se u liturgijskom ruhu, na kojem se osim mladomisničke i rizničke misnice ističe spomenuta kardinalska odora. Ona je crvene, kardinalske boje te u kombinaciji s crnom bojom simbolizira smisao žrtve.

Novost u novom izložbenom prostoru je i dokumentacija sa svečane beatifikacije, 3. listopada 1998. godine, u Mariji Bistrici, među kojima se ističe bula pape Ivana Pavla II., kojom je Alojzije Stepinac proglašen uzorom i zagovornikom vjernicima te dokumentarno-filmski prikaz svečanog čina beatifikacije u M. Bistrici projiciran putem holograma. Nakon razgledavanja izložaka po samome arhitektonskom

spomeničkom izložbenom prostoru u multimedijskoj dvorani može se vidjeti dokumentarni videozapis na dva LCD monitora, gdje su zorno predočene činjenice i dokumentacija iz blaženikova života.

Novi postav Stepinčeva muzeja svečano je otvoren u nazočnosti biskupa Zagrebačke metropolije, kanonika i svećenika, predstavnika Ministarstva kulture, Hrvatskoga restauratorskog zavoda i kulturnih ustanova Grada Zagreba, 10. studenog 2008. godine, nakon svečane akademije, gdje su Stepinčev muzej predstavili mons. J. Batelja, mons. I. Šaško i mons. Vlado Košić, koji je ujedno čestitao i 10. obljetnicu nadbiskupske službe kardinalu Josipu Bozaniću, uručivši mu spomen-medalju hrvatskih blaženika Augustina Kažotića i Alojzija Stepinca, rad ak. kipara Damira Mataušića.

Zaključak

Izrada Meštrovićeva spomenika kardinalu Alojziju Stepincu odraz je hrabrosti i nade tadašnjih umjetnika, zagrebačkih pastira i vjernika te

jedinstva domaće i iseljene Hrvatske. Postav Meštrovićeva spomenika u zagrebačkoj katedrali, između dviju ispovjedaonica, također je znakovit, budući da je Stepinčevim ukopom katedrala postala hodočasničko mjesto i ispovjedaonica vjernika, koji kad je posjete žele iz nje izaći pomireni, s Bogom i ljudima, tj. ispovjeđeni.

Iseljena Hrvatska je u strašnoj srbijanskoj agresiji bila egipatski Josip pomažući tih teških ratnih dana Hrvatskoj dok se hrvatska mladost s križevima u rukama i kronicama oko vrata branila od neviđenog nasilja i uništavanja svega katoličkog i hrvatskog. U sve to vrijeme velikoga zla u nebu nas je zagovarao bl. Alojzije Stepinac, zbog čega su Bog i Marijin zagovor odagnali zlo iz Hrvatske.

Prvotni, kao i novi Muzej bl. A. Stepinca nakon razgledavanja upućuje posjetitelje na pohod Stepinčevom grobu, koji je u neposrednoj blizini i u neprekidnoj komunikaciji. To je prostor za novi način kršćanske evangelizacije i mjesto sjećanja, kako je naglasio kardinal Josip Bozanić

10. studenoga 2007. godine prigodom otvorenja novog postava.

Umjetnički spomenici kao i kulturna mjesta štovanja božjih ugodnika te crkveni muzeji imaju zadaću predstavljanja, oživljavanja i čuvanja povijesnoga spomena u živom tkivu Crkve. Takva prezentacija ima u sebi dinamiku sakralnoga, ujedinjujući ga sa životnim prostorom u ozračju sjećanja te naviještanja evanđelja. Upravo je bl. Alojzije Stepinac, kojeg su komunistički zločinci spriječili u obavljanju njegove pastirske dužnosti i htjeli udaljiti od povjerenog mu naroda po Meštrovićevom

spomeniku i izloženim dragocjenostima još više prisutan i duhovno povezan sa svojim narodom, a na njegov grob u zagrebačkoj katedrali Uznesenja Marijina u nebo daje vjernicima i hodočasniciima novu snagu i pouzdanje u Boga, koji ne napušta one koji ga ljube.

LITERATURA I IZVORI:

- Batelja, Juraj: *Sluga Božji Alojzije Stepinac*, Zagreb, 1995.
Batelja, Juraj: *Novi grob Sluge Božjega A. Stepinca*, Zagreb, 1997.
Hren, Dragutin: *Spomenica zagrebačke katedrale*, 1950. – 1970. (rukopis)
Ivandija, Antun: *Inventar Riznice zagrebačke katedrale*, rukopis, Zagreb, 1986. – 1989.
Ivandija, Antun: *Zagrebačka katedrala*, Vodič, Zagreb, 1989.
Mirth, Karlo: Meštrovićev spomenik kard. Stepincu: *Hrvatska revija*, 33(1983)4
Mirth, Karlo: Simbol Hrvatske neslomljivosti, *Hrvatska revija*, 10(1960)1
Nikolić, Vinko: *Stepinac mu je ime*, Zagreb, 1991.

SAŽETAK

Autorica teksta Lina Plukavec opisuje grob bl. Alojzija Stepinca, spomenik A. Stepincu Ivana Meštrovića i blaženikov muzej, donosi ikonografske osobitosti kako blaženikovog groba u zagrebačkoj katedrali tako i blaženikova kamenog reljefa Ivana Meštrovića. Potanko se opisuje i adaptacija prostora u kuli Nebojan Nadbiskupske palače u Zagrebu, u kojoj se nalazi Muzej ili Spomen-zbirka bl. Alojzija Stepinca.

ABSTRACT

The author Lina Plukavec gives a description of the tomb of Bl Alojzije Stepinac, the monument to A. Stepinac by Ivan Meštrović and the Museum of the Blessed, as well. She also lists some iconographic peculiarities of the Blessed's tomb in the Zagreb Cathedral and of the relief of the Blessed by Ivan Meštrović. She also gives a detailed description of the refurbishment work in the tower called »Nebojan« of the Archbishop's palace in Zagreb, which houses *the Memorial Collection of Bl Alojzije Stepinac*.

OSVRT NA ČLANAK POPULARNOST SVETACA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE (CKD 6)

Poštovani!

U vašem godišnjaku *Crkvena kulturna dobra*, u članku *Popularnost svetaca sjeverozapadne Hrvatske*, potkrale su se neke pogreške, pa osjećam potrebu da napišem sljedećih nekoliko redaka.

Naime među svecima koji se najviše štuju u ovom dijelu Hrvatske je i sv. Antun Padovanski (koji je štovan u cijelom hrvatskome puku). Prema popisu župnih crkava i kapela koji su navedeni u vašem prilogu, župnih crkava sv. Antuna Padovanskoga u sve tri biskupije ima ukupno 16, a kapela 36, što ukupno iznosi 52. U vašim podacima navedenim u redosljedu najpopularnijih svetaca sjeverozapadne Hrvatske (str. 23) piše da imamo 2 župne crkve i 32 kapele (ukupno 34), što je znatno manji broj. Stoga ne stoji opaska u zadnjem pasusu na str. 23: »Zbog toga su njemu posvećene samo dvije župne crkve, ali zato 32 kapele!« (Samo u Zagrebu su dvije župne crkve sv. Antuna Padovanskoga: na Svetom Duhu i Sesevskim Selima.) Prema vašim podacima, navedenim u popisu titulara župa i kapela u sve tri biskupije (i tu ima pogrešaka, npr. župnih crkava sv. Antuna Pad. u Požeškoj biskupiji ima 4 a ne samo 2, kako je navedeno) dolazi se do sljedećih rezultata: sv. Rok: 36 (5 crkava, 31 kapela), sv. Juraj: 33 (17, 16), sv. Antun: 52 (16, 36), sv. Florijan: 29 (1, 28), sv. Nikola: 29 (18, 11), sv. Martin: 36 (15, 21), sv. Vid: 37 (11, 26).

Uspoređujući ove podatke s vašim podacima koje ste naveli u redosljedu najpopularnijih svetaca sjeverozapadne Hrvatske (str. 23), razvidno je da se slažu podaci jedino za sv. Roka. Ostali podaci se poprilično razilaze, pa se time mijenja i redosljed koji ste prikazali. Je li došlo do pogreške u podacima, ili u zbrajanju, ili sam ja išla krivom logikom, ostavljam vama na prosudbu. Još nekoliko svetaca je prilično visoko »rangirano« na ovoj ljestvici, a koji nisu uvršteni u vaš popis najpopularnijih, pa bi bilo dobro i njih spomenuti (premda su oni »stariji« sveci, odnosno Kristovi suvremenici): sv. Ivan Krstitelj: 51 (13, 38), sv. Josip: 34 (14, 20), sv. Ana: 31 (9, 22).

Vesna Dodig, tajnica
Župni ured sv. Antuna Padovanskog, Zagreb

Katedrala Uzvišenja svetog Križa u Sisku

ADRESE

USTANOVA ZA ZAŠTITU I OBNOVU KULTURNIH DOBARA U REPUBLICI HRVATSKOJ:

Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode

Pročelnik: Silvije Novak

Kuševićeva 3, 10000 Zagreb

Tel.: 01/6101 970; faks: 01/6101 896

Hrvatski restauratorski zavod

Ravnatelj: Ferdinand Meder

Nike Grškovića 23, 10000 Zagreb

Tel. 01/4684 599; faks 01/4683 289

E-pošta: uprava@h-r-z.hr

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske

Ministar: mr. sc. Božo Biškupić

Runjaninova 2, 10000 Zagreb

Tel. 01/4866 308, 309; faks: 01/4816 755

Mrežna stranica: www.min-kulture.hr

Uprava za zaštitu kulturne baštine

Ravnateljica: Blanda Matica, dipl. ing. arh.

Runjaninova 2, 10000 Zagreb

Tel. 01/4866 609; faks 01/4866 680

Konzervatorski odjel u Dubrovniku

– za područje Dubrovačko-neretvanske županije

C. Zuzorić 6, 20000 Dubrovnik

Tel.: 020/323 191; faks: 020/323 488

Konzervatorski odjel u Karlovcu

– za područje Karlovačke županije

V. Vranicanija 6, 47000 Karlovac

Tel.: 047/600 796; faks: 047/615 308

Konzervatorski odjel u Osijeku

– za područje Osječko-baranjske županije

Kuhačeva 27, 31000 Osijek

Tel.: 031/207 400; faks: 031/207 404

Konzervatorski odjel u Puli

– za područje Istarske županije

Ul. Grada Graza 2, 52000 Pula

Tel.: 052/375 660; faks: 052/223 590

Konzervatorski odjel u Varaždinu

– za područje Varaždinske i Međimurske županije

Gundulićeva 2, 42000 Varaždin

Tel.: 042/201 850; faks: 042/213 659

Konzervatorski odjel u Splitu

– za područje Splitsko-dalmatinske županije

Porinova bb, 21000 Split

Tel.: 021/305 444; faks: 021/305 418

Konzervatorski odjel u Šibeniku

– za područje Šibensko-kninske županije

J. Čulinovića 1/3, 22000 Šibenik

Tel.: 022/219 325; faks: 022/331 970

Konzervatorski odjel u Rijeci

– za područje Primorsko-goranske županije

Užarska 26, 51000 Rijeka

Tel.: 051/311 300; faks: 051/212 198

Konzervatorski odjel u Zadru

– za područje Zadarske županije

I. Smiljanića 3, 23000 Zadar

Tel.: 023/211 129; faks: 023/224 067

Konzervatorski odjel u Zagrebu

– za područje Zagrebačke županije

Mesnička 49, 10000 Zagreb

Tel.: 01/4851 522; faks: 01/4851 519

Konzervatorski odjel u Požegi

– za područje Požeško-slavonske i Virovitičko-podravske županije

M. Peića 3, 34000 Požega

Tel.: 034/273 362; faks: 034/273 362

Konzervatorski odjel u Bjelovaru

– za područje Bjelovarsko-bilogorske i Koprivničko-križevačke županije

Trg E. Kvaternika 6, 43000 Bjelovar

Tel.: 043/221 040; faks: 043/221 058

Konzervatorski odjel u Gospiću

– za područje Ličko-senjske županije

Budačka 12, 53000 Gospić

Tel.: 053/746 571; faks: 053/746 578

Konzervatorski odjel u Trogiru

– za područje gradova Trogir i Kaštela te općina Okrug, Marina, Seget, Primorski Dolac, Prgomet, Lećevica i Muć

Gradska 41, 21220 Trogir

Tel.: 021/884 839; faks: 021/884 907

Konzervatorski odjel u Krapini

– za područje Krapinsko-zagorske županije

Magistratska 12, 49000 Krapina

Tel.: 049/371 342; faks: 049/371 328

Konzervatorski odjel u Sisku

– za područje Sisačko-moslavačke županije

Ivana Meštrovića 28, 44000 Sisak

Tel.: 044/515 180; faks: 044/515 187

Konzervatorski odjel u Imotskom

– za područje gradova Imotski i Vrgorac te općina Cista Provo, Šestanovac, Lovreć, Lokvičići, Proložac, Podbalje, Zmijavci, Runovići i Zagvozd

A. Starčevića 7, 21260 Imotski

Tel.: 021/851 901; faks: 021/851 905

Konzervatorski odjel u Slavonskom Brodu

– za područje Brodsko-posavske županije

A. Starčevića 43, 35000 Slavonski Brod

Tel.: 035/212 570, 212 571; faks: 035/408 528

Konzervatorski ured u Poreču

Sv. Maura 16 a, 52440 Poreč

Tel.: 052 451 711; faks: 052/451 829

Konzervatorski ured u Pakracu

Trg bana Jelačića 18, 34550 Pakrac

Tel.: 034/412 844

Konzervatorski odjel u Vukovaru

Olajnica 19/II, 32000 Vukovar

Tel.: 032/443 203; faks: 032/443 199

Preuzeto s:

www.min-kulture.hr/default.aspx?id=1721

www.min-kulture.hr/default.aspx?id=24

U svaku katoličku obitelj

Glas Koncila

hrvatski katolički tjednik

---

gretpišta on • *vjerom* dostojne *ovisno* sili • *na* *vele* *oteno*

Kaptol 8, pp 210, Zagreb, tel.: 01/ 4874 320, faks: 01/ 4874 328
www.glas-koncila.hr, e-pošta: gretpišta@glas-koncila.hr

NARUČITE:

192 stranice
Cijena: 60 kuna

288 stranica
Cijena: 60 kuna

156 stranica
Rasprodano

272 stranice
Cijena: 60 kuna

204 stranice
Cijena: 60 kuna

216 stranice
Cijena: 60 kuna

NARUDŽBE:
Glas Koncila, Kaptol 8, Zagreb
Tel.: 01/4874-326; Fax: 4874-328
e-mail: web-izlog@glas-koncila.hr
www.glas-koncila.hr

Godišnjak Ureda za kulturu i crkvena kulturna
dobra Zagrebačke nadbiskupije

Nakladnik / Publisher:

GLAS KONCILA, ZAGREB, KAPTOL 8
www.glas-koncila.hr

Za nakladnika / For publisher:

NEDJELJKO PINTARIĆ

Lektura / Language Editor:

JOSIP SINJERI

Prijelom / Computer type set:

GLAS KONCILA, ZAGREB / DRAGICA ŠANTIĆ

Naklada / Edition:

600

› Ivan Meštrović: Susret kardinala Stepinca s uskrsnim Kristom u znaku križa